

CENTRE INTERUNIVERSITAIRE
D'HISTOIRE CONTEMPORAINE

INTERUNIVERSITAIR CENTRUM
VOOR HEDENDAAGSE GESCHIEDENIS

Cahiers 31 Bijdragen

K. VANDEN ABEELE

DE GEDWONGEN LENING
VAN HET JAAR IV TE LEUVEN

BRONNENMATERIAAL VOOR SOCIALE GESCHIEDENIS
ONDER FRANS BEWIND

1963

ÉDITIONS NAUWELAERTS
LEUVEN-LOUVAIN

BÉATRICE-NAUWELAERTS
PARIS

PUBLICATIONS DU CENTRE
UITGAVEN VAN HET CENTRUM

- Cahiers 1.** **Bijdragen 1.**
Neuf rapports sur les sources de l'histoire contemporaine de la Belgique — Negen verslagen betreffende de bronnen van de Belgische hedendaagse geschiedenis. 1957. fr. 45 (abonnement fr. 38)
- Cahiers 2.** **Bijdragen 2.**
A. Simon, Notes sur les archives ecclésiastiques. 1957.
fr. 45 (abonnement fr. 38)
- Cahiers 3.** **Bijdragen 3.**
A. Simon, Inventaires d'archives. (Papiers Villermont. Archives de la nonciature à Bruxelles. Archives des églises protestantes.) 1957.
fr. 45 (abonnement fr. 38)
- Bijdragen 4.** **Cahiers 4.**
A. Vermeersch en H. Wouters, Bijdragen tot de geschiedenis van de Belgische Pers 1830-1848. 1958. fr. 175 (abonnement fr. 150)
- Cahiers 5.** **Bijdragen 5.**
A. Simon, Inventaires d'archives. (Évêché de Namur. Château de Gaesbeek. Famille Van Meenen. Cure de Sainte-Gudule, Bruxelles. Famille Croij. Église Évangélique (Verviers). 1958.
fr. 55 (abonnement fr. 47)
- Cahiers 6.** **Bijdragen 6.**
J. Leclercq-Paulissen, Contribution à l'histoire de la presse tournaisienne depuis ses origines jusqu'en 1914. 1958.
fr. 80 (abonnement fr. 68)
- Bijdragen 7.** **Cahiers 7.**
W. Theuns, De organieke wet op het middelbaar onderwijs (1 juni 1850) en de conventie van Antwerpen. 1959.
fr. 40 (abonnement fr. 34)
- Bijdragen 8.** **Cahiers 8.**
M. De Vroede, Bibliografische inleiding tot de studie van de Vlaamse Beweging, 1830-1860. 1959. fr. 260 (abonnement fr. 225)
- Cahiers 9.** **Bijdragen 9.**
M. Colle-Michel, Les archives de la S.A. Cockerill-Ougrée des origines à nos jours. 1959. fr. 45 (abonnement fr. 38)
- Cahiers 10.** **Bijdragen 10.**
A. Simon, Réunions des évêques de Belgique 1830-1867, procès-verbaux. 1960. fr. 180 (abonnement fr. 152)

CENTRE INTERUNIVERSITAIRE
D'HISTOIRE CONTEMPORAINE

INTERUNIVERSITAIR CENTRUM
VOOR HEDENDAAGSE GESCHIEDENIS

Cahiers 31 Bijdragen

K. VANDEN ABEELE

DE GEDWONGEN LENING
VAN HET JAAR IV TE LEUVEN

BRONNENMATERIAAL VOOR SOCIALE GESCHIEDENIS
ONDER FRANS BEWIND

1963

ÉDITIONS NAUWELAERTS
LEUVEN-LOUVAIN

BÉATRICE-NAUWELAERTS
PARIS

COMITÉ DIRECTEUR
DU CENTRE
INTERUNIVERSITAIRE D'HISTOIRE CONTEMPORAINE

BESTUURSCOMITÉ VAN HET
INTERUNIVERSITAIR CENTRUM VOOR
HEDENDAAGSE GESCHIEDENIS

- G. JACQUEMYS, Université Libre de Bruxelles, président.
R. DEMOULIN, Université de Liège.
H. HAAG, Université de Louvain.
J. DHONDT, Universiteit Gent, secretaris-penningmeester.

WOORD VOORAF

De navorsing op het gebied van de sociale geschiedenis van ons land in de Franse tijd heeft nog lang niet het embryonale stadium overwonnen. Men staat immers voor een massa bronnenmateriaal, waarvan het onderzoek niet alleen tijdrovend, maar ook zeer moeilijk is. Verdienstvol was dan ook de publikatie, door S. Vervaeck, van een eerste methodologische studie betreffende *De samenstelling van de gegoede stand* (1), waarin aangeduid wordt hoe men de gegoeden kan bepalen, uitgaande van lijsten van de kontributie van 1794 en van de personele en mobiliare belasting van het jaar XI en van 1813.

Onderhavige bijdrage is dan gewijd aan lijsten van de lening van het jaar IV (2) — lening, waarbij precies „les citoyens aisés” het vaderland zouden ter hulp komen (3). Ofschoon hier alleen de Leuvense lijsten bestudeerd worden, moge deze studie enkele nuttige inlichtingen verschaffen aan hen die zich willen vertrouwd maken met de ingewikkelde Revolutiewetgeving (4) inzake de gedwongen lening (hoofdstuk I) en de toepassing ervan door de lokale overheid (hoofdstuk II), en met het bepalen van de waarde van voormelde lijsten voor de afbakening van de gegoede stand (hoofdstuk III).

Het onuitgegeven bronnenmateriaal voor deze studie bevindt zich in het stadsarchief te Leuven (5) en in het Algemeen Rijksarchief te Brussel. De tijdens het onderzoek aan de gang zijnde herklassering en herinventarisatie van het Franse fonds te Brussel, en het feit, dat van dit fonds geen goede inventaris voorhanden was (6),

(1) *te Mechelen op het einde van de XVIIIe eeuw en in het begin van de XIXe eeuw* (1796-1813). Een methodologisch onderzoek (ICHG, bijdrage 11), Leuven-Parijs, 1960.

(2) Onlangs publiceerde S. VERVAECK eveneens enkele gegevens i.v.m. deze gedwongen lening in *Enkele bronnen uit de Franse tijd. Hun belang voor de sociale geschiedenis* (ICHG, bijdrage 22), Leuven-Parijs, 1962 (p. 19-42).

(3) *Pasinomie*, 1e reeks, dl. VII, p. 241 (19 frimaire IV) — *Loi portant qu'il sera fait un appel de fonds, par forme d'emprunt sur les citoyens aisés*, art. 1.

(4) Cf. P. VERHAEGEN, *La Belgique sous la domination française, 1792-1814*, dl. II, Brussel-Parijs, 1935, p. 77, n. 2.

(5) Cf. J. CUVELIER, *Inventaire des archives de la ville de Louvain*, dln. I en III, Leuven, 1929-1932.

(6) De inventaris van J. FREDERIC (*Inventaire sommaire des archives de la Belgique en général et du Brabant en particulier, sous le régime français, 1792-1814*, dl. I, *Archives antérieures à l'établissement de la Préfecture de la Dyle, 1792-1800*, s.l., s.d.), aangevuld door L. VAN MEERBEECK, was van geen direkt nut, vermits men bij de aanvraag van stukken niet een nummer, maar het aanbelangende onderwerp moest vermelden. — Cf. M.-R. THIELEMANS, *Les fonds départementaux de la période française en Belgique*, in *Mélanges offerts par ses confrères à Charles Braibant*, Brussel, 1959, p. 507-514.

maakten het praktisch onmogelijk — meer bepaald i.v.m. het departementale bestuur — volledig te zijn. Dat men rekening moet houden met de mogelijkheid, dat de nummers waarmee de gebruikte stukken uit dat fonds hier worden aangeduid, bij de herklassering zullen gewijzigd worden, is vanzelfsprekend.

Oprechte dank gaat naar prof. dr. J. Ruwet en assist. drs. W. G. Jonckheere, die ons met raad en daad terzijde stonden.

SIGELS EN VERKORTINGEN

ARA, FF	Algemeen Rijksarchief (Brussel), Frans fonds
<i>Collection des décrets</i>	<i>Collection générale des lois et actes du Corps législatif et du Directoire exécutif, faisant suite à la collection des Décrets des Assemblées constituante, législative et de la Convention nationale (dln. I-IX, brumaire IV-fructidor V)</i>
ICHG	Interuniversitair Centrum voor Hedendaagse Geschiedenis
LSA	Leuven, stadsarchief
<i>Moniteur</i>	<i>Gazette nationale ou le moniteur universel</i>
<i>Pasinomie</i>	<i>Pasinomie ou collection complète des lois, décrets, arrêtés et règlements généraux qui peuvent être invoqués en Belgique (1e reeks, Brussel, 1833-1837)</i>

HOOFDSTUK I

DE ALGEMENE WETGEVING INZAKE DE GEDWONGEN LENING

I. Genese van de basiswet.

Vanaf 1789 stonden de zorgen der Franse schatkist op het voorplan in de algemene politiek en gedurende de gehele Revolutieperiode is het financiële beleid een enorm probleem geweest. Er was geen budgetair evenwicht, geen rechtvaardige verdeling van de belastingen, geen voldoende inrichting van het openbaar krediet, en sinds 1787 heerste een economische depressie, met hoge prijsstijgingen, vooral van granen en brood, die gepaard ging met sociale agitatie en onrust (1).

Eén van de middelen die men aanwendde om aan het bankroet van de openbare geldmiddelen te ontsnappen, was de gedwongen lening. Drie keren zou men dit procédé toepassen (2); bij de eerste versie zou ons land er nog niet bij betrokken zijn. De eerste gedwongen lening (3), in 1793 uitgeschreven door Cambon (4), die de rijke burgers, door hen ertoe te verplichten hun geld aan de staat te lenen, in hun belangen aan de Revolutie wou binden (5), liep uit op een fiasco.

Toen op 5 brumaire IV (27 oktober 1795) het Directoire aan het bewind kwam, stond men voor een haast wanhopige financiële situatie (6). Dat men zich daarvan terdege bewust was, blijkt o.a. uit de boodschap die het Directoire aan de Raad der Vijfhonderd liet geworden op 15 frimaire IV (6 december 1795), en uit de daarbij

(1) Cf. R. STOURM, *Les finances de l'Ancien Régime et de la Révolution*, dl. II, Parijs, 1885; M. MARION, *Histoire financière de la France depuis 1715*, dln. II en III, Parijs, 1927.

(2) In 1793 en in de jaren IV en VII. Cf. J. AUREJAC, *Les emprunts sous la Révolution* (Cahiers de la Révolution française, VII), Parijs, 1938.

(3) *Pasinomie*, 1e reeks, dl. V, p. 200 (20-25 mei 1793) — *Décret qui ordonne un emprunt forcé d'un milliard sur les citoyens riches*.

(4) Cambon (Joseph) (1756-1820), lid van de Wetgevende Vergadering en van de Conventie, hield zich hoofdzakelijk bezig met financiën. Cf. R. ARNAUD, *La débâcle financière de la Révolution: Cambon 1756-1820*, Parijs, 1926.

(5) Indien er geen andere dekking of middel tot terugbetaling bestond dan de nationale goederen, zouden de rijken immers wel verlangen dat die goederen staatseigendom bleven.

(6) J. AUREJAC, *o.c.*, p. 69.

gevoegde brieven (van de ministers van financiën, binnenlandse zaken en oorlog) (1) en „Mémoire sur la prompte restauration des finances”.

In laatstgenoemd geschrift brengt het Directoire een verslag over de financiële toestand en bepleit als enig middel tot herstel, de inrichting van een gedwongen lening van 600 miljoen in muntwaarden, waarbij ongeveer één miljoen rijke, of beter, gegoede burgers zouden betrokken worden; de aangeslagenen zouden, naar verhouding van hun vermogen, ingedeeld worden in twaalf klassen en belast worden met een som gaande van 100 tot 1.200 pond (2). De memorie werd naar de financiële commissie verwezen, die er de volgende dag verslag diende over uit te brengen. Het eerste resultaat van het onderzoek van de commissie meedelend, wees Sieyès (3) er in de zitting van 16 frimaire op, dat, wilde men 600 miljoen halen uit de gedwongen lening, het noodzakelijk was dat elke klasse evenveel schatplichtigen zou tellen, en dat dit een te verregaande willekeur zou kunnen meebrengen in de verdeling, des te meer naarmate de numerieke gelijkheid der klassen ook in kleinere gebiedsomschrijvingen (zoals de gemeenten en de kantons) zou vereist zijn (4). Op 17 frimaire kwam dan Ramel (5) verslag uitbrengen over de werkzaamheden van de commissie. Deze laatste schatte het aantal belastbaren op vijf miljoen en stelde voor het hoogst belaste vierde ervan te doen betalen; een andere indeling in 16 klassen werd voorzien, met sommen van 50 voor de laagste tot 2.000 à 4.000 pond voor de hoogste

(1) *Moniteur*, n°. 82 (22 frimaire IV), p. 328 : „...Vous verrez ...par les lettres ci-jointes des trois ministres des finances, de l'intérieur et de la guerre que nous touchons à notre dernier terme, si quelque ressource inattendue ne sort, pour ainsi dire, avec la rapidité de l'éclair, du génie de la liberté; si vous ne parvenez à faire entrer sur le champ dans le trésor national une grande masse de valeurs effectives, soit par les moyens que nous allons vous proposer nous-mêmes, soit par d'autres qui leur soient équivalens”;

(2) *Moniteur*, nr. 83 (23 frimaire IV), p. 329; *Collection des décrets*, dl. I, p. 149-152. A. DEBIDOUR, *Recueil des actes du Directoire exécutif (procès-verbaux, arrêtés, instructions, lettres et actes divers)*, dl. I, Parijs, 1910, p. 186-189.

(3) Sieyès (Emmanuel-Joseph) (3 mei 1748-20 juni 1836), beroemd publicist en staatsman, was afgevaardigde in de Staten-Generaal, lid en later president der Wetgevende Vergadering, lid van de Raad der Vijfhonderd, lid van het Directoire, tenslotte ook konsul; hij was ook een afvallig priester. Cf. *Nouvelle biographie générale*, dl. XLIII, Parijs, 1864, kol. 960-964.

(4) *Moniteur*, nr. 83 (23 frimaire IV), p. 330.

(5) Ramel Nogaret (Dominique-Vincent) (Montolieu, 3 november 1760-Brussel, 31 maart 1829) was advokaat aan het Parlement in 1784, lid van de Conventie en van de Raad der Vijfhonderd, minister van financiën onder het Directoire tot thermidor VII. Cf. ROBINET, A. ROBERT & J. LE CHAPLAIN, *Dictionnaire historique et biographique de la Révolution et de l'Empire 1789-1815*, dl. II, Parijs, s.d. (1898), p. 682-683. Volgens de *Nouvelle biographie générale* (dl. XXXVIII, Parijs, 1862, kol. 196-198) zou men hier te doen hebben met Ramel de Nogaret (Jacques) (1760-31 maart 1819).

klasse; de terugbetaling van de geleende bedragen zou geschieden door middel van kwitanties, bestaande uit tien stroken, elk 1/10 van de geleende som vertegenwoordigend; ieder jaar zou één van de stroken ontvangen worden ter betaling van de rechtstreekse belastingen, zodat de gehele som in tien jaar zou terugbetaald zijn. Het voorstel werd praktisch in zijn geheel aangenomen; ook een paar amendementen die de opbrengst van de gedwongen lening beoogden te vergroten, werden goedgekeurd. Tijdens de zitting van 18 frimaire presenteerde Ramel dan de definitieve redactie van het wetsvoorstel inzake de gedwongen lening; na een korte discussie betuigde de Raad zijn instemming (1).

Op 19 frimaire werd de resolutie in de Raad der Ouden besproken. Dupont de Nemours (2) betoogde dat een onvrije lening een echte belasting was, en toonde de onmogelijkheid aan, 600 miljoen in klinkende munt bijeen te krijgen. Ook anderen nog vielen de resolutie aan, maar de grote behoeften van de nationale schatkist en de noodzaak, de republiek uit haar netelige positie te redden, gaven de doorslag. De gedwongen lening werd gestemd (3).

II. De basiswet van 19 frimaire IV (10 december 1795) (4).

Deze wet gaf de bij de inrichting van de gedwongen lening te volgen principes aan. In elk departement moesten de gegoede burgers aangeduid worden die er zouden toe verplicht worden, door middel van de gedwongen lening, te voorzien in de meest dringende noden van de staat.

Het aantal gegoede burgers werd beperkt tot het hoogst belaste of hoogst belastbare vierde (5) van de burgers in ieder departement (art. 2). De departementale besturen werd de kiese taak opgedragen, zonder uitstel de burgers aan te duiden die aan de lening moesten deelnemen; ze zouden daartoe beroep moeten doen op de rollen van de belastingen en op de algemene bekendheid van het vermogen (6),

(1) *Moniteur*, nr. 85 (25 frimaire IV), p. 339.

(2) Dupont de Nemours (Pierre-Samuel) (Parijs, 14 december 1739-V.S.A., 6 augustus 1817), ekonomist en lid van de Raad der Ouden in 1795. Cf. *Nouvelle biographie générale*, dl. XV, Parijs, 1858, kol. 345-349.

(3) *Moniteur*, nr. 86 (26 frimaire IV) en nr. 87 (27 frimaire IV).

(4) *Pasinomie*, 1e reeks, dl. VII, p. 241-242 (19 frimaire IV) — *Loi portant qu'il sera fait un appel de fonds, par forme d'emprunt, sur les citoyens aisés*.

(5) „le quart le plus imposé ou le plus imposable”.

(6) „la notoriété publique des facultés”.

tegelijk de inkomsten van grond- en roerend eigendom en de bedrijfsopbrengsten in aanmerking nemende (art. 3).

De leners zouden (aldus art. 4) volgens hun vermogen ingedeeld worden in 16 klassen, die, uitgezonderd de laatste en tevens hoogste klasse, een gelijk aantal leners zouden tellen (1). De te verschieten bijdragen waren bepaald als volgt (art. 5).

1 ^e klasse	50 pond	9 ^e klasse	600 pond
2 ^e	60	10 ^e	700
3 ^e	80	11 ^e	800
4 ^e	100	12 ^e	900
5 ^e	200	13 ^e	1.000
6 ^e	300	14 ^e	1.100
7 ^e	400	15 ^e	1.200
8 ^e	500		

De 16^e en hoogste klasse zou gevormd worden door goeuden met een fortuin van 500.000 pond aan kapitaal en meer, waarde van 1790. Hun bijdrage zou 1.500 tot 6.000 pond bedragen, naar verhouding van hun fortuin.

Art. 6 liet vrijwillige bijdragen toe (2).

Art. 7 bepaalde dat met gemunt geld, goud of zilver moest betaald worden. Bij gebrek daaraan werden ook granen aanvaard tegen de prijzen van 1790. Ook assignaten zouden aangenomen worden, aan 1 % van hun nominale waarde; de gedwongen lening had ten andere tot doel, zoveel mogelijk assignaten uit de omloop te nemen. Een afzonderlijke maatregel verbood echter de betaling in assignaten en granen voor België (3).

De rollen dienden klaar te zijn vóór 15 nivôse IV (art. 8) en een derde van de te betalen sommen zou invorderbaar zijn tijdens de laatste dekade van nivôse (11-20 januari 1796), het overige gedurende de maand pluviôse (21 januari-19 februari 1796); de achterstallige betalingszou den beboet worden met 1/10 van de verschuldigde som per dekade achterstel (art. 9).

Voor de terugbetaling zou de leners een ontvangstbewijs afge-

(1) Vooral deze bepaling zal moeilijkheden teweegbrengen, gezien het gevaar van een te onbillijke verdeling der lasten wanneer men bv. in een bepaald departement een te klein aantal burgers vindt voor een bepaalde klasse en er toch een vooraf bepaald getal moet worden bereikt. Later zal men van deze gelijkheid der klassen afzien.

(2) Voor Leuven is er één aanvraag gekend tot vrijwillige deelneming aan de gedwongen lening, nl. van J. Marcellis, sekretaris-griffier te Leuven.

(3) Cf. p. 9, n. 4.

leverd worden; dit zou uit tien stroken (1) bestaan, elk 1/10 van de geleende som vertegenwoordigend (art. 10). De lener, resp. zijn erfgenaam, zou zijn stroken kunnen teruggeven om de hem bij een erfenis in rechte of zijlinie ten laste vallende registratierechten te betalen (art. 12); ook zou hij of de bezitter van zijn goederen elk jaar een strook kunnen teruggeven ter betaling van zijn direkte belasting, zodat de lening na tien jaar zou afgelost zijn (art. 13).

De wet van 3 brumaire IV (25 oktober 1795) (2) die een buitengewone oorlogsbelasting oplegde, werd afgeschaft; de gelden ingevolge deze wet betaald, zouden aangerekend worden in de gedwongen lening (art. 14).

De wet van 19 frimaire IV werd in België gepubliceerd krachtens een besluit van het bestuur van het departement van de Dijle van 2 nivôse IV (23 december 1795) (3).

Zoals men kan merken, wordt in de wet een toegeving gedaan aan de opwerping van Dupont de Nemours : in art. 7 wordt het de leners toegestaan ook te betalen met granen en assignaten. Nochtans kwam het er vooral op aan de schatkist zo vlug mogelijk de nodige effectieve middelen te bezorgen om uit het slop te geraken, en wilde men op de eerste plaats zoveel mogelijk gemunt geld ophalen. Voor de Belgische Departementen werd, zoals gezegd, een uitzonderingsmaatregel getroffen : daar zou men alleen gemunt geld en goud en zilver aanvaarden (4). Dit besluit verwekte te Brussel zulke ontevredenheid dat het gemeentebestuur er onmiddellijk de uitvoering van de wet stopzette (5); de diskriminatiemaatregel voor België bleef echter bestaan.

(1) Een kopie van dgl. strook vindt men in H. LIBOIS, *Les emprunts forcés de l'an IV et de l'an VII. Leur application dans le département du Jura*. (Mémoires de la société d'ému-
lation du Jura, 5e reeks, dl. V), 1894, p. 103.

(2) *Pasinomie*, 1e reeks, dl. VII, p. 219-220.

(3) De *Code Merlin* vermeldt deze wet als in de negen departementen gepubliceerd zijnde, maar duidt geen publikatiebesluit aan. Cf. *Pasinomie*, 1e reeks, dl. VII, p. L.

(4) *Recueil des loix de la République française, concernant la Belgique réunie et pays adjacens; et des proclamations, arrêtés, ordonnances, réglemens, etc. des autorités constituées, émanés à Bruxelles depuis l'organisation en départements réunis. Servant de suite au Recueil des Proclamations, Arrêtés, etc. émanés...*, dl. VI, Brussel (G. Huyghe), s.d., p. 127-128 — *Extrait des registres des délibérations du directoire exécutif* (26 frimaire IV) : „...le directoire exécutif arrête que l'emprunt forcé, établi par la loi du 19 Frimaire, an 4me., ne pourra être effectué qu'en numéraire métallique, ou en matières d'or et d'argent, dans les neuf départemens suivans : ...”

(5) Dat er in België overal gevaar bestond voor ontevredenheid naar aanleiding van dit uitzonderingsbesluit, blijkt uit een brief die aan de algemene kommissaris Bouteville gericht werd door een oud-kommissaris van oorlog, Chaprei. Cf. E. HUBERT, *Correspondance de Bouteville*, dl. I, Brussel, 1929, p. 67-76.

III. Instructie van minister Faipoult.

Drie dagen na de afkondiging van de wet van 19 frimaire, richtte de minister van financiën, Faipoult (1), aan de verschillende departementale besturen een instructie met betrekking tot de praktische uitvoering van genoemde wet (2). De minister zette ertoe aan, vooral vlug te werken, zelfs indien dit onnauwkeurigheden kon teweegbrengen; de terugbetaling binnen de tien jaar zou immers elke onrechtvaardigheid in de verdeling der lasten herstellen. De wet moest alle rijken treffen, zonder uitzondering, ook degenen die op geen enkele belastingrol vermeld waren, en vooral de nieuwe rijken, die tijdens de Revolutie hun rijkdom hadden verworven, terwijl vele anderen die vroeger als rijken werden aangezien, nu eerder als ongefortuneerden moesten beschouwd worden (3).

De instructie bevatte hoofdzakelijk een ver uitgestippelde methode om de rijke burgers zo nauwkeurig mogelijk te achterhalen op basis van de rollen der mobiliare belasting (4) van 1793 (5), van die der grondbelasting en van de publieke opinie. Nochtans liet men de departementale administraties alle vrijheid om de lijsten zo vlug en zo volledig mogelijk op te stellen. De dag zelf van ontvangst dezer instructie moest het centrale bestuur van het departement aan de presidenten der gemeentelijke kantons een rondschrift zenden om de municipale agenten onmiddellijk bij zich te roepen. Deze agenten zouden de rollen der mobiliare belasting van 1793 bij zich hebben,

(1) Faipoult de Maisoncelle (Guillaume-Charles) (1752-1817) was gedurende enkele maanden minister van financiën (oktober 1795-januari 1796) en later prefekt van het Scheldedepartement (21 maart 1800-3 november 1808). Zijn *Mémoire statistique du département de l'Escaut* (Parijs, jaar XIII), een belangrijk dokument en de enige systematische beschrijving van de provincie Oost-Vlaanderen uit het begin der XIXe eeuw, werd onlangs heruitgegeven door P. DEPRez (*Verhandelingen van de maatschappij voor geschiedenis en oudheidkunde te Gent*, dl. X, Gent, 1960).

(2) *Moniteur*, nr. 91 (1 nivôse IV), p. 361-362 — *Instruction aux administrateurs de département sur l'exécution de la loi 19 frimaire, relative à l'emprunt forcé de l'an IV*.

(3) *Ibid.*: „...que les simples rentiers autrefois comptés parmi les riches sont maintenant à classer parmi les pauvres, ... on désignera surtout ceux qui, depuis la Révolution, ont conquis de grandes fortunes à la suite des commissions du gouvernement, ou par des entreprises de fournitures et de commerce”.

(4) Deze belasting, ingesteld door de wet van 13 januari 1791, steunde op de huurprijzen van de woning en betrof de inkomsten van bedrijf en roerende goederen. Cf. J. GODECHOT, *Les institutions de la France sous la Révolution et l'Empire*, Parijs, 1951, p. 133 en vlg.; M. MINORET, *La contribution personnelle et mobilière pendant la Révolution*, Parijs, 1900, p. 622 en vlg.

(5) 1795 volgens S. VERVAECK, *Enkele bronnen uit de Franse tijd...*, p. 19, steunend op M. MARION, o.c., dl. III, p. 417. Volgens *Moniteur*, nr. 91 (1 nivôse IV), p. 361 en 362 zijn het nochtans de mobiliare belastingen van 1793. VERVAECK vermeldt zelf (o.c., p. 21), dat men in het departement van de Schelde op de belastingrollen van 1792-1793 steunde.

alsmede alle mogelijke inlichtingen omtrent het partikuliere vermogen (1) der inwoners en een staat van de in hun gemeente na 1793 voorgekomen veranderingen van domicilie.

Met behulp van de belastingrollen van 1793 zou men het aantal belastingplichtigen kunnen vaststellen. Van deze personen zou men een lijst opstellen, aangevuld met degenen die men rijk genoeg achtte om eveneens betrokken te worden in de gedwongen lening en die niet voorkwamen op de rollen van 1793. De lijst moest naast de namen ook het beroep aanduiden en het kapitaal dat de personen verondersteld waren te bezitten (2). Dit voorbereidend werk moest binnen de drie à vier dagen klaar zijn en samen met de rollen der mobiliare belasting van 1793 aan de departementale besturen overgemaakt worden.

Daarop moest het departementale bestuur de lijsten van al zijn gemeenten onderzoeken, aanpassen en desgevallend verbeteren. De personen die in aanmerking kwamen voor de 16^e klasse moesten afzonderlijk geregistreerd worden, de rol afgesloten, en onmiddellijk moest worden overgegaan tot de invordering der opgelegde bijdragen dezer klasse. De lijsten van de volgende klassen dienden daarna even snel te worden opgemaakt, rekening houdend met het feit dat elke klasse een gelijk getal leners moest bevatten; daartoe moest het departementale bestuur van de volledige lijsten, overgemaakt door alle gemeenten van het departement, het getal der leners van de 16^e klasse aftrekken, het overgebleven getal delen door vijftien en met het aldus verkregen kwotiënt als norm voor de grootte der klassen de indeling in klassen opmaken, de hoogst belasten in de 15e klasse rangschikkend, enz. (3).

(1) In nota wordt in de instructie hierbij aangehaald : „ce ne sera pas seulement la cote de la contribution mobiliare qui dirigera l'agent municipal dans la notification dont on vient de parler, mais bien la connaissance sur l'état des individus et la notoriété publique”.

(2) „...la somme que, d'après la notoriété publique, chacun sera présumé avoir de capital, en calculant ses propriétés mobilières et immobilières et ce qu'il peut gagner par ses talens par son industrie ou par son commerce... Les fortunes présumées de 500.000 liv. en capital et au-dessus, valeur de 1790, seront marquées spécialement, et chacune numériquement”.

(3) Komen er in een departement bv. 15.500 personen in aanmerking voor de gedwongen lening en 500 ervan voor de 16e klasse, dan moet in elk van de 15 overige klassen 1.000 man geplaatst worden. Men merkt nu onmiddellijk het arbitraire van een dgl. indeling : indien men geen 1.000 mensen vindt met een fortuin dat kleiner is dan 500.000 en groter dan 100.000 pond, moeten in de 15^e klasse lieden met bv. 490.000 pond samenkomen met bezitters van 100.000 pond. Juist omwille van de onrechtvaardigheden die zo'n werkwijze moest meebrengen, zal men, zoals gezegd, van de numerieke gelijkheid der klassen afzien.

Het tweede gedeelte der instructie betrof hoofdzakelijk de inning der opgelegde bedragen (1).

Een ministerieel rondschriften (2) aan deze instructie toegevoegd, gaf de centrale besturen der departementen nog grotere vrijheid inzake de toepassing van de wet op de gedwongen lening (3). Dit is uiterst belangrijk, omdat daardoor de degelijkheid van de toepassing voornamelijk zal afhangen van de voormelde centrale besturen.

IV. De verdere evolutie van de wetgeving inzake de gedwongen lening.

De bekommernis om de sommen van de gedwongen lening zo vlug mogelijk te kunnen invorderen, alsmede de lichtzinnigheid en de misbruiken waaraan zich bij het opstellen van de rollen verscheidene plaatselijke besturen schuldig maakten (heftige reacties uitlokkend van talrijke getroffen burgers), brachten mee dat een reeks van wetten werd toegevoegd aan de basiswet van 19 frimaire IV om deze wet aan te vullen, resp. te verbeteren. Ook de steeds wisselende geldpolitiek van het Directoire maakte verscheidene nieuwe wetten noodzakelijk, vooral met betrekking tot de betalingswijze.

I. FACILITEITEN VOOR SOMMIGE LENERS.

Een eerste aanvullende wet dateert reeds van 25 frimaire IV (16 december 1795) : de rekenplichtigen, erfgenamen en vertegenwoordigers van rekenplichtigen wier rekeningen niet afgesloten waren, werd het, opdat ze hun bijdrage zouden kunnen voldoen, toegestaan hun goederen te verkopen of onder hypotheek te plaatsen voor zover dit nodig was om het bij de gedwongen lening verschuldigde te kunnen betalen (4). Het betrof hier goederen, vooral kerkelijke goederen, die waren aangeslagen of onder sekwestre geplaatst.

Twee dagen nadien verleende een volgende wet dezelfde facili-

(1) Cf. p. 8 (art.9).

(2) Een belangrijk uittreksel ervan vindt men bij H. LIBOIS, *o.c.*, p. 15.

(3) H. LIBOIS, *o.c.*, p. 15 : „...vous sentez que vous êtes les maîtres de prendre telles mesures qui vous paraîtront les plus sages et surtout les plus expéditives pour établir le rôle général de votre département divisé en 16 classes conformes à la loi. La méthode que vous propose dans l'instruction n'est donc que de conseil, car tout est laissé à votre zèle comme à votre responsabilité”.

(4) *Collection des décrets*, dl. I, p. 213-214 — *Loi qui donne aux comptables les moyens de se procurer les fonds nécessaires pour l'emprunt forcé.*

teiten aan ouders en verwanten van uitgewekenen wier goederen onder sekwester waren geplaatst (1).

2. WETSVORSTEL TOT VERHOOGING VAN DE BIJDAGEN DER 16e KLASSE.

De eerste moeilijkheden i.v.m. de basiswet van 19 frimaire kwamen een tiental dagen na haar verschijnen. In een boodschap aan de Raad der Vijfhonderd betreurde het Directoire het feit, dat de leners der 16^e klasse slechts tot 6.000 pond konden belast worden, en stelde het voor, dit maximum tot 25.000 pond te verhogen (2). Dit voorstel (3) om een wetsbepaling reeds na enkele dagen te herzien, werd in de Raad der Vijfhonderd slecht onthaald; men was van oordeel, dat na een revolutie de hartstochten zodanig opgehitst waren en zovele belangen in het gedrang waren gekomen, dat het te gevaarlijk was, aan lagere ambtenaren en besturen een zo verregaande macht toe te kennen; bovendien moest men het volk vertrouwen geven in de stabiliteit van de wetgeving en zou het uiterst onbedachtzaam zijn, te laten vermoeden dat de basis van de lening nog niet definitief zou zijn vastgesteld; het voorstel werd dan ook verworpen(4).

3. WETTEN INZAKE DE BETALINGEN IN ASSIGNATEN.

De hoop, de publieke opinie het vertrouwen in de stabiliteit der wetgeving niet te moeten ontnemen, was echter maar al te ijdel. Op 3 nivôse IV (24 december 1795) verscheen de eerste van een reeks wetten met betrekking tot de betaling van de gedwongen lening (5) : men wou alle voor de gedwongen lening ter betaling aangeboden

(1) *Ibid.*, p. 221-222 — *Loi qui autorise les pères, mères et autres parens d'émigrés dont les biens sont séquestrés, à vendre une portion pour le paiement de l'emprunt de six cent millions.* Een uitvoeringsbesluit van deze beide wetten voor de Verenigde Departementen is niet bekend. Wel werd door het departementale bestuur aan talrijke kloosters afzonderlijk de toelating verleend tot het verkopen van grond of goederen, opdat ze hun bijdrage zouden kunnen voldoen; zo stond men het klooster van de Halfstraat te Leuven toe, een partij bomen te verkopen (LSA, 10316, f. 314-315).

(2) *Collection des décrets*, dl. I, p. 224-225 (28 frimaire IV - 19 december 1795) — *Message du Directoire exécutif concernant l'emprunt forcé* : „Le Directoire a cru voir dans l'opinion publique le vœu général de donner plus de latitude à la répartition de l'emprunt forcé sur la seizième classe;...”

(3) Het betreft slechts een voorstel dat verworpen werd. S. VERVAECK (*Enkele bronnen uit de Franse tijd...*, p. 22) schrijft, dat het Directoire op 28 frimaire IV het maximum der 16e klasse op 25.000 pond bracht, wat niet het geval is geweest. Het Directoire zelf kon trouwens geen financiële wetten uitvaardigen, doch slechts bepaalde maatregelen suggereren aan de twee Raden (cf. J. GODECHOT, o. c., p. 431).

(4) *Moniteur*, nr. 94 (4 nivôse IV), p. 374-375.

(5) *Collection des décrets*, dl. II, p. 13-14 — *Loi contenant les dispositions additionnelles à celle sur l'emprunt forcé.*

assignaten annuleren; evenals de assignaten voortkomend van de verkoop der nationale goederen, zouden ze te Parijs in 't openbaar worden verbrand (door deze bepaling werd een wet van de vorige dag vernietigd (1); in het departement van de Seine zouden de assignaten aan 1 % ter betaling aanvaard worden tot 15 nivôse (5 januari 1796), in de overige departementen tot 30 nivôse (20 januari 1796); wat binnen dit tijdsbestek niet betaald was, kon slechts ontvangen worden in klinkende munt. Hieruit blijkt eens te meer dat men de gelden van de gedwongen lening zo vlug mogelijk wou betaald zien en hoopte, een groot deel der assignaten uit de omloop te kunnen nemen om het krediet der overige te verhogen. Blijkbaar echter waren de personen gelast met de vernietiging der assignaten niet zo gehaast om de wet uit te voeren, vermits op 8 nivôse IV een besluit werd uitgevaardigd dat de minister van financiën toeliet de nodige maatregelen te nemen om de wet te doen toepassen (2).

Ook de wet van 15 nivôse IV (3), die slechts het departement van de Seine betrof, was een poging om het krediet der assignaten te herstellen, door deze nl. ter betaling in de gedwongen lening te aanvaarden boven de gewone koers en er de burgers aldus toe aan te zetten hun bijdrage te voldoen binnen de vastgestelde termijnen.

4. DWANGMAATREGELEN EN ANDERE SCHIKKINGEN OM DE BETALINGEN TE BESPOEDIGEN.

Niettegenstaande deze pogingen om de assignaten het nodige krediet te geven en een snellere betaling te verkrijgen, bleek het nodig dwangmaatregelen te nemen om de wet van 19 frimaire IV te doen naleven.

Waar de wet inzake de gedwongen lening aanvankelijk een gunstig onthaal had gekend en de publieke opinie ervan verwacht had dat ze hoofdzakelijk de nieuwe rijken en woekeraars zou treffen, veranderde deze algemene instemming al vlug, zodra de eerste rollen waren bekend gemaakt. Deze waren op de meeste plaatsen met veel overhaasting, partijdigheid en gestrengheid opgesteld, en weldra heerste een algemene mistevredenheid. Van alle kanten stroomden klachten binnen, men achtte zich getroffen door persoonlijke wraak

(1) *Ibid.*, p. 5-6 — Wet van 2 nivôse IV, die bepaalde dat slechts 1/4 der assignaten zou worden geannuleerd.

(2) *Ibid.*, p. 51 : „...pour l'exacte et sévère observation de la loi du 3 nivôse”.

(3) *Ibid.*, p. 81-82.

van lokale ambtenaren, de opgelegde bedragen waren te hoog, de verdeling erg onrechtvaardig en zo meer. Er groeide een algemene weerstand, overal heerste een grote misnoegdheid met als gevolg, dat de betalingen uiterst langzaam verliepen (1). Daarom greep het Directoire naar sterkere middelen en dwangmaatregelen.

Op 19 nivôse IV (9 januari 1796) deed het Directoire een voorstel in een boodschap aan de Raad der Vijfhonderd (2). Het bekleog zich over de nieuwe rijken, die vóór 19 frimaire een ongehoorde luxe ten toon spreidden en zich de meest schandalige uitgaven permitteerden en die zich nu plots voor arm en zonder bestaansmiddelen uitgaven om zich te kunnen onttrekken aan hun bijdrage in de gedwongen lening. Daarom stelde het de uitvaardiging van dwangbevelen voor tegen achterstallige betalings. Dit voorstel werd aangenomen in de wet van 22 nivôse IV (3).

Deze bepaalde dat elke gedwongen lener die het eerste derde van zijn bijdrage niet had betaald vóór 30 nivôse, zou gedwongen worden tot het voldoen van de gehele som. Wie het tweede derde niet zou betaald hebben op 15 pluviôse, zou er eveneens toe gedwongen worden. De dwangbevelen zouden gegeven worden door het departementale bestuur. Bij niet-betaling binnen de vierentwintig uur moest men zonder verdere formaliteiten overgaan tot inbeslagname en openbare verkoop van roerende goederen en effecten der betrokken partikulieren. De gedwongen lening werd aldus nog meer een oorzaak van algemene ontevredenheid, en de ontstemming zal door deze wet van 22 nivôse IV op de spits gedreven worden.

Op 27 nivôse werd door een besluit van het Directoire een nieuwe betalingswijze opgelegd. Na 30 nivôse moest de helft van iedere betaling in klinkende munt of in granen geschieden, de andere helft mocht in assignaten voldaan worden (4). In het belang ook van de gedwongen lening werd bij de wet van 30 nivôse IV bepaald, dat de ontvangers der gemeenten en de algemene ontvangers der distrikten een vergoeding zouden ontvangen voor elk pond klinkende munt of assignaten dat zij inden (5). Het is dus duidelijk, dat de invordering der gelden allesbehalve vlot verliep, zodat er wetten nodig waren om

(1) M. MARION, *o.c.*, dl. III, p. 415, 423-427.

(2) *Collection des décrets*, dl. II, p. 102-103.

(3) *Ibid.*, p. 115-116 — *Loi portant que les cotisables en retard de payer les deux premiers tiers de l'emprunt forcé, y seront contraints* (te Brussel gepubliceerd op 4 pluviôse IV).

(4) *Ibid.*, p. 148. Deze wet was niet toepasselijk in België, zoals ten andere elke wet met betrekking tot de betaling in assignaten.

(5) *Ibid.*, p. 163-164.

de betalers ertoe aan te zetten zo spoedig mogelijk te voldoen en om de ontvangers aan te moedigen.

Ondertussen was echter de stortvloed van petitieën en reclamatieën van te hoog belaste personen zo groot geworden, dat men die zoveel mogelijk moest gaan beperken. De controle van al die persoonlijke gevallen werd een onbegonnen werk. Ook vele leners die nochtans goed bij kas waren, schroomden zich niet om tegen het hun opgelegde bedrag protest aan te tekenen en aan te tonen dat zij hoegenaamd niet in staat waren om te voldoen (1). Om deze „slechte burgers” alle kansen te ontnemen zich aan hun aandeel te onttrekken, beval men de publikatie van de namen van alle personen die een petitie hadden ingediend, met de vermelding van het bedrag waartegen hun protest was gericht. Deze lijsten zouden angeplakt worden in de gehele uitgestrektheid van het arrondissement waartoe de genoemden behoorden (2).

De wetgever moet wel geweten hebben waarom hij aldus dreigde, want het was zeker niet zijn bedoeling iemand te doen betalen die er geenszins toe in staat was. Dit blijkt uit een besluit van het Directoire van 8 pluviôse IV (3) waarbij de departementale administraties de toelating gegeven werd om de protestbrieven te onderzoeken van sommige werkelijk te hoog belaste burgers.

Deze twee maatregelen pleiten voor de rechtvaardigheid van de wetgever en voor zijn doorzicht in het nemen van maatregelen om onwillige betalers het mes op de keel te zetten. Het besluit van 8 pluviôse om tegemoet te komen aan de petitieën en protesten, werd ingegeven door het besef, dat de haastige samenstelling van de rollen der gedwongen lening, voorgeschreven in de instructie van Faipoult van 21 frimaire (4), niet de nodige tijd had gelaten voor een nauwkeurige en rechtvaardige verdeling der lasten. Maar niet alleen zouden te hoog belaste genieten van een rechtzetting (in de vorm van een vermindering van hun bijdrage), ook het omgekeerde moest in aanmerking genomen worden, daar sommigen te laag aangeslagen waren of helemaal niet opgenomen in de rollen der gedwongen lening (5).

(1) Voor Leuven alleen reeds zijn een honderdtal protestbrieven bewaard (cf. hoofdstuk II).

(2) *Collection des décrets*, dl. II, p. 197 (5 pluviôse IV) — *Arrêté du Directoire exécutif qui ordonne l'impression et la publication des noms des réclamans contre leur taxe à l'emprunt forcé*.

(3) *Ibid.*, p. 238-239.

(4) Cf. p. 10.

(5) *Collection des décrets*, dl. II, p. 238.

Wie in dit laatste geval was, kon vast op een verhoging, resp. opneming in de rollen rekenen, vermits het laatste artikel van het besluit van 8 pluviôse aanstipte dat verhogingen en nieuwe aanslagen zoveel mogelijk de toegestane verminderingen moesten compenseren (1).

5. HERZIENINGSWETTEN.

a) *Nieuwe schikkingen betreffende de betalingen.*

Vele van de wetten en dekretten die tot het sukses van de gedwongen lening moesten leiden, waren ondoordacht en hoofdzakelijk geïnspireerd door de noden van het ogenblik (2). Dit verklaart ten dele waarom sommige wetten inzake de gedwongen lening meermalen werden herzien en omgevormd.

Zo bracht de wet van 14 pluviôse IV (3) een opnieuw veranderde betalingswijze in voege. De rollen der gedwongen lening waren vrijwel nergens tijdig klaar, zodat de leners niet konden genieten van de faciliteiten verleend door de wet van 3 nivôse (4). Anderzijds waren het de klassen van 600 pond en minder, waarvan de rollen het laatst waren opgemaakt, die het minst van het voordeel van deze wet konden genieten, en, vermits juist de leners van deze klassen geacht werden weinig gemunt geld te bezitten, was het maar billijk, ook aan hen de mogelijkheid te bieden met andere waarden te voldoen. Het Directoire wijzigde dus zijn besluit van 27 nivôse (5) in de volgende zin : de burgers der klassen van 600 pond en minder zouden hun totale bijdrage kunnen betalen in assignaten aan 1 % van de nominale waarde, in het departement van de Seine tot 25 pluviôse, in de andere departementen (6) tot 10 ventôse inbegrepen; binnen hetzelfde tijdsbestek zouden de leners van de klassen van 700 pond en meer hun schatting voor de helft in assignaten, eveneens aan 1 % van de nominale waarde, kunnen voldoen, op voorwaarde dat

(1) *Ibid.*, p. 239 : „...Les départemens opéreront de manière que les décharges ou les réductions accordées soient compensées, autant qu'il sera possible, avec les nouvelles cotes additionnelles”.

(2) Vooral de financiële moeilijkheden, de wisselvallige koers der assignaten en het invoeren van ander papiergeld brachten deze onstabieleit van de wetgeving met zich mee.

(3) *Collection des décrets*, dl. II, p. 283-286.

(4) Cf. p. 13.

(5) Cf. p. 15.

(6) Hier weze nogmaals aangestipt, dat de Belgische departementen (bij dekreet van 26 frimaire IV) de uitzonderingsmaatregel te beurt viel, in klinkende munt te moeten betalen voor de gedwongen lening, zodat deze wet daar niet van toepassing was.

ze de andere helft zouden betalen in gemunt geld, goud, zilver of granen; na de vastgestelde data zouden de klassen van 600 pond en minder de rest van hun schatting moeten betalen de ene helft in klinkende munt of in granen, de andere helft in assignaten aan 1 %, de leners van de klassen van 700 pond en meer, de helft in assignaten aan 150 voor 1. De artikels 5 tot en met 12 van de wet van 14 pluviôse troffen dan speciale maatregelen voor eigenaars, en niet-eigenaars onder borg van een eigenaar; zij zouden nl. hun schatting kunnen voldoen door middel van een schuldbekentenis (1) t.o.v. de ontvanger der direkte belastingen, te betalen binnen de twee maanden na dagtekening.

b) *De reskripties.*

De gehele wetgeving inzake de gedwongen lening was karakteristiek voor de geldverlegenheid van de republiek en des te meer verward daar naast de assignaten een ander papiergeld was ingevoerd, nl. de reskripties, die zelf gedekt waren door de ontvangsten van de gedwongen lening. Aanvankelijk beperkt tot de betalingen van de nationale schatkist aan de leveranciers van de republiek (2), werd het systeem der reskripties uitgebreid door een besluit van 1 nivôse IV (22 december 1795) (3).

Die reskripties waren tegen metallieke geldwaarden inwisselbaar op één, twee of drie maand na dato. In feite waren het anticipaties op de inkomsten der gedwongen lening. Zij werden uitgegeven door de nationale schatkist en uitgekeerd door de geldkassen van de departementen, terwijl ze in alle publieke geldkassen der republiek werden aanvaard als metallieke geldwaarden. Hun totaal mocht de dertig millioen niet overschrijden. De reskripties kenden slechts een kort bestaan en werden door het publiek met dezelfde geringschatting onthaald als de assignaten.

Toen de reskripties in omloop werden gebracht, gaf het Directoire een overmoedig rapport uit van een al te optimistische minister van financiën, Faipoult. Op 10 pluviôse IV verkondigde deze dat de gedwongen lening een sukses werd, dat de assignaten in waarde stegen en dat sommige kompanies die er geen meer hadden willen

(1) Cf. *Collection des décrets*, dl. II, p. 285-286.

(2) Cf. C. BLOCH, *Recueil des principaux textes législatifs et administratifs concernant la monnaie et le papier-monnaie de 1789 à l'an XI*, in *Bulletin d'histoire économique de la Révolution*, Parijs, 1911, p. 395, nrs. 652 en 653 (besl. van 28 en 30 frimaire IV).

(3) *Ibid.*, nr. 654 (besl. van 1 nivôse IV).

ontvangen, ze nu begonnen op te zoeken; tegen 1 floréal IV verwachtte hij voor de schatkist 216 1/2 miljoen metalliek geld, waarvan 150 miljoen zou voortkomen van de gedwongen lening (1). Men verspreidde deze berichten om het vertrouwen te winnen in het nieuwe papiergeld. Het mocht allemaal slechts weinig baten, en op 24 pluviôse IV moest nogmaals uitstel van betaling worden verleend voor het departement van de Seine (2). Tenslotte was men ertoe verplicht, de basiswet van 19 frimaire grondig te veranderen.

c) *Wetten van 26 pluviôse en 18 ventôse IV.*

Reeds op 8 pluviôse IV had het Directoire de departementale besturen ertoe gemachtigd, te hoog belaste burgers een reductie te verlenen, en had het er tevens op gewezen dat deze verminderingen te compenseren waren door andere te laag belaste leners een hogere schatting op te leggen (3). Dit besluit was evenzo rechtvaardig als noodzakelijk; de bedoeling ervan was immers de begane vergissingen te herstellen. Wilde men deze beslissing echter haar volle waarde geven, dan kon men onmogelijk blijven vasthouden aan de gelijke grootte der verschillende klassen in elk departement (4), zoals voorgeschreven was door artikel 4 van de wet van 19 frimaire. In de Raad der Vijfhonderd werd anderzijds nogmaals grondig kritiek uitgebracht op het artikel 5 van dezelfde wet (5), waarbij de schattingen al te onbillijk werden verdeeld : waren vooral bevoordeligd de rijksten, wier maximum op 6.000 pond was bepaald, ongeacht het feit dat hun fortuin één, twee of drie miljoen kon bedragen; een voorstel om de schatting voor de 16e klasse aan het werkelijke bezit der rijken aan te passen, was vroeger verworpen geworden (6). Wanneer dus het doel van de wet van 19 frimaire was, vooral de rijken te treffen en de kleine fortuinen te sparen, kon men bij de toepassing van de artikels 4 en 5 van die wet vaak het tegenovergestelde bereiken.

In de zitting van de Raad der Vijfhonderd op 25 pluviôse IV,

(1) *Moniteur*, nr. 135 (15 pluviôse IV), p. 537. — *Rapport du Ministre des finances au Directoire exécutif*.

(2) *Collection des décrets*, dl. II, p. 350-351 — *Arrêté du Directoire exécutif qui proroge le délai fixé par celui du 14, pour payer l'emprunt forcé à raison de cent capitaux pour un*.

(3) Cf. p. 16.

(4) Dit principe schiep immers een wanverhouding. Zo werden in sommige departementen burgers met een kapitaal van 30.000 pond in de 15e klasse gerangschikt (met een bijdrage van 1.200 pond), samen met bezitters van 400.000 pond, alleen omdat men het vereiste gelijke getal schatplichtigen per klasse moest bereiken. Cf. H. LIBOIS, *o.c.*, p. 112.

(5) Cf. *Moniteur*, nr. 149 (29 pluviôse IV), p. 594.

(6) Cf. p. 13.

werd dan zonder veel discussie het voorstel van de kommissie van financiën ter herziening van de wet van 19 frimaire aangenomen (1), en op 26 pluviôse IV (15 februari 1796) volgde dan de zoveelste wet, ditmaal een uiterst belangrijke, die de gedwongen lening voor een mislukking moest vrijwaren (2).

Bij art. 1 ervan werden de departementale besturen gelast, binnen de 14 dagen de verdeling der gedwongen lening te verbeteren, zonder nog langer gehouden te zijn aan een gelijk getal leners in elke klasse en zonder de betalingen onnodig te vertragen. Het bedrag van alle verleende verminderingen of ontheffingen moest door nieuwe of toegevoegde schattingen volledig overgebracht worden op bemiddelde burgers die in de rollen vergeten waren of die, in vergelijking met andere leners, niet belast waren in verhouding tot hun fortuin.

De voormelde besturen waren ook niet meer gebonden aan de door de wet van 19 frimaire voorgeschreven schattingen der 15^e en 16^e klasse; ter ontlasting van te hoog aangeslagenen, mochten zij de leners wier vermogen de 100.000 pond overschreed, aan 1/50 van hun fortuin belasten.

De leners die te hoog waren aangeslagen en niettemin het bedrag van hun schatting hadden betaald vóór de rechtzetting door de wet van 26 pluviôse IV, zouden het te veel betaalde terugkrijgen.

Deze wet veranderde dus totaal de voorschriften van de basiswet inzake het opmaken van de rollen en verdeelde op een meer billijke wijze de lasten tussen de burgers.

Op 18 ventôse IV verscheen nog een aanvullende wet (3), waaruit vooral de zorgzaamheid van de wetgever om niemand te laten ontsnappen mag blijken. Zij had betrekking op burgers zonder vast domicilie die de verplaatsingen van het leger volgden. Men maakte zich zorgen over de mogelijkheid, dat sommige van die burgers, wier fortuin in aanmerking kwam voor de gedwongen lening, zouden ontsnappen aan de waakzaamheid van het burgerlijke bestuur. Daarom werd bepaald, dat de kommissarissen van oorlog binnen de tien dagen een staat zouden opmaken van alle burgers, onder welke titel ook zij zouden aangesloten zijn bij het leger, om te kunnen nagaan

(1) *Moniteur*, nr. 150 (30 pluviôse IV), p. 598-599.

(2) *Collection des décrets*, dl. II, p. 359 — *Loi additionnelle à celle sur l'emprunt forcé* (in België van kracht door besluit van 21 ventôse IV; cf. *Pasinomie*, 1e reeks, dl. VII, p. LXI).

(3) *Collection des décrets*, dl. III, p. 93-94 — *Loi relative au paiement de l'emprunt forcé de la part des employés civils à la suite des armées*.

of die burgers reeds belast waren voor de gedwongen lening; de aldus opgemaakte rollen moesten dan verzonden worden aan het bestuur van het departement waar het leger zich bevond; die rollen zouden dan volgens de wetten ten uitvoer gelegd worden door genoemd bestuur.

d) *Laatste uitstel voor betaling in assignaten.*

Op 19 ventôse werd voor de zoveelste maal een uitstel verleend voor de betaling in assignaten (1). Zoals blijkt uit de ontwerpsresolutie, was de bedoeling van de wet van die dag vooral het krediet der assignaten te verhogen (2). Alle middelen zouden gebruikt worden om de betalingen te bespoedigen. De uiterste data tot dewelke men in assignaten aan 1 % der nominale waarde mocht betalen, waren nu 30 ventôse voor het departement van de Seine, 15 germinal voor de departementen met hoofdplaats binnen een straal van 25 myriameter (3) rond Parijs, 30 germinal voor de verst afgelegen departementen. Artikel 4 bevatte een strafmaatregel tegen degenen die hun goederen of een deel ervan zouden verduisteren om op die manier te ontsnappen aan de tegen achterstallige betalings ingestelde vervolgingen (4). Dit artikel werd afzonderlijk uitgevaardigd in de Verenigde Departementen; de overige artikels waren er immers niet van toepassing (5).

6. DE TERRITORIALE MANDATEN.

Wanneer de wet van 19 ventôse IV vooral tot doel had, het krediet der assignaten te verhogen en de gelden van de gedwongen lening zo spoedig mogelijk in kas te krijgen, dan was daar alle reden voor. De debatten over de financiële toestand, die gedurende de maand ventôse het grootste deel der zittingen van de Raad der Vijfhonderd in beslag namen, geven een duidelijk beeld van de scherpe (zowel politieke als economische) crisis, veroorzaakt door de doodsstrijd der assignaten; het bestaan zelf van het regime, de voortzetting van

(1) *Ibid.*, p. 94-95 — *Loi qui détermine l'époque jusqu'à laquelle l'emprunt forcé pourra être payé en assignats à raison de cent capitaux pour un, et le mode de remboursement des paiements faits à un taux supérieur.*

(2) *Moniteur*, nr. 170 (20 ventôse IV), p. 676.

(3) 1 myriameter = 10 km.

(4) *Cf.* p. 14-15.

(5) In LSA, 10472 berust een exemplaar van het aanplakbiljet dat dit besluit in de beide landstalen aan de bevolking meedeelde; het is gedateerd 18 floréal IV.

het werk der Revolutie stond op het spel. Verschillende oplossingen werden voorgesteld, de ene al onmogelijker dan de andere, en de discussie dreigde tot in het oneindige aan te slepen (1); een tussenkomst van het goevernement was noodzakelijk. In een boodschap van 22 ventôse aan genoemde Raad, steunde het Directoire het voorstel tot de uitgifte van territoriale mandaten (2). Niet zonder veel discussie werd tenslotte bij de wet van 28 ventôse IV (18 maart 1796) het systeem der territoriale mandaten van kracht (3).

Die mandaten verschilden in feite weinig van de assignaten; ze waren eveneens papiergeld gedekt door de opbrengst van de nationale goederen (4). Met betrekking tot de gedwongen lening bepaalde artikel 14 van de wet van 28 ventôse echter, dat de wet van 19 ventôse van kracht bleef en dat slechts met assignaten kon betaald worden volgens de voorschriften van de wet. Drie weken later werd nochtans met hetzelfde gemak als dat waarmee tot dan toe wetten waren veranderd, ook deze schikking vernietigd. Een wet van 17 germinal IV (6 april 1796) (5) liet de zgn. „promesses de mandats” ter betaling toe, totdat ze zouden vervangen worden door mandaten (6).

In hoeverre dit nieuwe papiergeld al of niet heeft bijgedragen tot het financiële herstel, dient hier niet behandeld. Feit is, dat de territoriale mandaten slechts een kort bestaan gekend hebben en al even snel in diskrediet geraakten als de assignaten (7).

7. SUPPLEMENTAIRE SCHATTING VOOR EIGENAARS VAN ONBEWOONDE APPARTEMENTEN.

Ondertussen bleef men erop bedacht uit de gedwongen lening te halen wat er nog uit te halen was. Op 23 ventôse IV (13 maart 1796) werd een besluit uitgevaardigd, waarbij de eigenaars en de

(1) *Moniteur*, nr. 172 (22 ventôse IV) en nr. 173 (23 ventôse IV).

(2) *Collection des décrets*, dl. III, p. 123-125.

(3) *Ibid.*, p. 163-166 — *Loi portant création de deux milliards quatre cents millions de mandats territoriaux*.

(4) Over het systeem der territoriale mandaten leze men P. L. ROUSSEL, *Le système des mandats territoriaux (1796-1797)*, Parijs, 1920, 138 p.

(5) *Collection des décrets*, dl. III, p. 322-323 — *Loi qui détermine les valeurs admissibles en paiement de l'emprunt forcé*.

(6) *Ibid.*, p. 184-185 (29 ventôse IV) — *Loi qui autorise la Trésorerie Nationale à délivrer des promesses de mandats*. Totdat men de territoriale mandaten zou kunnen beginnen vervaardigen, was de nationale schatkist ertoe gemachtigd, „mandaatbeloften” uit te geven aan een koers gelijk aan die der mandaten. Als mandaatbeloften werden ook reskripties aanvaard. Beide moesten uitgewisseld worden, zodra de uitgifte van de mandaten zelf dit toeliet.

(7) Cf. P. L. ROUSSEL, *o.c.*, p. 101 en vlg.

hoofdbewoners van huizen in gemeenten met meer dan 50.000 inwoners op de rollen der gedwongen lening werden geplaatst om reden van onbewoonde appartementen, vermits ze verondersteld werden voldoende rijkdom te bezitten om de opbrengst van die huizen te kunnen verwaarlozen (1). Dit besluit was eerder een strafmaatregel tegen eigenaars en verhuurders die hun huizen en appartementen slechts wilden verhuren tegen gemunt geld; zulke praktijken brachten natuurlijk het papiergeld in diskrediet, en de daartegen genomen maatregelen moeten gezien worden vanuit de algemene politiek van het goevernement die erop gericht was, het alom geringgeschatte papiergeld te allen prijze ingang te doen vinden en elk misprijzen voor assignaten of territoriale mandaten streng te straffen. In dit geval werden de „afpersers” gestraft door het feit, dat ze op de supplementaire rollen der lening werden geplaatst met een schatting in verhouding tot het aantal schoorstenen der leegstaande woningen.

V. Openbare proklamatie tot het Franse volk.

Stilaan blijkt de gedwongen lening dan haar beslag te hebben gekregen, althans wat de wetgevende kant van de zaak betreft. In een openbare proklamatie tot het Franse volk (2) geeft het Directoire op 25 ventôse IV (dus nog vóór de wet der territoriale mandaten) een terugblik op het geheel der wetten en besluiten die de praktische uitvoering van de gedwongen lening onnodig hebben verward en bemoeilijkt, en komt het tot het besluit, dat de schikkingen van de wet van 19 ventôse IV en de niet-vernietigde bepalingen van 19 frimaire en 26 pluviôse alle andere besluiten overbodig maken; deze dienden bijgevolg als niet uitgevaardigd te worden aangezien, met uitzondering nochtans van de besluiten die voor de Belgische Departementen golden. Niets mocht nog langer de uitvoering van de lening verhinderen, nu alle waarborgen waren gegeven om een billijke verdeling der lasten mogelijk te maken. Het goevernement verwachtte van de lokale besturen en van de bevolking dat de gedwongen lening nu vlug en gemakkelijk zou worden ingelost.

Deze hoop was alleszins voorbarig, vermits nadien nog het

(1) *Collection des décrets*, dl. III, p. 138-139.

(2) *Ibid.*, p. 149-150.

invoeren van de territoriale mandaten nieuwe wetsbepalingen ver-eiste om die als betalingsmiddel te aanvaarden (1).

VI. De uitvoeringsrapporten.

Zo had de gedwongen lening dan eindelijk haar definitieve vorm gekregen in een wettenkader en kon verder alle aandacht gewijd worden aan de invordering; verdere wetten en besluiten hebben hoofdzakelijk hierop betrekking.

Van belang zijn nog de verscheidene rapporten die het Directoire vanaf 30 ventôse om de veertien dagen aan de Raad der Vijfhonderd moest voorleggen; ze moesten een algemeen overzicht geven over het verloop van de gedwongen lening en de uitvoering van de wetten (2).

Het eerste verslag (3) meldde, dat de rollen definitief waren opgemaakt en de invordering der schattingen was begonnen in 31 departementen; in 25 departementen waren de rollen nog niet volledig klaar en in 26 departementen moesten ze herzien worden; van de resultaten in de Verenigde Departementen kon men vooralsnog geen verslag opstellen. Volgens een status van de nationale schatkist had de lening tot op dat ogenblik 8.620.455.540 pond opgebracht in assignaten (nominale waarde) en 3.670.359 pond, 4 stuivers en 1 oortje in metallieke waarden.

Het rapport van 15 germinal IV (4) brengt niet veel meer dan het vorige, het verslag van 29 germinal (5) vermeldt dat 47 departementen in orde zijn inzake het opmaken der rollen en dat de opbrengst oploopt tot 10.634.611.765 pond in assignaten en 7.972.300 pond, 18 stuivers en 5 oortjes in metallieke waarden.

Het vierde verslag, van 15 floréal IV (6), meldt dat zes van de negen Belgische departementen klaar zijn met de opstelling van de rollen, en drukt de hoop uit dat de Verenigde Departementen 40 miljoen zullen leveren, alhoewel slechts 8.264.723 (waarvan 1.800.000 in metallieke waarden) is betaald. Op 30 floréal (7) is de situatie als

(1) Cf. p. 19-20 (wetten van 28 en 29 ventôse en van 17 germinal).

(2) Bepaald bij art. 1 van de wet van 19 ventôse IV (*Collection des décrets*, dl. III, p. 95). In hoeverre die rapporten betrouwbaar zijn, werd niet nagegaan.

(3) *Collection des décrets*, dl. III, p. 190-191 (30 ventôse IV).

(4) *Ibid.*, p. 313-314.

(5) *Ibid.*, p. 414-415.

(6) A. DEBIDOUR, o.c., dl. II, Parijs, 1911, p. 290, n. 4.

(7) *Ibid.*, p. 422, n. 1.

volgt : 12.098.374.655 pond in assignaten en 13.503.409 in muntwaarden, reskripties of waren.

Het eerstvolgende rapport kwam slechts een maand later, omdat naar verscheidene departementen orders waren verzonden om de rollen te voltooien en men de antwoorden niet tijdig zou binnenkrijgen (1). Dat rapport van 30 prairial (2) was eerder gewijd aan de algemene financiële situatie van de republiek. Het bleek dat de territoriale mandaten niet de waarde hadden die ze moesten bereiken; er was geen normaal inkomen meer; de gemeentelijke administraties werkten slecht, omdat ze niet over de nodige inkomsten beschikten om te voorzien in de onkosten, zodat de uitvoering van de gedwongen lening en op vele plaatsen nog steeds het opmaken van de rollen zelf op een fiasco dreigden uit te lopen; andere redenen die een normale uitvoering van de lening beletten, werden van officiële zijde niet vermeld.

Het volgende verslag, dat van 16 messidor IV (3), vermeldt een opbrengst van slechts 8 miljoen reële waarde, terwijl de maand daarop (4) de totale opbrengst 169.954.307 pond bedroeg en het overige dat nog moest geïnd worden, 369 miljoen overschreed.

VII. Wetten tot sluiting van de gedwongen lening.

De opbrengst van de gedwongen lening beantwoordde geenszins aan de verwachtingen, en de behoeften van de schatkist vereisten een onmiddellijke invordering van wat nog moest betaald worden. Anderzijds was het onbillijk, dat achterstallige leners hun schatting konden inlossen met lagere waarden dan degenen die hun schatting onmiddellijk hadden betaald (5).

(1) *Collection des décrets*, dl. IV, p. 140-141 (2 prairial IV) — *Loi qui autorise le directeur exécutif à ne rendre que le 30 prairial le compte de la situation de la rentrée de l'emprunt forcé.*

(2) A. DEBIDOUR, o.c., dl. II, p. 645, n. 4.

(3) *Ibid.*, dl. III, Parijs, 1913, p. 1, n. 3.

(4) *Ibid.*, p. 248, n. 1.

(5) Tegen deze onrechtvaardigheid was de Raad der Ouden in verzet gekomen (*Collection des décrets*, dl. V, p. 167-168 (17 thermidor IV) — *Décret par lequel le conseil des anciens déclare ne pouvoir adopter la résolution concernant le recouvrement de l'emprunt forcé*). De wet van 19 frimaire liet immers betalingen toe in assignaten aan 1 % van de nominale waarde, terwijl die van 17 germinal de betaling wettigde in mandaatbeloften aan de nominale waarde.

1. WET VAN 30 THERMIDOR IV.

Daaraan zou verholpen worden door de wet van 30 thermidor IV (17 augustus 1796) (1), die meteen maatregelen zou treffen om de vereffening en de inning van de sommen der gedwongen lening te beëindigen. De departementale besturen moesten op hun verantwoordelijkheid binnen de 20 dagen uitspraak doen over alle aanvragen tot vermindering van opgelegde bedragen; na de publikatie van de wet zou geen enkele klacht meer aanvaard worden; het totale bedrag der rollen mocht alleen in de door de wet vernoemde departementen met hoogstens de helft verminderd worden, in de andere met niet meer dan $\frac{1}{4}$; premies werden uitgelooft aan degenen die hun schatting volledig zouden betaald hebben binnen de eerste, tweede en derde dekade na het verschijnen van de wet; aan de ontvangers zou een ontvangstloon uitgekeerd worden, indien ze op 15 vendémiaire V de 5/6 hadden ingevorderd van de gelden der gedwongen lening in hun gemeente.

Deze wet heeft in feite haar plaats in een reeks maatregelen die tussen 13 thermidor IV en 16 pluviôse V, datum waarop de gedwongen koers der mandaten werd opgeheven, stilaan een terugkeer bewerkten tot het metallieke geld (2).

In de Verenigde Departementen werden van de wet van 30 thermidor de artikels 1, 2, 9 en 10 van kracht (3); dit betekende, dat ook hier binnen de 20 dagen een einde moest komen aan het onderzoek van protestbrieven en de ontvangers een extra-loon zouden krijgen om de invordering te bespoedigen; het totale bedrag der rollen mocht er eveneens met niet meer dan $\frac{1}{4}$ verminderd worden.

2. WET VAN 5 VENTÔSE V.

In het begin van 1797, meer dan een jaar na de totstandkoming van de basiswet (10 december 1795), waren nog niet alle rollen klaar. Met de wet van 5 ventôse V (23 februari 1797) (4) wou men er definitief een einde aan stellen, recht laten wedervaren aan te hoog belasten

(1) *Collection des décrets*, dl. V, p. 234-235 — *Loi contenant des mesures pour terminer la liquidation et le recouvrement de l'emprunt forcé.*

(2) Cf. P. L. ROUSSEL, o. c., p. 114 en vlg.

(3) *Pasinomie*, 1e reeks, dl. VII, p. LXXXVIII.

(4) *Collection des décrets*, dl. VII, p. 272-273 — *Loi concernant la clôture des rôles de l'emprunt forcé.*

en alle gedwongen leners de middelen verlenen om zich van hun schatting te ontdoen.

Artikel 1 bepaalde, dat na het verschijnen van de wet geen enkele nieuwe belasting mocht geheven worden en dat alle rollen moesten gesloten worden. Artikel 2 machtigde de departementale besturen ertoe, alle niet betaalde schattingen te milderen zonder inbreuk te maken op de verminderingen verleend door artikel 2 van de wet van 30 thermidor IV (1). Artikel 3 bepaalde, dat de leners 19/20 van hun bijdrage konden inlossen met inschrijvingen, ministeriële orderbrieven en andere effecten, vermeld in artikel 12 van de wet van 16 brumaire V (2), door vooraf 1/20 te betalen in muntspeciën of in mandaten tegen de koers van 10 pluviôse (3), gestort vóór 1 germinal; in dat geval zouden ze echter slechts voor het in muntspeciën of mandaten tegen voormelde koers betaalde deel kwijtschriften bekomen ter betaling van belastingen. De invordering der bedragen zou, aldus artikel 4, verder moeten doorgedreven worden met alle middelen voorzien door de wet op de inning der belastingen; elke tegengestelde wet werd nietig verklaard.

Die wet is in feite een onrechtvaardigheid en een aanmoediging om zijn fiskale plichten te verzuimen. Immers nog ongeveer 400 miljoen moesten geïnd worden en de wet stelde voor, 1/20 te ontvangen in geldspeciën, zegge 20 miljoen, en 19/20 in mandaten aan de helft der waarde, zegge 760 miljoen mandaten, die eveneens 20 miljoen vertegenwoordigen : in feite moet dus slechts 40 miljoen ingevorderd worden in plaats van 400 miljoen (4).

(1) *Collection des décrets*, dl. V, p. 234 — *Loi contenant des mesures pour terminer...*, art. 2 : „Le montant des rôles, tel qu'il devrait être suivant la loi du 19 frimaire dernier, ne peut être réduit de plus d'un quart pour tous les départemens, autres que ceux de la Vendée..., qui pourront réduire le montant jusqu'à la moitié”.

(2) *Collection des décrets*, dl. VI, p. 177 — *Loi relative aux dépenses ordinaires et extraordinaires de l'an V*, art. 12 : „Les inscriptions sur le grand livre de la dette publique ainsi que les bordereaux de liquidation et indemnité, bons de réquisition, ou ordonnances des ministres, délivrés jusqu'à ce jour, ne seront admis, conformément à l'article précédent en paiement du prix des domaines nationaux que jusqu'au premier messidor prochain”.

(3) Op 10 pluviôse was de officiële koers juist 1/100 van de nominale waarde. Cf. *Pasinomie*, 1e reeks, dl. VII, p. 495 — *Tableau général du cours des mandats proclamé par des Arrêtés du Directoire exécutif en exécution de la loi du 13 thermidor an IV-31 juillet 1796*.

(4) Cijfers aangehaald door J. AUREJAC (o.c., p. 95).

VIII. Wetten inzake de terugbetaling der gedwongen lening.

Plaatste de wet van 5 ventôse uiteindelijk een punt achter de gedwongen lening, dan was echter de terugbetaling van de geleende sommen — zoals voorzien bij de artikels 10 tot en met 13 van de basiswet (1) — nog helemaal niet in orde. Er werden immers wetten uitgevaardigd (2) waarbij beslist werd dat direkte belastingen voor de helft of in hun geheel in klinkende munt dienden betaald, zodat de vraag rees, of de stroken die bestemd waren voor de terugbetaling van de gedwongen lening, konden beschouwd worden als klinkende munt.

De wet van 9 vendémiaire VI (3) bracht de oplossing. De laatste acht betalingsstroken zouden niet meer aanvaard worden ter betaling van de direkte belastingen, noch ter voldoening van registratierechten; ze zouden aangenomen worden als staatsschulden, ter betaling van de nationale domeinen, verkocht of nog te verkopen in uitvoering van de wetten van 16 brumaire en 3 fructidor VI. De eerste twee stroken zouden aanvaard worden ter betaling van de voorbije belasting.

Een allerlaatste besluit, van 5 frimaire X, stelde een einde aan de verdere terugbetalingen van de bedragen der gedwongen lening, in afwachting van het in voege komen van een andere manier van terugbetaling van die effecten (4). Een andere wijze van terugbetaling van de stroken der lening is echter nooit meer vastgesteld, zodat talrijke leners niets van het geleende konden terugkrijgen.

(1) Cf. p. 9.

(2) o. a. de wet van 16 brumaire V (art. 5), die van 20 ventôse V (art. 2) en die van 16 messidor V (art. 2). Cf. *Collection des décrets*, dl. VI, p. 174; dl. VII, p. 383; dl. IX, p. 69.

(3) *Pasinomie*, 1° reeks, dl. VIII, p. 63 — *Loi relative aux fonds nécessaires pour les dépenses ordinaires et extraordinaires de l'an VI*, titel XI, art. 95.

(4) *Pasinomie*, 1° reeks, dl. XI, p. 42 — *Arrêté relatif aux coupons de l'emprunt forcé de l'an IV*.

HOOFDSTUK II

DE GEDWONGEN LENING TE LEUVEN

De wet van 19 frimaire IV gelastte de departementale besturen met de onmiddellijke inrichting van de gedwongen lening (1). Het gemeentebestuur te Leuven ontving bijgevolg alle wetsbepalingen rechtstreeks van het centrale bestuur van het Dijledepartement. Aldus kreeg Leuven op 4 nivôse IV (25 december 1795) (2) een kopie van de basiswet, om ze in de beide landstalen te afficheren. Bijgevoegd was het uitvoeringsbesluit van het Dijledepartement en een brief met de nodige instructies, die overeenkomen met de instructie van Faipoult (3). Het gemeentebestuur diende onverwijld de personen aan te duiden die in aanmerking kwamen voor de 16^e klasse en de volgens een modeltabel opgemaakte lijst van genoemde personen onmiddellijk aan het departementale bestuur te zenden. Vóór 15 nivôse moesten de lijsten van de 15 volgende klassen klaar zijn en overgemaakt worden.

Het Leuvense gemeentebestuur was met de opstelling van de lijsten tijdig klaar. Deze werden dan door het centrale bestuur van het departement onderzocht en definitief opgemaakt. Nadien werden ze nog aangevuld en verbeterd. De talrijke veranderingen die deze lijsten ondergingen, zijn grotendeels een gevolg geweest van de talrijke protestbrieven van te hoog belaste leners, die zich niet in staat achtten om de hun opgelegde bijdrage te voldoen. Die petitiees werden onderzocht en in vele gevallen werd een vermindering toegekend. Maar ook de wet van 22 nivôse IV (12 januari 1796) (4) werd in al haar gestrengheid toegepast, en vele burgers ontvingen een dwangbevel tot betaling.

De betalingen verliepen dus niet al te vlot. Voor België was bepaald, dat de gedwongen lening alleen met gemunt geld, goud en zilver kon betaald worden (5); later werden ook reskripties aanvaard,

(1) Cf. p. 7.

(2) LSA, 10286 (*Indicateur général des correspondances du Magistrat*), nr. 1737. Een kopij van de brief en het uitvoeringsbesluit is bewaard in LSA, 10313, f. 30-35.

(3) Cf. p. 10 en vlg.

(4) Cf. p. 15

(5) Cf. p. 9.

en vele burgers hebben met dit papiergeld betaald (1) om reden van zijn immer dalende koers; dit laatste verklaart tevens, waarom men zo lang mogelijk wachtte met het betalen van zijn bijdrage, totdat ook de rescripties als betaalmiddel werden geschrapd (2).

I. Hoeveel personen werden te Leuven aangeslagen? — De lijsten.

Het Leuvense gemeentebestuur ontving, zoals gezegd, op 4 nivôse IV instructies betreffende de gedwongen lening. De rollen moesten opgemaakt worden vóór 15 nivôse (5 januari 1796); het departementale bestuur vroeg, binnen de vijf dagen de namen en voornamen op te geven van alle burgers van het kanton die belasting betaalden of belastbaar waren, alsmede hun beroep, de gemeente van hun domicilie, hun veronderstelde vermogen en de klaarblijkelijke jaarlijkse opbrengsten van hun bedrijvigheid; indien nodig, diende een kolom vrijgelaten voor aanmerkingen.

Onder belastingbetalers of belastbaren moest men verstaan niet alleen zij die direkte belastingen betaalden, maar alwie enig inkomen bezat, en de instructie laat niet na te specificeren : vooral degenen die zich tengevolge van de Revolutie hadden verrijkt, mochten niet vergeten worden (3). Betreffende het veronderstelde vermogen aan

(1) Dit blijkt uit een bijlage gevoegd bij een brief van Bouteville van 17 brumaire V (8 november 1796). Cf. E. HUBERT, *Correspondance de Bouteville*, dl. II, Brussel, 1934, p. 143-144.

(2) M. F. PELCKMANS illustreert duidelijk de speculaties omtrent de betaling van de gedwongen lening („Sedert het vernietigen der Assignaten waren er wederom papieren in cours maer nu onder den naem van Rescriptien, en welke zoo al langzaam gedaelt waren tot 90 verlies, dat is dat ik met 10 livres in metalliek gelt konde coopen een Rescriptie van 100 livres; en waarmede men au pair in den Bureaux der Domeyne XX penningen emprunt forcé en andere konde betaelen, is alsnu order in alle deze Bureaux gekomen van niet anders meer te mogen ontfangen als metalliek gelt dat is klinkende speciën, welk op 20 dezer in de Bureaux van de emprunt forcés plaets gehad heeft. Wanneer ik mijnen ongelukkigen emprunt forcé van twelf hondert livres hebbe moeten betaelen, waeren die gedaelt op 70 verlies waarmede ik mijnen emprunt forcé van twelf hondert Livres betaelt hebbe, zoodat dien mij nu maer gekost heeft sestigh fransche croonen, en nogh verre te veel naer rato dat ik tareerbaer ben. Ik hebbe naer het leeger daelen der rescriptiën niet derven waghden, alzoo ik vreesde dat dezen Arrêté zoude gekomen zijn welken tot ongeluk van een ieder nogh veel te vroegeh gekomen is, want de emprunt forcés van de mindere classen komen nu maer gevraeght te worden.”) in zijn *Lovens chronyckshen behelzende de bezonderste geschiedenissen zoo binnen Loven als elders voorgevallen beginnende met het jaer 1746 tot het jaer 18(07) door M. F. P. Hendrickszoon* (LSA, 64, 16 april 1786).

(3) LSA, 10313, f. 30-31 (29 frimaire IV) — Brief van de administratie van het Dijledepartement aan de Leuvense municipaliteit : „...Par les mots imposés ou impossables, nous n'entendons pas seulement ceux qui contribuent dans les impositions directes, mais aussi toute personne qui jouit d'un revenu sous quel titre que se soit, par conséquent, vous

roerende en onroerende goederen moest men zich, zo er geen positieve inlichtingen voorhanden waren, vooral baseren op wat daaromtrent algemeen bekend was; dit moest men ook doen voor de jaarlijkse opbrengsten van industrie en handel (1). De gemeente moest niet het hoogst belaste of belastbare vierde van de burgers aanduiden, maar wel al degenen die in aanmerking kwamen voor de gedwongen lening.

Onmiddellijk reeds moest de lijst verzonden worden van de burgers met een verondersteld vermogen van 500.000 pond en meer, die in de 16^e klasse zouden gerangschikt worden. Die lijst werd door het eerste bureau van het gemeentebestuur prompt opgesteld en verzonden (2).

De lijst der gedwongen leners die in aanmerking kwamen voor de 1^e tot en met 15^e klasse, was binnen het aangegeven tijdsbestek eveneens opgesteld en aan het departementale bestuur verzonden (3). Die lijst (4) bevatte 578 personen en werd op dezelfde manier opge- maakt als die van de 16^e klasse : naast de naam werd het beroep aangegeven, de gemeente van domicilie en ook het veronderstelde vermogen en de veronderstelde jaarlijkse opbrengsten der bedrijvig- heid; de laatste kolom bevatte gelijkaardige opmerkingen als in voormelde lijst, betreffende het verwerven van het fortuin; boven- dien werd soms aangestipt, dat de lener geen of talrijke kinderen had of het slachtoffer was geweest van opeisingen.

Een supplementaire lijst (5) met de namen van twee personen, Schotte en Limminge zoon, werd aan de vorige lijsten toegevoegd op 27 nivôse IV; beiden waren uitgeweken en dan teruggekeerd; hun vermogen werd op een miljoen pond geschat.

comprendrez dans cette classe tous les riches propriétaires, les chanoines, les chanoinesses, les Béguines etc., individuellement et les maisons religieuses collectivement, les négociants et les banquiers, désignant surtout entre ceux-ci, ceux qui depuis la révolution ont acquis rapidement de grandes fortunes à la suite des commissaires (sic) du gouvernement, ou par des entreprises de fournitures et de commerce; les absens dont les biens sont ou ne sont pas séquestrés, devront être inscrits dans le même tableau, et on annotera spécialement dans la colonne des observations ceux dont les biens sont en séquestre; les artisans, les cultivateurs et les fermiers y seront également désignés. Enfin, il est à remarquer que la loi doit atteindre spécialement tous ceux qui en ce moment ont le plus de facultés, quand même ils ne supporteraient actuellement aucune imposition".

(1) *Ibid.*, f. 31 : „...quant à la fortune apparente des citoyens, c'est-à-dire de ce qu'ils possèdent, tant en meubles qu'en immeubles, vous vous réglerez principalement sur la notoriété publique lorsque vous n'aurez pas des renseignements plus positifs; il en sera de même pour les produits apparens et annuels que procurent aux citoyens leurs talens, leur industrie et leur commerce".

(2) LSA, 10318, f. 27-29. De lijst zelf is bewaard in ARA, FF, port. 654, ch. 1.

(3) LSA, 10318, f. 29-30.

(4) ARA, FF, port. 654, ch. 1.

(5) *Ibid.*

TABEL I.

LIJST VAN DE VOOR DE 16^e KLASSE BESTEMDE BURGERS MET EEN FORTUIN VAN 500.000 POND EN MEER, OPGESTELD DOOR LEUVEN OP 5 NIVÔSE IV.

CANTON DE LOUVAIN

NOMS	PROFESSION	DEMEURE	FORTUNE APPARENTE	PRODUIT ANNUEL APPARENT DE LEUR INDUSTRIE	OBSERVATIONS
Vandenschriek	Cidev. noble	Louvain	500.000 L.	4.000	
Vve Baelemans	»	»	600.000 L.	5.000	
Crabbé	»	»	700.000 L.	6.000	
Gathovius dit hattenhoven	»	»	500.000	4.000	
Vanderstegen de Putte	»	»	900.000	5.000	
Spoelberch de Lovenjoel	»	»	500.000		
La Vve Donyn	»	»	700.000	4.000	
Nelis	Docteur primaire es droit	»	300.000(a)	La place de professeur lui produit L. 1200	
Piot, Jean	négociant	»	1.000.000	Environ 10.000 L. par an. Son commerce produit annuellement 3.000 L.	acquis par des entreprises pendant la révolution
Vve Pierson et fils	négociant	»	160.000(a)	3.000 L. par son commerce	»
Decupere de Riemen	brasseur	»	500.000	± 8.000 L. produit de son commerce	
Marchall	négociant	»	600.000	6.000 par son commerce	»
Pierlet	négociant	»	500.000	2.000 " "	acquis depuis l'entrée des français
Van Langendonck	rentier cid. brasseur	»	500.000		»
Van Vlasselaer	négociant	»	500.000		acquis pendant révolution
Stappaerts	négociant	»	500.000	8.000 par son commerce	»
De ridder	aubergiste négociant	»	500.000	8.000 " "	»
Vve De Bruyne et fils	négociants	»	500.000	6.000 " "	»

De lijst bevat bovendien nog de namen van 9 kloosters.

(a) Waarom Leuven die beide met minder dan 500.000 pond voor de 16e klasse voorbeschikte, is moeilijk te zeggen.

Naast deze supplementaire rol verzond Leuven nog verscheidene andere, waaronder die met militaire agenten (1); deze lijsten waren een aanvulling van de reeds opgezonden lijst der 15 klassen.

TABEL II.
LIJST VAN DE LENERS DER 16e KLASSE,
OPGESTELD DOOR HET BESTUUR VAN HET DIJLEDEPARTEMENT
EN OP 16 NIVÔSE IV OVERGEMAAKT AAN LEUVEN.
TABLEAU DE LA 16^{m^e} CLASSE DE L'EMPRUNT FORCÉ DE L'AN IV.
CANTON DE LOUVAIN

NOMS	QUALITÉ	DEMEURE	IMPOSITIONS	OBSERVATIONS
Vandenschriek	cidev. noble	Louvain	Livres 4.000	
Vve Baelmans	»	»	» 4.000	
Crabbé	»	»	» 6.000	
Gathovius dit Attenhoven	»	»	» 4.000	
Vanderstegen de Putte	»	»	» 5.000	
La Vve Dony	»	»	» 4.000	
Jean Piot	négociant	»	» 6.000	
de Cupere de Riemen	Brasseur	»	» 3.000	
Marchall	Négociant	»	» 3.000	
Pierlet	Négociant	»	» 3.000	
Van Langendonck	Rentier	»	» 3.000	
Stappaert	Négociant	»	» 2.000	
De Ridder	Aubergiste et négociant	»	» 2.000	
Vve De Bruyne et fils	Négociants	»	» 2.000	
(+ 6 kloosters			» 28.000)	
			» L. 80.000	

Arrêté le présent rôle de la 16^{m^e} classe pour le canton de Louvain à la somme de quatre vingt mille Livres de franc et rendu exécutoire en séance de l'administration centrale du département de la Dyle, à Bruxelles, le 16e nivôse, 4e année républicaine.

(1) Cf. p. 20.

Al die rollen werden vervolgens door het departementale bestuur onderzocht en de vermelde personen werden in klassen gerangschikt. De lijst met bezitters van 500.000 pond, die onmiddellijk verzonden was geworden, werd al dadelijk gecontroleerd, en op 16 nivôse werd de departementale versie ervan, die slechts 14 namen van partikulieren en 6 kloosters bevatte, overgemaakt aan Leuven, dat de verdere uitvoering van de wet zou verzekeren. De nieuwe versie bevatte, zoals men kan zien in tabel II, de naam, het beroep, de woonplaats en het bedrag der belastingen, alsmede een kolom voor opmerkingen (1).

Aan deze lijst der 16^e klasse moeten nog Schotte, Spoelberg de Lovenjoul, de abdij van Vlierbeek en die van Park, en het groot begijnhof toegevoegd worden, die in vijf afzonderlijke supplementaire rollen der 16^e klasse resp. met 6.000, 3.000, 6.000, 6.000 en 4.000 pond belast werden (2). In het totaal omvatte de 16^e klasse voor Leuven dus 16 partikulieren en 9 kloosters.

Wanneer men nu de tabellen I en II vergelijkt, merkt men aanstonds de wijzigingen die het departementale bestuur heeft aangebracht aan de door Leuven ingediende lijst. De namen van Nelis en wed. Pierson en zoon werden weggelaten, blijkbaar omdat het hun toegeschreven fortuin geen 500.000 pond bedroeg; waarom Leuven hen toch als kandidaten voor de 16^e klasse opgaf, is, zoals gezegd, moeilijk uit te maken. Ook Spoelberg is weggevallen, doch die is later, nl. op 28 germinal IV, in een supplementaire rol opgenomen. Van Vlasselaer werd door het departementale bestuur geschrapt en zal in de 15^e klasse gerangschikt worden. Van de supplementaire rollen die Leuven overmaakte, werd alleen Schotte opgenomen, op 11 pluviôse IV; Limminghe, die Leuven eveneens later aanduidde, nam het departement niet op.

Deze eerste lijsten hebben nadien nog veranderingen ondergaan; verder zal blijken, dat aan sommige leners die een petitie indienden, een vermindering werd toegestaan.

Betreffende de rollen der eerste vijftien klassen is er een moeilijkheid: het Leuvense gemeentebestuur verzond een lijst met de namen van 578 personen, en de lijst (van 17 ventôse IV) die het departement

(1) ARA, FF, port. 654, ch. 1.

(2) *Ibid.*

opstelde, bevat 686 leners (1). Wel is er ook voor die klassen sprake van supplementaire lijsten door Leuven verzonden, maar die kennen we niet (2). Een vergelijking tussen de door Leuven voorgestelde namen en de door het departement aangeduide personen zal dus blijkbaar nooit volledig kunnen geschieden. De door Leuven opge- maakte rol heeft echter voorlopig min belang, vermits die welke het departement opstelde, de definitieve is die Leuven moest gebruiken bij de verdere uitvoering van de wet. Nochtans werd ook deze laatste lijst op vele plaatsen veranderd tengevolge van petitie's, en zal men slechts een duidelijk beeld hebben van hetgeen door de Leuvense burgers moest betaald worden na de verminderingen en verhogingen van de opgelegde bijdragen een na een te hebben genoteerd.

Een laatste supplementaire lijst van personen die nog niet opgenomen waren, werd door het departementale bestuur opgesteld en ter inzage naar Leuven gezonden op 2 messidor IV (3). Die lijst bevat de namen, het beroep, het adres en de voorgestelde bijdrage van 40 personen; geen enkele onder hen zou meer dan 400 pond moeten betalen. Leuven zond de lijst terug met nieuwe voorstellen inzake de bijdragen, die nu tot 600 pond gingen, en met de nodige aanmerkingen; er werden nog drie namen aan toegevoegd en één viel weg (4). De definitieve supplementaire lijst, die het departement opstelde, bevatte slechts 34 personen (5); men had op advies van Leuven enkele mensen geschrapt.

Voor Leuven bezit men aldus acht verschillende definitieve

(1) *Ibid.* Deze lijst bestaat in twee versies; een eerste is gedateerd (17 ventôse), slecht verzorgd, met doorhalingen en toevoegingen; de tweede is beter verzorgd en klaarblijkelijk een kopie van de eerste, ze is echter ongedateerd en gaat slechts tot halfweg de 4^e klasse; we gebruikten de eerste als basis en de tweede slechts daar waar de eerste moeilijk te lezen was. Uit een vergelijking der beide versies bleek ook, dat de eerste verbeteringen bevat die niet overgenomen werden door de tweede (cf. ook p. 56).

(2) Leuven verzond de lijst der 15 lagere klassen met 578 leners, en nadien nog supplementaire lijsten voordat het departementale bestuur de volledige lijst met 686 leners terugzond. Die onbekende supplementaire lijsten zouden dus (686 — 578 =) 108 leners moeten bevatten, tenzij het departementale bestuur op eigen initiatief nog andere personen (die Leuven niet aangegeven had) aan de Leuvense lijst toevoegde, wat hoegenaamd niet uitgesloten is.

(3) LSA, 10563 : „L'administration centrale du Département de la Dyle à l'administration municipale du Canton de Louvain. Je vous joins ici, citoyens, une liste de quelques personnes qui n'ont point été portées aux rôles de l'emprunt forcé. Cette liste est formée d'après divers renseignements que j'ai recueillis et qui ont été donnés à mon bureau. Je la soumets à vos observations. Je vous serai obligé de vouloir bien me dire si tous ceux qui y sont portés sont réellement susceptibles de contribuer à l'Emprunt et si la taxe qui y est désignée pour chacun est calculée sur leurs moyens. S. J. Deberiot”.

(4) LSA, 10318, f. 188-191.

(5) ARA, FF, port. 654, ch. I — *Rôle additionnel des Prêteurs dans l'emprunt forcé de l'an 4. Pour le canton Louvain. Du 12 messidor, an IV.*

lijsten, door het departementale bestuur voor de uitvoering aan Leuven voorgelegd (1) :

Rol der 16 ^e klasse	ten laste van	20 leners	18 nivôse
Suppl. rol der 16 ^e klasse	» » »	abdij van Vlierbeek	22 nivôse
» » » » »	» » »	Schotte	11 pluviôse
» » » » »	» » »	abdij van Park	14 pluviôse
» » » » »	» » »	groot begijnhof	18 ventôse
» » » » »	» » »	Spaelberg	28 germinal
Rol der eerste 15 klassen	» » »	686 leners	17 ventôse
Suppl. rol der eerste 15 kl.	» » »	34 leners	12 messidor
Totaal		745 leners	

Die 745 leners (de kloosters inbegrepen) zijn dan als volgt gerangschikt en belast :

Klasse	Aantal leners	Opgelegde bijdrage	Klasse	Aantal leners	Opgelegde bijdrage
16 ^e	25	2.000 tot 6.000 p.	8 ^e	21	500 p.
15 ^e	114	1.200	7 ^e	31	400
14 ^e	5	1.100	6 ^e	84	300
13 ^e	10	1.000	5 ^e	89	200
12 ^e	12	900	4 ^e	130	100
11 ^e	9	800	3 ^e	10	80
10 ^e	11	700	2 ^e	15	60
9 ^e	116	600	1 ^e	63	50

Welke wijzigingen werden nu aangebracht tijdens de periode van de invordering der bijdragen?

II. Protestbrieven en wijzigingen der schattingen.

Niet lang was de lijst van de 16^e klasse opgesteld en aan de betrokkenen hun schatting meegedeeld, of protesten kwamen binnen zowel bij het centrale bestuur te Brussel als bij het gemeentebestuur te Leuven.

Dit was zowat overall het geval en, om de stroom van protestbrieven wat in te dijken, werd door de wet van 5 pluviôse IV bevel gegeven tot de publikatie van de namen der personen die een klacht hadden ingediend, met naast de naam de som waartegen hun protest was gericht (2). Nochtans werd enkele dagen later (3) aan de departe-

(1) Deze lijsten bevinden zich alle in ARA, FF, port. 654, ch. 1.

(2) Cf. p. 16.

(3) Cf. p. 16.

mentale administraties de toelating verleend om de petitie of protestbrieven te onderzoeken en eventueel verminderingen toe te kennen. Alvorens men echter een petitie wou indienen, moest men het eerste derde van zijn schatting betaald hebben en een staat opmaken van al zijn goederen. Dit zou dan gedrukt worden en geafficheerd. Zijn er ooit schelmachtiger uitvindingen geweest, vraagt M. F. Pelckmans zich af in zijn kroniek (1). Deze schelmachtige maatregelen hebben nochtans niet belet, dat meer dan honderd protestbrieven van verbolgen Leuvenaars dienden onderzocht en beoordeeld door het departementale bestuur, dat in sommige gevallen om het advies van het Leuvense gemeentebestuur verzocht.

Bijna al de leners van 16^e klasse hebben tegen hun schatting geprotesteerd. Zo betoogde wed. *Baelmans*, die 5.000 pond moest betalen, dat zij niet de enige erfgename was van haar echtgenoot J. F. Baelmans (overleden op 18 juni 1792), maar slechts het vijfde deel geërfd had (2); bovendien bekloeg ze zich over vroegere opeisingen, o.a. van 3.000 pond in de militaire kontributie van 1794 (3); haar bijdrage werd herleid tot 3.000 pond (4). *De Crabbé* vermeldde in zijn petitie geen bijzonderheden over zijn fortuin, maar wierp eveneens op dat hij vroeger reeds moest betalen (5); hem werd geen vermindering toegekend, omdat de publieke opinie hem als zeer vermogend bestempelde en omdat hij eerst een goederenstaat moest opmaken (6). Kregen evenmin vermindering : *De Gaethovius d'Attenhoven* (7), die 6.000 pond betaalde in de militaire kontributie (8); *Marchall*, niet-tegenstaande de opeisingen van het Franse leger hem grote verliezen hadden bezorgd (9); *Vanden Schrieck* — hoewel hij een uitgebreide goederenstaat aan zijn brief toevoegde —, omdat goederen in vruchtgebruik als vast kapitaal werden aangezien (10); wed. *De Bruyne* (en zonen), omdat zij niets vermeldde omtrent de opbrengst van haar

(1) M. F. PELCKMANS, o.c. (LSA, 64), onder 12 maart 1796.

(2) Zij voegde bij de brief een uittreksel van het testament.

(3) Over deze kontributie leze men H. PIRENNE, *Histoire de Belgique*, dl. VI, Brussel, 1926, p. 59 en vlg.; S. VERVAECK, *De samenstelling van de goeode stand te Mechelen...*, p. 4 en vlg. In LSA, 10563, bundel B₁ (*Provisionele Quotisatie der Edelen tot Loven*) is Baelmans inderdaad een bijdrage van 3.000 pond toegewezen (cf. p. 64).

(4) ARA, FF, port. 653, ch. 3 (13 ventôse IV).

(5) o.a. 8.000 pond in de militaire kontributie van 1794 (cf. LSA, 10563, bundel B₁).

(6) ARA, FF, port. 654, ch. 1 (2 ventôse IV).

(7) ARA, FF, port. 653, ch. 3 (13 ventôse IV).

(8) LSA, 10563, bundel B₁.

(9) Amerikaan, die zich ca. 1782 te Leuven vestigde en er een katoenweverij oprichtte. Cf. ARA, FF, port. 653, ch. 3 (25 ventôse IV).

(10) ARA, FF, port. 653, ch. 3 (25 ventôse IV).

handel (1); wed. *d'Onyn* — ondanks haar talrijke kroost en mislukte oogsten (2) — en *Jean Piot* (wiens vrouw twee petitie's indiende) — ondanks verliezen ten voordele van de Franse troepen en de inzending van een zeer uitgebreide goederenstaat (3)—, die te hoog aangeslagen werden door de publieke opinie (4); *De Cupere de Riemen*, die ook gewag maakte van vroegere opeisingen en 8.000 pond zou betaald hebben in de militaire kontributie (5), maar over wie Leuven negatief advies uitbracht (6), en *Pierlet*, wiens staat van goederen vals geacht werd en die men beschouwde als iemand die zich door de Revolutie had verrijkt (7). *Van Langendonck* werd eveneens als een nieuwe rijke aangezien, maar Leuven kritiseerde zijn goederenstaat niet en overwoog dat hij negen kinderen had en dat de assignaten hem veel verlies bezorgd hadden; hij zou nog slechts 1.500 pond moeten betalen in plaats van 3.000 (8). Op advies van Leuven werd ook een vermindering toegekend aan *Stappaerts* (600 pond te betalen in plaats van 2.000), die twaalf kinderen had en wiens handel door de oorlog veel te lijden kreeg (9); zijn vennoot *De Ridder*, die negen kinderen had en 1.000 pond betaalde in de militaire kontributie (10), verhuisde eveneens naar de 9^e klasse (11). Dienden geen petitie in: *Van der Stegen de Putte*, *C.A.F. Schotte* en *Spoelberg de Lovenjoul*. Laatstgenoemde was, ofschoon Leuven zijn fortuin op 500.000 pond schatte, door het departementale bestuur niet opgenomen in de eerste lijst der 16^e klasse (12); Leuven zorgde er echter wel voor (13), dat hij in de supplementaire lijst van 28 germinal met 3.000 pond bedeed werd. De kloosters, die praktisch alle protesteerden, kregen geen vermindering; enkele werden integendeel merkkelijk hoger belast (14).

Van de leners der 16^e klasse die protest aantekenden, kregen er dus 4 een vermindering: wed. *Baelmans* (2.000), *Van Langendonck*

(1) ARA, FF, port. 653, ch. 1 (9 ventôse IV).

(2) ARA, FF, port. 654, ch. 1 (27 pluviôse IV).

(3) ARA, FF, port. 654, ch. 1 (6 ventôse IV).

(4) Voor *Piot* waren echter ook andere elementen ongunstig.

(5) Slechts 4.000 pond volgens LSA, 10563, bundel D₁ (*Provisionele quotisatie der Brouwers en bemiddelde Eigenaars van Leuven*).

(6) ARA, FF, port. 654, ch. 1 (2 ventôse IV).

(7) ARA, FF, port. 653, ch. 3 (9 germinal IV).

(8) ARA, FF, port. 653, ch. 3 (26 germinal IV).

(9) ARA, FF, port. 654, ch. 1 (5 ventôse IV).

(10) LSA, 10563, bundel D₁.

(11) ARA, FF, port. 654, ch. 1 (5 ventôse IV).

(12) Cf. p. 32-34; waarom hij er niet in opgenomen werd, is moeilijk te zeggen.

(13) LSA, 10318, f. 187-188.

(14) ARA, FF, port. 217^b (2) (*Recouvrement de l'Emprunt forcé de l'an IV du canton de Louvain à recevoir par le Cn Claes, percepteur particulier*).

(1.500), Stappaerts (1.400) en De Ridder (1.400 pond). Ziehier nu een lijst van de resultaten der andere petitie's (de getallen 4, 6, 2 ... hebben betrekking op belaste eenheden, niet op de petitie's; de resultaten van twee petitie's van dezelfde belaste eenheid worden dus in één getal samengevat).

Klasse	Vermindering in pond								Schrapping	Weigering
	600	450	400	300	200	150	100	Andere		
15 ^e (1)	4	—	6	2	—	—	—	—	I	7
14 ^e (2)	—	—	1	—	—	—	—	—	—	I
13 ^e (3)	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—
12 ^e (4)	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2
11 ^e	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 ^e (5)	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
9 ^e (6)	—	1	6	2	3	—	—	—	—	8
8 ^e (7)	—	—	2	2	—	—	—	I	I	I
7 ^e (8)	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—
6 ^e (9)	—	—	—	—	6	1	1	—	—	2
5 ^e (10)	—	—	—	—	—	—	5	I	—	I
4 ^e (11)	—	—	—	—	—	—	—	3	I	2
3 ^e (12)	—	—	—	—	—	—	—	I	I	I
2 ^e (13)	—	—	—	—	—	—	—	—	I	I
1 ^e (14)	—	—	—	—	—	—	—	—	I	2

(1) *Jos Boels* (ARA, FF, port. 654, ch. 1; LSA, 10317, f. 405-407), *J. J. Van Binst* (LSA, l.c.; 2e petitie verworpen — ARA, FF, port. 652, ch. 1), *A. Vanderveken* (2 petitie's — ARA, l.c.), *L. Laureys* (LSA, 10317, f. 405-407 en 10318, f. 143-145); *P. J. Bisschop l'afné* (*ibid.*), *B. Maes* (ARA, FF, port. 653, ch. 3), *F. & J. Neerdaels* (ARA, FF, port. 652, ch. 1; LSA, 10318, f. 185-186; 2e petitie verworpen — *ibid.*, f. 362), *J. F. Roose* (ARA, FF, port. 652, ch. 1), *P. E. Van Billoen* en zuster (*ibid.*); *J. B. Bauwens* en wed. *Grégoire* (*ibid.*); *Donneux* (*ibid.* — kwam voor in petitie van Bauwens; zou bij vergissing onder de naam Douwet in 15e klasse gerangschikt zijn); *J. J. C. Beckx* (*ibid.*), wed. *Blyckaerts* (ARA, FF, port. 654, ch. 1; LSA, 10318, f. 143-145), *B. Corthout*, *G. Muls* en *F. P. Vanderhaert* (ARA, l.c.), *P. J. Pouillet* en zusters (LSA, 10318, f. 143-145), *L. Van Vlasselael* (*ibid.*, f. 195; ARA, FF, port. 652, ch. 1).

(2) *J. F. De Bontridder* (ARA, FF, port. 654, ch. 1; LSA, 10317, f. 405-407 en 10318, f. 185-186); *J. C. De Moor* (ARA, l.c.; LSA, 10318, l.c.).

(3) Wed. *Frantzen* en *J. J. Prévinaire* (ARA, FF, port. 654, ch. 1; LSA, 10317, f. 405-407 en 10318, f. 185-186).

(4) *Schutgens* (2 petitie's — ARA, FF, port. 217^a, ch. 1); *P. Hendrickx* (ARA, FF, port. 654, ch. 1; LSA, 10318, f. 143-145), *C. Van Haesendonck* (ARA, FF, port. 650, ch. 23).

(5) *Van Berchem* (ARA, FF, port. 652, ch. 1; LSA, 10318, f. 195-196).

(6) *J. B. Schuermans*, 2 petitie's — ARA, l.c.); *G. Lambrechts* (2 petitie's — ARA, FF, port. 217^a, ch. 1; LSA, 10318, f. 196 en 332), *T. F. Hermans* (ARA, l.c.), wed. *Kennis* (zij en haar zoon moesten eerst resp. 600 en 100 pond betalen, nadien samen 300 pond — ARA, FF, port. 652, ch. 1; LSA, 10318, f. 185), *A. Gauthier* (ARA, l.c.; LSA, 10318, f. 196), *J. Defré* en *Cannart* (ARA, FF, port. 754, ch. 1; LSA, 10317, f. 406 en 10318, f. 185); *Brabant* (*ibid.*), wed. *Culens* (ARA, l.c.; LSA, 10318, f. 185); *P. C. Weber* (ARA, FF, port. 652, ch. 1), *B. Van nes* (*ibid.*; LSA, 10315, f. 127-129), *J. B. Peeters* (LSA, 10317, f. 406 en 10318, f. 185-186); *J. Vandertaelen* (LSA, 10315, f. 173), *Jean Ulens*, *T. J. De Merville*, *H. J. Cremers*, wed. *Van Elewijk* en *P. Dauw* (ARA, FF, port. 654, ch. 1); *R. A. Sneyers* (*ibid.*; LSA, 10318, f. 143-145), *P. Thielens* (vader) (ARA, FF, port. 217^a, ch. 1).

(7) *J. C. Kelecom* (ARA, FF, port. 652, ch. 1; LSA, 10317, f. 407 en 10318, f. 186),

Van de 745 leners heeft aldus ongeveer 1/7 geprotesteerd. Mogelijk zijn er ook meerdere petitie's de scheurmand ingegaan, althans vóór 8 pluviôse IV, toen van officiële zijde toelating gegeven werd tot een onderzoek van de protestbrieven.

Genoemde wet stipte echter ook aan, dat toegekende verminderingen moesten gekompenseerd worden door verhogingen van de lasten van te laag aangeslagen burgers en door nieuwe leners te maken (1). Toen dan de wet van 26 pluviôse (2), te Brussel gepubliceerd op 5 germinal IV (3), de mogelijkheid schiep tot een hele rektifikatie, werden te Leuven op last van het departementale bestuur lijsten opgemaakt van personen die te hoog waren belast en recht hadden op vermindering, en van personen die te laag of niet belast waren en met verhoging of opnemings op de rollen moesten bedacht worden (4). Op de lijst der verminderingen komen meestal mensen

J. Leunis (ARA, FF, port. 654, ch. 1; LSA, l.c.); *C. Vandereycken* (ARA, l.c.; LSA, 10317, f. 406 en 10318, f. 186), *Pierre Aerts* (ARA, FF, port. 652, ch. 1); *J. F. Liekens* (zond een petitie in) (LSA, 10315, f. 128), maar het besluit van het depart. bestuur is niet te vinden en in de lijst van de leners die hun totale schatting betaalden, komt hij niet voor); *M.C. de Zangré* (wed. *L. Van Hal* — ARA, FF, port. 652, ch. 1; LSA, 10318, f. 186); wed. *Pira* (ARA, FF, port. 654, ch. 1).

(8) *Poels* (2 petitie's — ARA, FF, port. 652, ch. 1; LSA, 10317, f. 407); *A. Dauw* (ARA, l.c.).

(9) *G. Wautelé* (ARA, FF, port. 654, ch. 1), *P. De Pretere* (*ibid.*; LSA, 10317, f. 407), *J. Verhulst* (*ibid.* en LSA, 10315, f. 115-116), *Vervuort*, LSA, 10317, f. 407), *A. Rodolfe* (ARA, FF, port. 652, ch. 1), wed. *Haenen* (kreeg eerst uitstel om eerste derde te betalen, nadien vermindering — LSA, 10317, f. 289 en 407; ARA, FF, port. 653, ch. 3); *G. H. Leunckens* (vader) (LSA, 10317, f. 338-339); *A. Hambrouck* (*ibid.*, f. 407); *J. B. Hambrouck* (*ibid.*, f. 195-196; ARA, FF, port. 652, ch. 1), *J. L. Van Ophem* (ARA, FF, port. 654, ch. 1).

(10) *G. Stroykens* (ARA, FF, port. 650, ch. 1), wed. *Van Villers*, *F. Jacquin*, *X. Jacquelart* en *B. Coettermans* (ARA, FF, port. 652, ch. 1); *G. H. Finoulst* (was eerst geweigerd geworden, kreeg dan reductie tot 150 pond — *ibid.* en port. 217^a, ch. 1); *F. M. Tallon* (ARA, FF, port. 650, ch. 23).

(11) Wed. *Oosters*, *P. Gillis* en *A. E. De Borman* (resp. 50, 40 en 60 pond vermindering — ARA, FF, port. 652, ch. 1); *P. Mastraeten* (*ibid.*); *L. Craninckx* (*ibid.*), *P. Mertens* (zoon) (ARA, FF, port. 654, ch. 1).

(12) *G. C. Haenen* (reductie tot 30 pond — ARA, FF, port. 652, ch. 1); *E. De Bruyn* (ARA, FF, port. 206, ch. 15); *Dumoulin* (ARA, FF, port. 652, ch. 1).

(13) *J. A. Peeters* (*ibid.*).

(14) *Meduys* (ARA, FF, port. 653, ch. 3); *Fr. Verloye* (ARA, FF, port. 650, ch. 23), *J. F. Van Brabant* (kreeg dwangbevel, voordat hij wist dat hij op de rollen werd geplaatst; vroeg nog te mogen betalen in reskripties, wat geweigerd werd — ARA, FF, port. 654, ch. 1).

(1) Cf. p. 16.

(2) Cf. p. 19.

(3) *Recueil des loix de la République française, et des arrêtés et actes des autorités constitués; dans les départemens réunis. Servant de suite au Recueil des Procarnations, Arrêtés, etc. émanés...*, dl. VIII, Brussel (G. Huyghe), s.d., p. 164.

(4) LSA, 10318, f. 181-182 en 185-188.

voor die een petitie hadden ingezonden en aan wie ook een vermindering werd toegekend; men vindt er 26 namen in van partikulieren, onder wie 18 een petitie hadden ingediend en 8 van wie geen protestbrief bekend is en aan wie eveneens een vermindering werd verleend; ook het klooster der Ierse Dominikanen komt erin voor; het kon niet belast worden, vermits alle kloosterlingen uitgeweken waren en het klooster zelf onder sekwestering geplaatst werd. De lijst van de door Leuven voorgestelde verhogingen bevat eveneens 26 namen; Brussel behield er slechts 6 en voegde er 8 andere aan toe (1). Ook ingevolge de wet van 26 pluviôse werden de lasten van 6 kloosters verhoogd met 57.000 pond. De door voormelde wet mogelijk gemaakte verhoging van de lasten van leners met een vermogen van 100.000 pond en meer tot 1/50 van hun fortuin is in Leuven niet doorgevoerd omdat reeds de meerderheid van de leners hun bijdrage hadden betaald. Het tekort werd dan enigszins gekompenseerd door nieuwe heffingen ten laste van de kloosters en door de schattingen vermeld in een supplementaire lijst van 34 leners (2).

Te signaleren vallen nog de vrijwillige deelneming aan de gedwongen lening (hiervan is slechts één geval bekend te Leuven: J. Marcelis uitte de wens, 200 pond te mogen bijdragen (3)) en de schrapping van hen die verkeerdelijk op de lijst werden geplaatst te Leuven. In dit laatste geval waren 8 personen (4); aldus komt men, rekening houdend met degenen die ingevolge hun petitie werden geschrappt (5), tot (745—14=) 731 leners die te Leuven moesten betalen voor de gedwongen lening. Dat de betalingen niet altijd vlot verliepen, kan blijken uit de dwangbevelen tegen verscheidene Leuvense burgers.

(1) ARA, FF, port. 654, ch. 1.

(2) Cf. p. 32.

(3) LSA, 10315, f. 90-91.

(4) *Santels* (9^e klasse) is dezelfde als *Santels* in de 15^e klasse; wed. *Leuncens* (8^e klasse) was overleden; *P. Hermans* (4^e klasse) is dezelfde als *Hermans* in de 6^e klasse; *G. Verhaegen* (9^e klasse) verbleef te Wezemaal, kanton Aarschot; *Verhoeven* (6^e klasse) en *Vanderbuecken* (9e klasse) bestaan niet (verwarring met gelijknamige uit dezelfde klasse); *Leleux* (12e klasse) betaalde te Brussel; alle leden van het klooster der *Ierse Dominikanen* (15e klasse) waren uitgeweken. — Deze vergissingen werden gekonstateerd door de ontvanger M. Claes en op 25 floréal IV aan het bureau van de Leuvense municipaliteit gerapporteerd (cf. LSA, 10317, f. 194).

(5) J. Donneux (15e), wed. Van Hal (8e), P. Mastraeten (4e), E. De Bruyn (3e), T. Meduyts (1e) en G. Van Arenberg (6e klasse).

III. Dwangbevelen.

Ingevolge de wet van 22 nivôse IV (1) moesten dwangbevelen uitgevaardigd worden tegen al degenen die op de vastgestelde data hun bijdrage niet hadden betaald. De uitvaardiging moest geschieden door het departementale bestuur, de uitvoering werd toevertrouwd aan de kommissarissen der uitvoerende macht van de kantons. De formulieren van de dwangbevelen werden vooraf gedrukt, zodat men slechts de namen, de datum en de verschuldigde som moest invullen(2). Een kopie zou overhandigd worden aan een deurwaarder, die, zo het verschuldigde binnen de 24 uur niet was betaald, onverbiddelijk moest overgaan tot inbeslagneming en openbare verkoop der goederen, desnoods met de hulp van de militaire macht.

De kommissaris der uitvoerende macht te Leuven kreeg de opdracht, zo vlug mogelijk de lijst te zenden van de leners die nog niet hadden betaald; dit kon onmiddellijk gebeuren voor de 16^e klasse, daarna voor de andere 15 klassen (3). Op 11 pluviôse IV werd de eerste lijst opgesteld van de achterstallige leners der 16^e klasse; ze werd dan naar Brussel gezonden, waar men zou beslissen of al dan niet een dwangbevel diende uitgevaardigd. Ze bevatte 11 namen (4); tegen 6 ervan kwam een dwangbevel (5) : tegen Vanden Schriek, J. Piot, de Alexianen, het klooster van de Halfstraat, de Witte Zusters en de abdij van Vlierbeek; met Gathovius d'Attenhoven wou men wachten om hem toe te laten een stuk grond te verkopen om te kunnen betalen; De Ridder zou als vader van 11 kinderen misschien in een lagere klasse moeten gerangschikt worden en men wachtte totdat hij een petitie inzond (deed hij dat niet, dan kon men aannemen dat hij zich niet te hoog belast achtte, en tot dwang overgaan); Pierlet en J. Van Langendonck beloofden te zullen betalen en omtrent Stappaerts verwachtte men nog inlichtingen van het bureau van de belastingen. Het dwangbevel tegen Vanden Schriek mocht verdaagd worden, daar hij op het laatste nippertje een deel van zijn schatting betaalde en een petitie indiende. Op 27 pluviôse volgde een dwang-

(1) Cf. p. 12-13.

(2) Een exemplaar van die „contraintes” is bewaard in LSA, 11023; het is ten laste van Pierlet voor de som van 980 pond en gedateerd 15 germinal IV.

(3) LSA, 10316, f. 184-189 (Brief van Lambrechts, kommissaris van het uitvoerend bewind bij de administratie van het Dijledepartement — 7 pluviôse IV).

(4) LSA, 10316, f. 194-195.

(5) *Ibid.*, f. 241-244.

bevel tegen Stappaerts en op 2 nivôse een tegen Pierlet en Van Langendonck (1).

Die dwangbevelen werden niet overhaast uitgevoerd en, wanneer de betrokkene van goede wil bleek te zijn of een petitie had ingediend, wachtte men gewoonlijk twee tot drie dagen. De meeste leners betaalden vóór de uitvoering van het bevel, aldus Pierlet en Van Langendonck, terwijl Stappaerts ondertussen uit de 16e klasse geschrapt was.

Na de benoeming van de Leuvense kommissaris N. Rouppe tot kommissaris te Brussel, op 24 ventôse IV, en zijn voorlopige vervanging te Leuven door P. Gens (2), volgden op 26 ventôse 10 nieuwe dwangbevelen, nl. tegen Vanden Schriek, De Ridder, De Crabbé, wed. Debruyen en zoon, Pierlet, Marshall, Van Langendonck, het klooster van Betléem, de abdij van Vlierbeek en St.-Maarten; drie dagen later kwam er een tegen J. Piot. Vele leners van de 16e klasse kregen twee tot drie dwangbevelen, naargelang ze in gebreke bleven om het eerste, tweede of de drie derden van hun bijdrage te voldoen. De abdij van Park had nog niets betaald, maar ze was pas op 14 pluviôse in de 16^e klasse opgenomen; een eerste dwangbevel kwam op 3 germinal. Het klooster van de Halfstraat zag er zich toe verplicht bomen te verkopen om te kunnen voldoen (3).

De nieuwe kommissaris te Leuven was niet zo vlug om de dwangbevelen ten uitvoer te leggen en hiervoor werd hij door Lambrechts, kommissaris bij het departementale bestuur op de vingers getikt (4); er zou worden uitgezien naar een definitieve benoeming ter vervanging van de kommissaris ad interim; dit gebeurde op 26 floréal IV, toen P. Godfrin als kommissaris werd aangesteld.

Dat de uitvoering van een dwangbevel niet altijd van een leien dakje liep, is duidelijk. Zelfs werd de kommandant-generaal van het Franse leger gevraagd, een voldoende troepenmacht te Leuven te laten, indien er opstootjes zouden zijn naar aanleiding van de openbare verkoop van bezittingen van personen die niet konden betalen (5).

(1) *Ibid.*, f. 273-274 en 300.

(2) LSA, 10317, f. 17. Over deze kommissarissen der uitvoerende macht zal verder nog gehandeld worden.

(3) LSA, 10316, f. 314-315.

(4) LSA, 10317, f. 70.

(5) LSA, 10316, f. 212-213.

Een besluit van het centrale bestuur bleek nodig om maatregelen te nemen tegen gebeurlijke relletjes (1).

Een lijst van leners der 15 lagere klassen, die nog niet voldaan hadden, werd opgemaakt op 25 floréal IV (2). Hierop kwamen 88 namen voor met de verschuldigde sommen. Van de 77 overblijvenden, na schrapping van degenen die elders woonden, gestorven waren of eenvoudig niet bestonden (3), waren er slechts 32 tegen wie een dwangbevel werd uitgevaardigd; drie van de bevelen moesten niet onmiddellijk ten uitvoer gelegd worden. Tegen de overige 45 leners kwam geen dwangbevel, omdat men oordeelde dat ze te hoog belast waren (4 leners) of omdat ze een petitie hadden ingediend waarover men zich nog moest uitspreken (4).

Ingevolge deze dwangbevelen werden door de betrokkenen nieuwe petitieën ingezonden, zodat uitstel werd verleend totdat over hun lot zou beslist zijn. Vooral nu kwamen vergissingen en te hoge schattingen aan het licht. Die werden onderzocht door het bureau der belastingen te Brussel en, ingevolge de inlichtingen van dit bureau verkregen, alsook op basis van het advies van de Leuvense municipaliteit, werden dan de lijsten opgesteld van personen die te hoog, te laag of helemaal niet belast waren. Ook de supplementaire rol van 34 leners is een gevolg van de talrijke klachten van leners in hun protestbrieven (5).

Andere dwangbevelen dan die tegen 15 leners van de 16^e klasse en 32 van de andere klassen werden niet uitgevaardigd. Dit totaal van 47 „slechte betalers” is wel niet zo hoog in vergelijking met het globale aantal leners (731). Anderzijds werden waarschijnlijk weinige bevelen uitgevoerd omdat tenslotte toch betaald werd, eventueel na het toekennen van een vermindering. Uit de rekeningen zal blijken dat praktisch alle leners hun schatting hebben betaald.

(1) LSA, 10475, nr. 29 (15 messidor IV) — *Arrêté tendant à prévenir les collusions qui se manifestent dans les ventes de meubles de ceux qui n'ont pas satisfait à leur taxe.*

(2) LSA, 10317, f. 190-194 (25 floréal IV) — *Liste des prêteurs qui, à ce jour n'ont pas satisfait à solder leur quotepart dans l'emprunt forcé de l'an IV.*

(4) Cf. p. 41.

(3) LSA, 10317, f. 271-272.

(5) Cf. p. 41.

IV. Rekeningen.

Volgens artikel 8 van de wet van 19 frimaire IV moesten de sommen van de gedwongen lening ingevorderd worden door de ontvangers der direkte belastingen. Daar echter deze functie in de Belgische Departementen niet was ingesteld, werd in het Dijledepartement een algemene ontvanger aangesteld en een partikuliere ontvanger in elke municipaliteit (1). Te Leuven werd Michel Claes, handelaar, tot partikulier ontvanger benoemd (2). Naast hem werden nog twee goudsmeden belast met het schatten van goud- en zilverstukken, die ook als betaalmiddel werden aangenomen.

Voor Leuven beliep het totaal van de te ontvangen sommen 496.350 pond. Op 28 fructidor was reeds 395.684 pond geïnd, waarvan 358.125 in reskripties en 37.559 in munten (3). Op 10 ventôse V bedroegen de ontvangsten 405.610 pond (4). Volgens een rekening van 15 frimaire VI was 401.407 pond ontvangen en nog 1.248 pond te ontvangen van late betalers (5). Het verschil moet waarschijnlijk in de onkosten zitten die Leuven heeft afgetrokken (6). Wanneer men dan rekening houdt met de totale som van verleende verminderingen en enkele niet betaalde bedragen van kloosters waarvan de inboedel publiek verkocht werd, bereikt men op enkele ponden na de volledige aan het kanton Leuven opgelegde som. Wanneer de na 15 frimaire VI nog te betalen som van 1.248 pond met de werkelijkheid overeenstemt, en men die vergelijkt met de rekeningen van het gehele departement, dan komt het kanton Leuven er lang niet zo slecht uit; immers op 17 brumaire V is door het Dijledepartement 2.865.466 pond betaald en moet nog 2.384.533 pond worden betaald (7).

Alles bij mekaar is de gedwongen lening te Leuven vlot verlopen. De lijst der 16^e klasse was klaar op 5 nivôse en die der overige klassen tien dagen later, zodat men vrij vlug de opgelegde bijdragen kon innen. De vlugge opstelling van die lijsten bracht natuurlijk onnauwkeurigheden mee, die echter dra aan het licht kwamen dank zij de

(1) LSA, 10313, f. 35-36.

(2) LSA, 10316, f. 79-80.

(3) ARA, FF, port. 216, ch. 25.

(4) ARA, FF, port. 217^e (?), ch. 2.

(5) LSA, 10563.

(6) We hebben niet alle rekeningen betreffende de gedwongen lening weergevonden.

(7) E. HUBERT, o.c., dl. II, p. 143.

protestbrieven en die verbeterd werden door het opmaken van de supplementaire rollen. Er is een nauwe samenwerking geweest tussen de municipaliteit en het departementale bestuur. Het voorbereidende werk werd hoofdzakelijk door Leuven verricht : daar werden de personen aangeduid die in aanmerking kwamen voor de gedwongen lening; nochtans werden ook door het departementale bestuur personen voorgesteld aan Leuven (nl. voor de supplementaire lijst van 34 leners). Samenwerking was er ook bij de oordelen over de petitie's; meestal werd het advies van Leuven gevraagd en ook opgevolgd. Vooral N. Rouppe, de kommissaris der uitvoerende macht, heeft te Leuven de werkzaamheden doen vloten.

In hoeverre beschikt men nu over een lijst van burgers die te Leuven tijdens de Franse tijd de gegoede stand uitmaakten?

HOOFDSTUK III

DE GEDWONGEN LENING EN DE KENNIS VAN DE GEGOEDE STAND TE LEUVEN

I. De normatieve bronnen.

De bedoeling van de wet van 19 frimaire IV was niet, te bepalen wie gegoed was, wie in het land tot de rijke klasse moest gerekend worden, maar eenvoudig de Franse schatkist van de nodige gelden te voorzien. Het was voor de wetgever niet zo belangrijk wie betaalde dan wel dat er betaald werd. De vraag is dan, in hoeverre de basiswet van 19 frimaire en de bijkomende instructies en latere aanvullingswetten de mogelijkheid bieden om een gegoede stand in zijn geheel en structureel te kennen.

I. WIE ZIJN DE GEGOEDE BURGERS?

Het beroep voor de nodige fondsen werd gedaan op de gegoede burgers (1). Bij de gedwongen lening van 1793 was er sprake van „rijke burgers” (2). Naar aanleiding van die eerste gedwongen lening was er in de kommissie van financiën een interessante discussie geweest om te bepalen wat men onder rijke burgers diende te verstaan (3). Men verdeelde de inkomsten van een burgersgezin in drie klassen : de noodzakelijke inkomsten („les revenus nécessaires”), de rijkelijke inkomsten („les revenus abondants”) en het overtollige („le superflu”). De noodzakelijke inkomsten zouden vrij blijven van de gedwongen lening; de rijkelijke zouden aangerekend worden op progressieve wijze tot het maximum; het overtollige zou volledig opgeëist worden voor de lening. Het noodzakelijke inkomen voor een gezinshoofd met kinderen werd vastgesteld op 3.000 pond; voor een ongehuwde of weduwe (naar) zonder kinderen op 1.500 pond(4). Het maximum van het rijkelijke inkomen, het noodzakelijke inbegre-

(1) „Les citoyens aisés” (basiswet, art. 1).

(2) *Pasinomie*, 1e reeks, dl. V, p. 200 — *Décret qui ordonne un emprunt forcé d'un milliard sur les citoyens riches*.

(3) R. STOURM, o.c., dl. II, p. 369 en vlg.

(4) Dit geldt voor het Frankrijk van 1793; hoewel geen rekening gehouden werd met verschillen tussen platteland en stad en met het aantal kinderen, is het interessant te vernemen, wat men als noodzakelijk vooropzette.

pen, werd vastgesteld op 20.000 pond voor de eerste en op 10.000 pond voor de tweede. Het verdere inkomen werd als overtollig beschouwd en moest volledig afgedragen worden voor de lening. Dit systeem, dat maar al te arbitrair was, werd door de Conventie verworpen. Een nieuw systeem, dat tenslotte werd aanvaard, hield rekening met de grootte van het gezin. Het maximum van het noodzakelijke inkomen werd echter beperkt tot 1.000 pond voor ongehuwden, en tot 1.500 pond voor gehuwden plus 1.000 pond voor hun vrouw en 1.000 pond voor elk kind of persoon ten laste. De aldus bepaalde maxima bleven buiten de gedwongen lening. Daarboven lag het rijkelijke inkomen, op hetwelk een progressieve belasting geheven werd, gaande van 10 tot 50 %. Boven de 9.000 pond aan meer-inkomen werd de totaliteit opgeëist (1).

Door een systeem als dat der gedwongen lening te huldigen, gaf de Conventie niet uitsluitend toe aan een plotse ondoordachte inspiratie, veroorzaakt door dringende behoeften. Zij volgde daarbij volledig logische theorieën, die sinds lang waren voorbereid. „Frappier les riches d'une manière progressive" betekende gelijkheid scheppen onder de burgers, en door de gedwongen leningen heeft die idee der gelijkheid zeker een grote konkrete invloed gehad op het sociale plan (2).

Dezelfde geest komt tot uiting bij de gedwongen lening van het jaar IV, waar Faipoult, minister van financiën, de wet nader toelicht en tracht te omschrijven wat men onder gegoede burgers dient te verstaan (3). Als prefekt van het Scheldedepartement, geeft Faipoult ons echter een duidelijker beeld van de gegoede burger, en ditmaal van die uit eigen land, in tabellen van prijzen en lonen, die voorkomen in zijn statistische memorie over genoemd departement (4) (cf. volgende pagina). We laten die cijfers voor wat ze zijn.

(1) *Pasinomie*, 1° reeks, dl. V, p. 415 (3 september 1793) — *Décret qui établit un emprunt forcé* (art. 13-14).

(2) Cf. R. STOURM, *o.c.*, dl. II, p. 374-375.

(3) *Moniteur*, nr. 91 (1 nivôse IV), p. 361 : „... Il est bien à remarquer que la Loi doit atteindre spécialement tous ceux qui, en ce moment, ont le plus de facultés, quand même ils ne se trouveraient portés sur aucun rôle; qu'en conséquence, c'est beaucoup plutôt le fermier qui doit payer que le propriétaire; que les simples rentiers autrefois comptés parmi les riches, sont maintenant à classer parmi les pauvres; enfin, que les véritables riches du jour sont ceux qui, par une multitude de combinaisons de commerce, ont amassé des fortunes subites, et pour lesquelles ils doivent, plus que tous les autres, venir au secours du trésor public”.

(4) G. FAIPOULT, *Mémoire statistique du département de l'Escaut*, Parijs, jaar XIII, heruitgegeven door P. DEPRez (*Verhandelingen van de maatschappij voor geschiedenis en oudheidkunde te Gent*, dl. X, Gent, 1960).

VERGELIJKENDE TABEL VAN DE RAMING
DER NOODZAKELIJKE LEVENSARTIKELEN
IN 1789 EN IN HET JAAR IX (*).

PRIJZEN DER EETWAREN (1)	In 1789	In het jaar IX
Brood van eerste kwaliteit (het parijsche pond)	o f 24 c	o f 30 c
Gewoon brood (idem)	0,12	0,13
Vlees (idem)	0,36	0,42
Wijn (de parijsche pint) (2)	1,40	1,60
Zout (het parijsche pond)	0,10	0,10
Bier (de parijsche pint)	0,12	0,14
Brandhout (de vadem) (3)	28,00	32,00
Gasttafel	1,00	1,20
NOODZAKELIJKE SOMMEN VOOR IEDER INDIVIDU PER DAG		
Geneesheer, rechtsgeleerde	voor zijn voedsel 8,22 voor huisvesting 2,50 Totaal van zijn uitgaven 10,72	8,22 2,50 10,72
Grote eigenaar	voor zijn voedsel 90,00 voor huisvesting 10,00 Totaal van zijn uitgaven 100,00	90,00 10,00 100,00
Kleine eigenaar	voor zijn voedsel 4,11 voor huisvesting 1,20 Totaal van zijn uitgaven 5,31	4,11 1,20 5,31
Schrijnwerker schoenmaker, enz.	voor zijn voedsel 3,25 voor huisvesting 0,90 Totaal van zijn uitgaven 4,15	3,90 0,90 4,80
Dagloner, knecht	voor zijn voedsel 1,15 voor huisvesting 1,10 Totaal uitgaven 1,25	1,35 0,15 1,50

(*) Er is nog maar weinig luxe in het departement en zelfs te Gent, indien men deze stad vergelijkt met Parijs, Lyon, Bordeaux en zelfs Brussel. De geneesheer, de rechtsgeleerde geven er jaarlijks 3 à 4.000 fr. uit. Alhoewel meer dan zestig eigenaars een inkomen hebben van 60 tot 80.000 fr., zijn er geen twee die jaarlijks meer dan 30.000 fr. uitgeven.

(1) FAIPOULT, o.c., p. 90 en vlg.

(2) „La pinte de Paris” = 0,931 liter.

(3) „La corde” = 3,8 stère.

Wanneer men ze vergelijkt met de ramingen van het noodzakelijke inkomen naar aanleiding van de gedwongen lening van 1793, heeft men toch enigszins een idee van wat men mag verstaan onder gegoede burgerij. Ook al zijn die cijfers niet helemaal juist in hun details, toch kunnen ze, gekombineerd met de schattingen van het vermogen in de gedwongen lening, een goed idee geven van de waarde der fortuinen op het einde van de XVIIIe eeuw en van de gegoede burger in die periode.

2. DE NORM DER BELASTINGEN.

De wet van 19 frimaire IV omschreef verder, hoe men de gegoede burgerij moest bepalen. Artikel 2 beperkte het aantal gegoede burgers tot het hoogst belaste of belastbare vierde der burgers. De waarde van een dg. definitie hangt natuurlijk af van het bestaande belastingsysteem, ten minste voor de eerste groep, die der werkelijk belasten.

De voornaamste drie rechtstreekse belastingen van het Franse belastingstelsel, dat slechts vanaf 22 september 1796 algemeen werd toegepast in de Verenigde Departementen (1), waren : de grondbelasting, de personele en mobiliare belasting en het patentrecht (2). De grondbelasting werd geheven op onroerend eigendom. Het patentrecht moest betaald worden door alwie een handel of bedrijf uitoefende. Beide beperken zich dus tot eigenaars, handelaars en neringdoeners en geven dus zeer onvolledig de gegoede stand weer. Daarom specificeerde Faipoult in zijn instructie betreffende de basiswet, dat men de rollen van de mobiliare belasting diende te gebruiken om de belastingplichtigen te kennen (3).

De definitieve regeling getroffen door de wetten van 3 nivôse VII, bevatte een combinatie van :

1° Een personele taks die een vaste waarde had van drie dagenlonen; iedere departementale administratie was ermee belast, de

(1) P. POULLET, *Les institutions françaises de 1795 à 1814. Essai sur les origines des institutions belges contemporaines*, Brussel, 1907, p. 194 : „...Le système des contributions françaises ne fut appliqué d'une façon générale, dans les départements réunis qu'à partir du premier vendémiaire an V (22 septembre 1796). Jusqu'à cette époque, la République continua à percevoir les impôts qui étaient en vigueur dans les Pays-Bas autrichiens et dans la principauté de Liège au moment de l'annexion”.

(2) We nemen voor dit belastingsysteem het schema over zoals S. VERVAECK het weer geeft in *De samenstelling van de gegoede stand te Mechelen...*, p. 11 en vlg.

(3) Cf. p. 10.

lokale waarde van een dagloon vast te stellen aan een prijs schommelend tussen 0,50 en 1,50 F.

2° Een mobiliare belasting die het geheel der inkomsten van de belastingschuldige trof en verdeeld werd over de inwoners die reeds de personele taks moesten betalen; de mobiliare belasting werd berekend in verhouding tot de huurwaarde van het door de belastingschuldige betrokken huis.

3° Een weeldebelasting op het houden van dienstboden, luxe-paarden en luxe-wagens (1).

In hoeverre dit belastingstelsel het juiste inkomen van iedere burger kan weerspiegelen, is een andere kwestie. Het is immers niet uitgesloten, dat een rijke rentenier een meer bescheiden woning had, en dan is de huurwaarde van dit huis geen juiste weergave van zijn inkomen. Elk belastingstelsel heeft zijn gebreken, en zo juist mogelijk het werkelijke inkomen van iedereen bepalen, is een probleem van de wetgevers aller tijden.

Voor de Verenigde Departementen bestonden echter in het algemeen geen rollen van mobiliare belasting en moest men een andere weg vinden om de gegoede stand te bepalen (2). Daar dienden dan ook rollen van andere belastingen geraadpleegd.

3. DE NORM DER PUBLIEKE OPINIE.

In de instructie van Faipoult wordt echter niet al te uitsluitend de nadruk gelegd op de rollen van de mobiliare belasting als norm voor het bepalen van de gegoede stand. Er is ook sprake van belastbaren voor wie de belastingrollen moeilijk kunnen geraadpleegd worden. De tweede even belangrijke norm die de wet aanduidde om te bepalen wie tot de gegoeden moeten gerekend worden, was de algemene bekendheid der middelen, „la notoriété publique des facultés”, vooral belangrijk om de personen te treffen die het belastingstelsel zouden over het hoofd zien, inzonderheid degenen die door of gedurende de Revolutie rijk geworden waren (3). Het is duidelijk,

(1) Over het geheel van dit belastingstelsel leze men J. GODECHOT, *o.c.*, p. 133-144; betreffende de personele en mobiliare belasting : M. MINORET, *o.c.*

(2) Cf. p. 50, n. 1.

(3) J. AUREJAC, *o.c.*, p. 81 : „Mais, puisque l'impôt extraordinaire aurait rendu les mêmes services que l'emprunt forcé, pourquoi ne pas préférer le premier moyen? D'abord, je nie qu'il aurait rendu les mêmes services, parce que l'impôt n'aurait pu être assis que sur les terres, les magasins et les patentes mêmes. Ce qui aurait écarté cette notoriété publique, de laquelle je soutiens que dépend non seulement le produit de l'emprunt,

dat die inschakeling van de publieke opinie voor een aantal mensen een subjektieve kwotering tot gevolg kon hebben, maar dit subjektieve element kon later enigszins geëlimineerd worden door rekening te houden met de protestbrieven (1).

Het medezeggenschap van de publieke opinie bij het opmaken van de rollen der gedwongen lening is nu ook van belang te noemen i.v.m. de waarde van die rollen voor de kennis van de gegoede stand. Men heeft aldus niet alleen een vollediger getal van de gefortuneerden : in die rollen zal de publieke opinie — vooral in deze periode van snelle verschuiving van vermogens — blijkbaar ook een aantal mensen doen opnemen hebben die, ondanks hun geslonken fortuin, hun levenswijze en levensniveau bleven hoog houden, zodat men over een betere weergave van de gegoede stand beschikt dan wanneer alleen het element fortuin achter de vermelding in de rollen zou schuilgaan (2). Toch is aan te nemen, dat die rollen eerder een vermogensgroep dan wel een sociale klasse of stand in de striktste zin des woords weerspiegelen : niet alle financieel zeer verzwakte gegoeden zullen in de voormelde rollen aangetekend zijn en anderzijds zal men ook lieden opgenomen hebben die alleen het element fortuin met de anderen gemeen hadden. Een vermogensgroep is het nog meer, naarmate men rekening houdt met de later aangebrachte wijzigingen waardoor men de onjuistheden in de lastenverdeling beoogde goed te maken.

Belastingrollen en publieke opinie zouden in eerste instantie het geheel van de gegoede burgers trachten te vatten; dit geheel moest nu ingedeeld worden, vermits men die burgers progressief wou belasten.

mais même la justice avec laquelle il doit être réparti. Combien d'individus, devenus notoirement millionnaires, par ou pendant la Révolution, et qui n'ont pas un pouce de terrain, pas une livre pesant ou une aune de marchandise, qu'on puisse imposer? Comment atteindre ces particuliers sans recourir à la notoriété publique?" (Uit *L'emprunt forcé considéré sous le rapport de l'impôt et du crédit de l'assignat*, gepubliceerd door Camille Saint-Aubin te Parijs op 22 nivôse IV) — Cf. ook p. 48, n. 3.

(1) De terugbetaling van de lening zou trouwens iedere onrechtvaardigheid in de verdeling van de lasten moeten tenietdoen (cf. p. 8-9); men weet echter reeds, wat van die terugbetaling in huis kwam (cf. p. 8).

(2) Het bronnenmateriaal dringt al te zeer een pragmatische definitie op van het begrip stand (of klasse) in de zin van een groep mensen met een bepaald vermogen; tot een goede definitie, die ook andere elementen moet omvatten (cf. A. CUVILLIER, *Manuel de sociologie* (2^e ed.), Parijs, 1954, § 159), brengt ons wat nader de mogelijkheid, er ook levenswijze en levensniveau in op te nemen.

4. DE INDELING IN 16 KLASSEN.

De indeling in 16 klassen geschiedde per departement; op basis van de lijsten met het veronderstelde vermogen en jaarlijkse inkomen, ingezonden door de municipaliteiten, werden de gedwongen leners naar hun vermogen in een van die klassen gerangschikt. Men telde het aantal opgenomen leners, stelde vast wie in aanmerking kwam voor de 16^e klasse en plaatste in elk der overige klassen 1/15 van de overblijvenden (1). Met deze numerieke gelijkheid van klassen wou men verhinderen dat alle schatplichtigen in de laagste klassen zouden terechtkomen. Zoals gezegd, kon deze maatregel een verregaande onrechtvaardigheid met zich brengen; niet alle departementen hadden immers dezelfde economische structuur en rijkdom; het was dus niet uitgesloten, dat een lener van een bepaald departement veel hoger zou belast worden indien hij in een ander departement woonde waar grote fortuinen schaarser waren en dus een onvoldoende aantal leners gevonden werd om de 15^e klasse met een bijdrage van 2.000 pond te vormen; daarentegen zou hij in een departement met meer goed gefortuneerden bv. in de 5^e of 4^e klasse met slechts 200 of 100 pond belast worden (2). Die numerieke gelijkheid der klassen is druk besproken geweest in de Raad der Vijfhonderd : Ramel, verslaggever en twee maand later minister van financiën (3), hield eraan vast, hoewel hij moest toegeven dat er noodzakelijkerwijze iets arbitrairs en enkele partikuliere onrechtvaardigheden zouden besloten zijn in de verdeling; maar hij verdedigde zich door te zeggen, dat het geen belasting betrof, doch een lening, waarvan de terugbetaling elke onrechtvaardigheid ongedaan zou maken (4). Door de wet van 26 pluviôse IV werd de numerieke gelijkheid der klassen afgeschaft (5); doch voor vele lokaliteiten waren de rollen reeds opgesteld en werd deze verandering waarschijnlijk niet of niet volledig uitgevoerd.

Het is duidelijk dat, zo men de gegoede stand structureel wil leren kennen, zeker niet moet gesteund worden op de indeling der

(1) Cf. p. 11.

(2) Cf. p. 19, n. 4.

(3) Cf. p. 6, n. 5.

(4) *Moniteur*, nr. 85 (25 frimaire IV), p. 338 : „...Nous avouons d'avance qu'il y aura nécessairement de l'arbitraire et quelques injustices particulières dans la répartition : aussi n'est-ce pas une taxe que nous nous proposons d'établir, mais un emprunt, dont le remboursement réparera toutes les injustices partielles”.

(5) Cf. p. 19.

klassen, doch veeleer op de door de municipaliteiten op grond van belastingrollen en publieke opinie aangegeven vermogens en jaarlijkse inkomsten. En ook hier weer, bij die structurele benadering, is het van belang dat de publieke opinie achter de cijfers schuil gaat. Terwijl de gegevens van de belastingrollen alleen de vermogensstructuur zouden uitdrukken, zullen de door de publieke opinie verschaft inlichtingen beter de standsstructuur (structuur die niet alleen op fortuin, maar ook op levenswijze en zo gebaseerd is) weergeven. Blijkbaar echter weerspiegelt de door de cijfers gevormde resultante van beide inlichtingsbronnen toch ook eerder een vermogens- dan een standsstructuur.

5. DE VERDERE INSTRUKTIES.

De verscheidene instructies betreffende het opmaken van de rollen der gedwongen lening, zoals ze naar de municipaliteiten in het Dijledepartement werden gezonden, beperken zich vooral tot de formulering van de wet of tot de instructie van Faipoult. Het opstellen van de lijsten werd hoofdzakelijk overgelaten aan de plaatselijke overheid, omdat dit werk een kennis vereiste van plaatselijke toestanden. De nadruk werd gelegd op de snelheid waarmee de lijsten moesten opgemaakt worden; op nauwkeurigheid diende men niet zo nauw te letten. Men legde uit wat moest verstaan worden onder belaste en belastbare burgers; vooral de nieuwe rijken moesten getroffen worden. In deze instructies werd niet bevolen zich te baseren op de rollen van de mobiliare belasting, want die waren er niet; men zou betreffende het vermogen en het jaarlijkse inkomen vooral steunen op het algemeen aanzien, indien er geen positieve inlichtingen voorhanden waren (1). Er werd de lokale overheid tenslotte alle vrijheid gelaten inzake de manier waarop ze de lijsten zou samenstellen (2)

Voor genoemde overheid was de opgave uiteindelijk : zo rap mogelijk de lijsten opstellen met gelijk welke middelen (3). Die taak is voorzeker niet gemakkelijk geweest; men wist welke principes dienden gevolgd, doch, om ze praktisch te verwezenlijken, was men

(1) Cf. p. 30-31.

(2) LSA, 10313, f. 32 — Brief van de administratie van het Dijledepartement aan de Leuvense municipaliteit (29 frimaire IV) : „...Votre zèle et votre expérience, vos connaissances locales et celles que vous avez de vos administrés vous indiqueront assez de méthodes, pour la confection rapide de ces rôles et pour faire exécuter la loi”.

(3) Men zal de lijsten van de gedwongen lening dus afzonderlijk van lokaliteit tot lokaliteit kritisch dienen te onderzoeken.

volledig op zichzelf en de ter beschikking staande gegevens aangewezen.

Men kan besluiten dat de wet van 19 frimaire IV goede waarborgen biedt voor een gunstig resultaat bij het opsporen van de gegoeden. Voor de Belgische departementen heeft men rekening te houden met het feit, dat men praktisch over geen gegevens van een mobiliare belasting kon beschikken en aangewezen was op andere bestaande belastingrollen. Dat de algemene bekendheid van het vermogen als criterium opgenomen werd, kan o.i. de waarde van de rollen der lening als bron voor de kennis van de gegoede stand maar verhogen : aldus komen ook levenswijze en levensniveau, naast het vermogen eveneens bepalend voor een sociale klasse, mede in rekening en de publieke opinie is de enige en verreichende norm die de cijfergegevens van belastingen het volledigst kan aanvullen.

Louter normatief gezien, moeten de rollen van de gedwongen lening dus meer geven betreffende de gegoede stand dan de rollen van de militaire kontributie (1) of van andere belastingen, waarvoor geen enkele norm was aangegeven. Geldt dit ook voor de lijsten, bij de opstelling van dewelke de aangeduide normen moesten toegepast worden?

II. De Leuvense lenerslijsten.

I. WELKE LIJSTEN ZIJN ER?

Men beschikt over vijf lijsten in handschrift. Geen enkele ervan kan volledig genoemd worden, vermits er verscheidene supplementaire lijsten dienen aan toegevoegd.

Lijst A (2) is de lijst door Leuven opgemaakt op 15 nivôse IV. Ze bevat voor 601 personen naam, beroep, verblijfplaats, verondersteld vermogen en jaarlijkse inkomsten en een kolom met opmerkingen. De sommen der vermogens en inkomsten werden niet in cijfers, doch in letters weergegeven. Die lijst werd door Leuven aan het departementale bestuur gezonden. Enkele cijfers werden er door een

(1) Voor de militaire kontributie werd slechts bepaald dat de klerus, de adel, de geprivilieeerden en de gegoeden ze zouden betalen. Cf. S. VERVAECK, *De samenstelling van de gegoede stand te Mechelen...*, p. 5.

(2) ARA, FF, port. 654, ch. 1 — *Canton de Louvain, Tableaux des contribuables dans l'Emprunt forcé.*

andere hand aan toegevoegd en komen overeen met de kwotisatie die werd gegeven. De lijst der 16e klasse is afzonderlijk. Een voorbeeld : Jean Piot / négociant / Louvain (6.000) / Un million / environ dix mille L. par an, son commerce produit annuellement trois mille L. / acquis par des entreprises pendant la révolution/.

Lijst B (1) (de lijst der 16e klasse en een supplementaire lijst zijn afzonderlijk) is de lijst die werd opgesteld door het departementale bestuur. Ze bevat in het totaal 686 leners, per klasse ingedeeld, met naam, beroep en opgelegde bijdrage. Van deze lijst der 15 klassen zijn er twee exemplaren : een eerste is gedateerd 17 ventôse IV, slecht verzorgd, met talrijke korrekties (bijvoegingen en doorhalingen), die in de loop van de uitvoering ingevolge toegestane verminderingen werden aangebracht; de kopie van deze lijst is niet gedateerd, verzorgd, bevat geen korrekties, doch is onvolledig en gaat slechts tot halfweg de 4^e klasse.

Lijst C (2) bevat 745 namen, met beroep en woonplaats, ingedeeld per klasse. Ze is niet gedateerd.

Lijst D (3) bevat 586 personen, met naam, beroep, verondersteld vermogen en het 1/50 van dit vermogen. Ze is niet gedateerd en telt slechts 15 klassen (de 16^e ontbreekt). Deze lijst is klaarblijkelijk opgesteld ingevolge de wet van 26 pluviôse IV, die toeliet van de bezitters van 100.000 pond en meer 1/50 van hun fortuin te eisen; maar ze bevat ook de namen van personen met een fortuin gaande van 400.000 tot 4.000 pond. Voor deze lijst is geen uitvoeringsbesluit bekend.

Lijst E (4) bevat 662 namen van leners die hun schatting hebben betaald. Ze is opgemaakt door de partikuliere ontvanger van Leuven, M. Claes, op 1 fructidor IV. Naast de namen vindt men ook het beroep en de bijdrage; de leners zijn ook ingedeeld per klasse.

Hier werd de meest volledige lijst B als standaardlijst genomen. De andere lijsten werden gebruikt ter aanvulling en ter verduidelijking.

(1) *Ibid.*

(2) ARA, FF, port. 653, ch. 3 — *Rôle des seize classes de l'emprunt forcé du Canton de Louvain.*

(3) ARA, FF, port. 654, ch. 1.

(4) ARA, FF, port. 652, ch. 1 — *Extrait des Rôles de l'Emprunt forcé de l'an IV du Canton de Louvain contenant les Prêteurs qui ont satisfait à la totalité de leurs Taxes. Du 1 Fructidor, an IV.*

2. WIE HEEFT DE LIJSTEN OPGESTELD?

De voornaamste opsteller was wel het gemeentebestuur te Leuven, dat de lijst met het veronderstelde vermogen en de veronderstelde jaarlijkse inkomsten opmaakte (lijst A). Die lijst werd dan ingedeeld en volgens klassen opgemaakt door het departementale bestuur, dat aldus ook de bijdrage bepaalde van elke lener (lijst B); dit bestuur kan men dus de tweede opsteller noemen. Tenslotte onderging de lijst B nog belangrijke veranderingen ingevolge de petities, veranderingen die werden aangebracht door het departementale bestuur in nauwe samenwerking met de lokale overheid te Leuven.

De eerste opsteller: het Leuvense gemeentebestuur. Juist enkele dagen voor de uitvaardiging van de basiswet te Leuven was aldaar een nieuwe gemeenteraad aangesteld (1). Deze bestond uit: M. Thielens, president; Van Leempoel, Dehuttebize (zoon), Dejongh, Gens, P. Marcelis, Van Roost, municipale officieren; N. Rouppe, kommissaris der uitvoerende macht; De Spoelbergh, sekretaris-greffier; Zanino, schatbewaarder. Met uitzondering van P. Marcelis, Van Roost en Rouppe, maakten voormelde leden reeds deel uit van de republikeinse municipaliteit die na de tweede Franse inval in juni 1794 het oude gemeentebestuur verving (2). Alle hoger genoemden zijn ook vermeld in een lijst van de gemeenteraadsleden die de eed van trouw aan de republiek en van haat aan het koninkdom aflegden (3).

In de loop van de maand mei 1795 werd de nieuwe organisatie van het Leuvense gemeentebestuur doorgevoerd. Vermits Leuven een bevolking had van meer dan 5.000 inwoners, werd het gemeentebestuur samengesteld uit 12 leden en een korps van notabelen bestaande uit 24 leden. De administratie omvatte zes bureau's, waarvan het eerste voor de financiën (4).

Dat eerste bureau werd dan belast met het opmaken van de

(1) LSA, 10504 — *Municipalité installée en séance du 24 frimaire, an IV.*

(2) *Ibid.* (besluit van 3 vendémiaire III — 24 september 1794); E. VAN EVEN, *Louvain dans le passé et dans le présent*, Leuven, 1895, p. 84; M. F. PELCKMANS, o.c. (LSA, 64) onder 25 september 1794: „Ons out magistraet het welk nog altijd in bedieninge gebleven was is op heden afgezet en daer is een nieuw magistraet aangesteld, alle personen zeer Fransch gezint...”.

(3) LSA, 10316, f. 158-160. Die eedaflegging geschiedde ingevolge een besluit van 22 nivôse IV. Geen enkele van de 24 frimaire IV aangestelde gemeenteraadsleden was afwezig, toen de eed moest afgelegd worden.

(4) Alle desbetreffende stukken in LSA, 1004.

lijsten van de gedwongen lening. Dit blijkt uit het rapportenboek; aldus is er op 5 nivôse IV, daags na ontvangst der instructies, het rapport van de kommissaris van het eerste bureau aan het gemeentebestuur, met de lijst van de burgers die in aanmerking komen voor de 16^e klasse (1). Niets in dat rapport vermeldt hoe men te werk ging om die lijst op te stellen; er wordt alleen gezegd, dat men die personen heeft opgenomen die, naar men meende, in aanmerking dienden te komen voor de 16^e klasse, de enen omwille van hun klaarblijkelijke gefortuneerdheid, de anderen omwille van de winsten die ze dank zij de Revolutie maakten (2). Het opmaken van de lijsten gebeurde aldus door het eerste bureau, dat de stukken aan de gemeenteraad ter ondertekening voorlegde (3). De gemeenteraad zelf kwam nooit tussen en liet alles over aan zijn kommissaris van genoemd bureau en aan de kommissaris der uitvoerende macht.

De kommissaris van het eerste bureau was de Huttebize (zoon), benoemd in de gemeenteraadszitting van 26 frimaire IV (4). Zoals hoger aangeduid, was hij reeds lid van de gemeenteraad in september 1794 en fransgezind. Op 24 ventôse IV (14 maart 1796) nam hij al ontslag; hij werd dan vervangen door G. Deneeff (5), die in functie bleef totdat op 16 messidor (26 juni 1796) B. Marcelis werd benoemd (6). Klaarblijkelijk zijn er moeilijkheden geweest met G. Deneeff, vermits er sprake is van een totale desorganisatie van het eerste bureau (7). Het is moeilijk na te gaan, in hoeverre het ontslag van de Huttebize of dat van Deneeff wat te maken heeft met de gedwongen lening; het is echter begrijpelijk, dat dit uiterst delikate werk ook te Leuven heel wat kritiek zal bezorgd hebben aan degene die ermee belast was (8).

(1) LSA, 10318, f. 27-29.

(2) „...que nous croyons devoir tomber dans la seizième classe ... Les uns par rapport à leur fortune apparente, et les autres par rapport au gain qu'ils ont faits en commerce et autrement par la révolution”.

(3) LSA, 10367, nrs. 687 (zitting van 14 nivôse IV — verzending van de volledige tabellen van de gedwongen lening), 737 (zitting van 26 nivôse IV — verzending van de supplementaire lijst) en (zitting van 14 pluviôse IV — verzending van supplementaire lijst met militaire agenten).

(4) LSA, 10367, nr. 621.

(5) *Ibid.*

(6) LSA, 10504.

(7) LSA, 10504 (16 messidor IV) : „...considérant qu'il est instant de prévenir la désorganisation du Bureau des finances dont le citoyen ci-dessus était commissaire, sera nommé le Cn. Benoit Marcelis.

(8) P. VERHAEGEN, *o.c.*, dl. II, p. 194 citeert in dit verband de woorden van een Frans soldaat, Lerat : „Je doute qu'on puisse éprouver dans les fonctions administratives plus de dégoût que ceux que je dois à l'emprunt forcé”.

Waarschijnlijk houdt het ontslag van de Huttebize verband met het vertrek van Rouppe uit Leuven, vermits deze laatste op dezelfde dag benoemd werd te Brussel; mogelijk heeft ook het vertrek van Rouppe en de Huttebize de desorganisatie meegebracht van het eerste bureau, want Rouppe verklaarde in zijn afscheidsbrief dat hij een goed georganiseerde gemeente achterliet (1). Nadat Huyberechts voor de opvolging van Rouppe als kommissaris der uitvoerende macht had bedankt, werd P. Gens met die functie belast tot de definitieve benoeming van P. Godfrin op 26 floréal IV (15 mei 1796) (2).

Hoe het naderhand ook moge gesteld geweest zijn met het gemeentebestuur, de rollen waren reeds alle opgesteld vóór het vertrek van N. Rouppe en vóór het ontslag van de Huttebize, en die mensen zijn in hoofdzaak verantwoordelijk voor de samenstelling van genoemde lijsten.

Over de Huttebize is weinig bekend; hij is slechts korte tijd lid geweest van de Leuvense municipaliteit. N. Rouppe daarentegen is geenszins een onbekende (3). Gewezen student in de theologie aan de Leuvense Alma Mater, was hij vlug gewonnen voor de republikeinse gedachte, onder invloed vooral van de filosofen die de Franse revolutie hebben voorbereid. Hij stelde zich ten dienste van de Franse veroveraar en is steeds een konsekwent republikein geweest, niettegenstaande zijn houding na de Belgische revolutie als burgemeester van Brussel, toen hij uit hoofde van zijn functie koning Leopold I in de hoofdstad verwelkomde. Pas benoemd te Leuven, toonde hij zich een hevig antiklerikaal (4), en de zware bijdragen die de Leuvense kloosters voor de gedwongen lening werden opgelegd,

(1) LSA, 10351 — Brief van Rouppe aan de Leuvense municipaliteit (24 ventôse IV) : „...que je quitte avec douleur une municipalité la mieux organisée du pays et composée de Républicains, parmi lesquels je compte plusieurs amis que je regretterai sans cesse”.

(2) De weigering van Huyberechts is bekend uit de in vorige noot vermelde brief van Rouppe. Een benoemingsbesluit voor P. Gens in de functie van waarnemend kommissaris der uitvoerende macht is echter niet bekend. Doch alle korrespondentie met Brussel in deze tussenperiode is mede ondertekend door P. Gens als dienstdoende kommissaris der uitvoerende macht (cf. LSA, 10318, f. 145). De benoeming van P. Godfrin gebeurde door een besluit van de algemene kommissaris Bouteville, op 23 floréal IV (cf. LSA, 10504).

(3) Rouppe (Nicolas-Jean) (Rotterdam, 17 april 1769 - Brussel, 3 augustus 1838) was achtereenvolgens kommissaris te Leuven en te Brussel en inspekteur-generaal van de gevangenis te Vilvoorde in 1807. Met Louis de Potter en de leiders der liberalen schaarde hij zich bij de oppositie die tot de Belgische revolutie leidde in 1830. Hij was burgemeester van Brussel van oktober 1830 tot aan zijn dood. Cf. *Biographie nationale*, dl. XX, Brussel, 1908-1910, kol. 229-236.

(4) M. F. PELCKMANS, o.c. (LSA, 64 noteert over hem (18 augustus 1795) : „Het is ook heden dat Rouppe het beelt van den gecruysten Christus op de trappen van het stadhuis met een sabel in stukken gekapt heeft”.

zullen wel grotendeels een gevolg geweest zijn van zijn invloed. Rouppe is bekend als iemand met een groot organisatietalent, die een hem opgelegde taak terdege uitvoerde (1). Een bewijs hiervoor is wel zijn vlugge promotie tot kommissaris der uitvoerende macht te Brussel, waar hij later zelfs tot burgemeester werd aangesteld. Kommissaris de Bouteville was vol lof over hem, en als inspekteur-generaal van de gevangenis te Vilvoorde leverde hij prachtig werk op het gebied van de tucht, de hygiëne en de algemene organisatie. Die talenten bezat hij reeds als kommissaris te Leuven; en het is dank zij zijn doorzettingsvermogen en werkgeest, dat de rollen der gedwongen lening te Leuven tijdig klaar waren, wat vrijwel nergens elders het geval is geweest. Ook is het een feit, dat hij uit hoofde van zijn functie en met zijn energie de hand hield aan al wat te Leuven de Franse republiek en de revolutionaire ideeën moest dienen. Als kommissaris der uitvoerende macht had hij immers de controle over alle activiteiten en orders van het gemeentebestuur; niets kon gebeuren zonder de goedkeuring van de kommissaris der uitvoerende macht (2). Het is vooral met hem dat de korrespondentie betreffende de gedwongen lening gevoerd werd, en overal komt hij voor als degene die de belangen van de Franse republiek behartigde bij de municipaliteit te Leuven.

In een brief van Lambrechts, kommissaris der uitvoerende macht van het centrale bestuur, aan Rouppe wordt deze laatste op het hart gedrukt, een nauwkeurig toezicht uit te oefenen op het voorbereidende werk der gedwongen lening (3). Reeds vanaf het begin moeten er moeilijkheden geweest zijn bij het opmaken van de rollen in het gehele departement. In een schrijven van 9 nivôse IV (4), dus nog

(1) Een portret van Rouppe is te vinden in het werk van L. H. en P. HYMANS, *Bruxelles à travers les âges*, dl. III, Brussel, 1884, p. 12.

(2) Cf. het schrijven van 7 brumaire V van het centrale bestuur van het Dijledepartement, waarin de functie van de kommissaris der uitvoerende macht nader wordt toegelicht, schrijven dat gericht was aan alle municipaliteiten van het departement (LSA, 10351) : „...que rien de ce qui fait partie de vos opérations ne peut être dérobé au commissaire qui siège près de vous et que la constitution exige qu'il voie tout ce qu'il rend compte de tout... il doit être entendu dans toutes vos délibérations, il doit surveiller et requérir l'exécution des lois et des arrêtés des autorités constituées”.

(3) LSA, 10316, f. 27-28 : „...je me bornerai à vous recommander de veiller avec toute l'attention dont vous êtes capable à ce que le travail préparatoire qui doit servir à la formation des rôles de l'Emprunt forcé, soit fait par l'administration municipale avec la plus grande célérité”.

(4) LSA, 10316, f. 60-62. Uit de brief blijkt dat hij niet speciaal voor Leuven bestemd was, maar een algemeen schrijven vormde van het departementale bestuur aan alle kommissarissen der uitvoerende macht in het departement; er is immers sprake van „alle gemeenten binnen uw kanton („dans toutes les communes qui composent votre canton”);

vóór de opstelling van de lijst der 15 lagere klassen, maakt men verscheidene gevallen van ontslag bekend van municipale agenten. Vóór die datum is er echter geen ontslag geweest te Leuven; het eerste na het verschijnen van de basiswet is dat van de Huttebize op 14 ventôse IV. Het is dan naar aanleiding van die ontslagnemingen dat de kommissaris zelf belast wordt met de opstelling van de rollen (1). En ook al is er te Leuven op dat ogenblik geen ontslag geweest, toch kan men wel aannemen dat Rouppe zich persoonlijk met die opstelling heeft beziggehouden; hij is het overigens die het gemeentebestuur de bevolkingstabellen vroeg om een supplementaire lijst op te stellen (2).

Wat dan de invloed van het departementale bestuur, de tweede opsteller, betreft: daar die vooral tot uiting komt in het beoordelen van de protestbrieven en bij de vergelijking tussen de door Leuven opgestelde lijst en die met de indeling der klassen door het departement opgemaakt, zal dit probleem in de desbetreffende paragrafen behandeld worden.

3. HOE WERDEN DE LIJSTEN OPGEMAAKT?

De lokale overheid, in casu het municipale bestuur te Leuven, was hoofdzakelijk op eigen middelen aangewezen om de rollen op te stellen. Men vertrouwde op haar kennis van de plaatselijke toestanden voor het vinden van een methode die zou toelaten zo vlug en zo volledig mogelijk de gegoeden te achterhalen (3).

Vermits te Leuven vóór 1796 geen rollen van personele of mobiliare belasting bestonden, moest men andere inlichtingsbronnen raadplegen. Nergens wordt echter gezegd, welke lijsten of belastingrollen men te Leuven gebruikt heeft om de rollen van de gedwongen lening op te stellen. Blijkbaar heeft men er echter gebruik gemaakt van de lijsten der militaire kontributie van 1794, wat ook te

welnu, het kanton Leuven viel op dat ogenblik samen met de gemeente Leuven (cf. LSA, 10318, f. 41. Brief van de centrale administratie van het Dijledepartement aan de Leuvense municipaliteit (5 nivôse IV): „...comme votre canton ne s'étend pas au-delà des murs de votre commune, vous n'êtes chargés de faire publier que dans son enceinte la loi du 19 frimaire dernier, relative à l'emprunt forcé...”).

(1) LSA, 10316, f. 60-62: „...nous nous empressons de vous écrire la présente pour vous inviter de vous occuper vous-même, dans le cas où la municipalité de votre canton ne serait pas complète de concert, avec les agens municipaux acceptant, de la formation des tableaux des imposables”.

(2) LSA, 10351.

(3) Cf. p. 54.

Mechelen gebeurde (1). Enkele Leuvense burgers maken in hun protestbrieven die veronderstelling, meestal echter zonder te zeggen waarom ze dit vermoeden. Aldus weduwe Culens (2) en B. Corthout (3); C. Vandereycken beweert dat sommige gemeenteraadsleden dit zouden toegegeven hebben (4).

De militaire kontributie van de stad en het kwartier Leuven bedroeg eerst 1.000.000 pond (5), later 2.600.000 pond (6); er werden dan ook tweemaal lijsten van schatplichtigen opgesteld, de eerste maal in juli 1794, toen 1.000.000 pond moest verdeeld worden, en een tweede maal in december 1794, toen 2.600.000 pond werd geëist. De eerste verdeling geschiedde als volgt (7) :

1 ^o Edelen van de stad en het kwartier	160.000 pond
2 ^o Geestelijken en religieuze huizen en gemeenschappen van de stad en het kwartier	500.000
3 ^o Brouwers en bemiddelde eigenaars van de stad	200.000
4 ^o Bemiddelde eigenaars van het kwartier	140.000

Vermits ze ook het kwartier omvatten, is het moeilijk de eerste, tweede en vierde lijst te vergelijken met Leuvense rollen van de gedwongen lening, die slechts voor het kanton (8) gelden. Het volstaat echter de derde lijst te vergelijken met die van de gedwongen lening om te kunnen besluiten dat de lijsten van de militaire kontributie gediend hebben om te bepalen wie lener zou zijn.

Die lijst van brouwers en bemiddelde eigenaars van de stad bevat 240 namen met aanduiding van beroep en soms ook van de woonplaats (9). Twaalf van die 240 personen vindt men niet terug in de lijsten van de gedwongen lening; een tiental ervan konden niet geïdentificeerd worden, omdat meerdere personen met dezelfde naam voorkomen in de rollen van de lening. Men stelt nu vast, dat meestal dezelfde specificaties voorkomen in beide bronnen; een paar voorbeelden :

(1) S. VERVAECK, *Enkele bronnen uit de Franse tijd...*, p. 20-21.

(2) ARA, FF, port. 654, ch. 1 : „Vous avez apparemment suivi la proportion de la contribution militaire”.

(3) *Ibid.* : „... peut-être on a pris pour base la somme que j'ai payé dans la contribution de l'an II”.

(4) *Ibid.* : „...selon le propre aveu de quelques membres municipaux, a pris sa source par rapport qu'on a trouvé le remontrant dans la liste de la première contribution”.

(5) LSA, 424 (onder 18 juli 1794).

(6) LSA, 425 (onder 24 nivôse III).

(7) LSA, 10563.

(8) Het kanton Leuven viel samen met de gemeente Leuven (cf. p. 60, n. 4).

(9) LSA, 10563, bundel D₁, onder letter C.

Dirix, Juufrouwen
Lints, jonkman
Verhagen, G. in de Kempen
Vanden nest, vader

Dirix, Cit^{ennes}
Lints, célibataire
Verhagen, G. à la Campine
Vandennest, père.

Waar op enkele plaatsen de voornaam is aangegeven in de lijst der militaire kontributie, komt die ook voor in de lijsten der gedwongen lening, elders niet. Bovendien is daar waar in de eerstgenoemde lijst de straat is aangegeven, dit ook gebeurd in de andere waar ver-gissing mogelijk was; aldus bv.

Janssens, op de Vaart
Janssens, aantrent de Minimen
Vandenschriek, Juff^{en}, Minderbroe-
dersstraat
Vandenschriek, Juff^{en} Rattemans-
poort

Janssens, au Canal
Janssens, près des minimes
Vandenschriek, Cit^{ennes}, Récollets
Vandenschriek, Cit^{ennes}, Rattemans-
poort.

Men kan dus gerust aannemen, dat de rollen van de gedwongen lening afhankelijk zijn van die der militaire kontributie (1). Het ligt trouwens ook voor de hand, dat men die gaat raadplegen, wanneer nauwelijks een jaar nadien een gelijkaardige lijst van gegoede burgers diende opgesteld (2).

Heeft de lijst van de militaire kontributie echter ook gediend om de gegoedheid structureel te benaderen? Dit is zeker wel het geval geweest, doch uiterst onvolledig. Ziehier een vergelijking tussen de „Provisionele Quotisatie der Edelen tot Loven” (3) voor de militaire kontributie en de in 1795 geëiste bijdragen.

(1) Teoretisch kunnen beide bronnen natuurlijk ook teruggaan op een gemeenschappelijke bron, maar dit is zeer onwaarschijnlijk.

(2) Toen Leuven in 1814 de drie miljoen moest helpen betalen die de geallieerden van het Dijledepartement vroegen (cf. LSA, 10564 en 10565), werd een kommissie opgericht belast met het opmaken van de lijsten van de gegoeden. De toenmalige burgemeester A. J. d'Elderen (cf. E. VAN EVEN, *o.c.*, p. 89) gaf de kommissie de raad, als basis voor een rechtvaardige verdeling der lasten in deze oorlogsschatting te gebruiken: de rollen van de personele en mobiliare belasting van 1813, een kleine tabel met de aangeslagenen in de personele en mobiliare belasting die 15 fr. en meer moesten betalen, een lijst waarin het bedrag voorkwam van de raming van de huur der woning gekombineerd met het belastbare inkomen der goederen voor zover deze binnen de stad gelegen waren, en tenslotte ook de stukken van de militaire kontributie van 1794. Zo dus laatstgenoemde stukken in 1814 nog bruikbaar geacht werden voor het opmaken van een belastingrol, zouden ze dan niet aangewend zijn voor de opstelling van de rollen der gedwongen lening in 1795?

(3) LSA, 10563, bundel B₁. Deze lijst bevat slechts de te Leuven gedomicilieerde edelen.

MILITAIRE KONTRIBUTIE

Brenart	7.000 p.
Spoelbergh de Lovenjoel	6.000
Van Bommel	4.000
Crabbé	8.000
Baron d'Udekem d'Acoz	2.000
Weduwe Spoelberg	1.000
Mme Troostenbergh (Wwe)	4.000
Juff. Delahamaide	600
De Loen de Roosbeek	4.000
Gathovius d'Holsbeek	6.000
Gathovius, broeder	1.000
Spoelberg d'Eyndhout	2.000
Van der Stegen de Putte	8.000
Herckenrode	2.000
Mme d'Onyn (Wwe)	6.000 + 2.000
Grave Limmingen (2)	4.000
Baron Fred de Loen	4.000
Mvr. Baelmans, Wwe	3.000
Chev. d'Udekem, le cadet	1.500
De l'Escaille	2.000
Juffr. de Grez	2.000
Vandenschriek	8.000
Parmentier	3.000
Vanlangendonck, Raetsheer	3.000
Philippi van Beysem	1.200
Roose	600
Borgemr. De Wijls	2.000
De Dieudonné	2.000
Philippi (Biestpleyn)	1.500
Philippi advocaat	1.500
Raedsheer de Merville	1.200
Philippi, vader	200
Philippi de Lepoly	200
Secr. Marchant	4.000
Vicomte Schotte	10.000
Mevr. Spithal	1.000

GEDWONGEN LENING

Brenart & zusters	1.200 + 800 p.
Spoelbergh de Lovenjoul	3.000
Van Bommel	1.200
Crabbé	6.000
d'Udekem cidvt. Baron	1.200
—	—
De Troostenbergh Vve	1.200
Juff. Delahamaide	600
De Loon de Roosbeek	1.200
Gathovius dit Attenhoven (1)	4.000
Gaethovius	300
Spoelberg d'Eyndhout	600
Vander Stegen de Putte	5.000
Herkenrode cidvt. Baron	1.200
La Vve D'Onyn	4.000
—	—
—	—
La Vve Baelmans	5.000 — 2.000
d'Udekem cidt. chevalier	1.100
De l'Escaille	1.200
—	—
Vandenschriek	4.000
Parmentier	1.200
Vanlangendonck, conseiller	600
Philippi de Beysem	1.200
Roose	1.200 — 400
Dewyls cidvt. Bourgemr.	800
De Dieudonné cidvt. noble	1.100
—	—
Philippi, homme de loi	1.200
De Merville	600
—	—
Philippi, cadet	1.200
Marchant cidvt. secr.	1.200
Schotte	6.000
Spithal, Vve	200

Indien men rekening houdt met het feit, dat het totaal der sommen van de militaire kontributie ongeveer tweemaal zo hoog ligt als bij de gedwongen lening (106.800 - 57.800 pond), dan stelt men vast, dat in verhouding $\frac{2}{3}$ even hoog of hoger werden aangeslagen bij de lening, $\frac{1}{3}$ minder hoog (1). Men kan dan wel aannemen, dat men de verdeling van de militaire kontributie wat heeft gevolgd; maar het feit, dat Crabbé, Vander Stegen de Putte, mevr. d'Onyn, Vandenschriek, in de eerste kontributie allen met 8.000 pond belast, respektievelijk 6.000, 5.000, 4.000 en 4.000 pond betalen bij de

(1) Werd niet geïdentificeerd, maar zegt zelf in protestbrief dat hij 6.000 pond betaalde in de militaire kontributie.

(2) Cf. p. 34.

(3) Om de vergelijking te maken, moet men dus de sommen der militaire kontributie door 2 delen.

gedwongen lening in plaats van elk 4.000 of 5.000 pond, dat wed. Baelmans 3.000 pond betaalde en voor de lening 5.000 pond moest inbrengen (1), dat ook Roose en Philippi de jongere relatief gezien zoveel hoger werden aangeslagen in 1795, maakt het zonder meer duidelijk, dat bij de verdeling der lasten van de gedwongen lening ook andere factoren in acht genomen werden. Dat dit niet alleen voor de edelen het geval was, bewijst de analoge disproportie tussen de kwotisaties van de brouwers en bemiddelde eigenaars in 1794 en 1795.

De rollen van de militaire kontributie verklaren dus niet volledig de lijsten van de gedwongen lening, en zeker doen ze dat niet wat het veronderstelde vermogen betreft. Waar men de cijfers van dat vermogen gehaald heeft evenals die van het jaarlijkse inkomen, is onbekend. Nergens worden daarvoor konkrete gegevens verschaft. Te Mechelen heeft men een eerste lijst opgesteld, eenvoudig gebaseerd op een schatting, en heeft men het veronderstelde vermogen van elke belastbare proportioneel uitgedrukt in vergelijking met het veronderstelde fortuin der overigen. Elders heeft men zich ingespannen om nauwkeurige inlichtingen te verkrijgen inzake de landbouwuitbatingen en het grondbezit (2). Te Sint-Niklaas heeft men beroep gedaan op de notarissen en de „pointer” van de stad om samen met de notabelen de lijst op te stellen, steunend op de belastingrollen van 1793 (3).

Naast de rollen der militaire kontributie hebben de opstellers ook de bevolkingstabellen geraadpleegd om de goeoden te kennen. Zo kon men nog een supplementaire lijst opstellen van personen die in aanmerking kwamen voor de gedwongen lening en voordien vergeten waren (4). Die lijst, die na 25 nivôse IV verzonden werd, betrof dus slechts een aanvulling en men kan dan ook aannemen dat de bevolkingstabellen niet werden gebruikt voor het opmaken van de eerste lijsten (5). Die bijkomende nasporing is wel een bewijs van de bekommernis der opstellers om zo volledig mogelijk te zijn

(1) Zij kreeg slechts later, ingevolge haar protestbrief, vermindering van 2.000 pond.

(2) S. VERVAECK, *Enkele bronnen uit de Franse tijd...*, p. 20 en 22.

(3) G. WILLEMSSEN, *Documents pour servir à l'Histoire de St. Nicolas sous la domination française, III, L'Emprunt forcé* (Extr. *Annales du Cercle archéologique du Pays de Waas*, dl. XVIII, 4e aflevering), Sint-Niklaas, 1900, p. 8, 9 en 13. — Cf. S. VERVAECK, *o.c.*, p. 21 en 24.

(4) LSA, 10318, f. 55-56 : „...nous avons trouvé par le tableau de la population de notre canton d'avoir oublié de porter sur les rôles quelques particuliers qui sûrement tombent dans la classe des contribuables”.

(5) De bevolkingstabellen werden ter inzage gevraagd na 15 nivôse, toen de lijsten reeds opgesteld waren.

en geen enkele gegoede te vergeten. Het was de kommissaris der uitvoerende macht die het gemeentebestuur inzage vroeg van die tabellen (1); een reden te meer om aan te nemen, dat hij vooral de voornaamste opsteller van de rollen is geweest.

Tot nu toe werden slechts twee inlichtingsbronnen achterhaald die werden geraadpleegd bij het opmaken van de rollen. Volgens de instructies moest men echter, bij ontstentenis aan meer positieve inlichtingen, vooral op de publieke opinie steunen. Het feit, dat men zozeer de nadruk heeft gelegd op de „notoriété publique” (2), laat reeds vermoeden dat men dit criterium inderdaad heeft gevolgd. Ook de vermeldingen „fortune apparente”, „produit annuel apparent de leur industrie” kunnen in die richting wijzen.

In een advies van Leuven over een petitie van de abdij van St.-Gertrudis wordt uitdrukkelijk gezegd, dat men de publieke opinie heeft gevolgd bij het opstellen van de rollen der gedwongen lening (3). Het is echter een feit, dat vooral de kloosters zwaar werden getroffen (4); wanneer men er rekening mee houdt dat vooral de antiklerikale Rouppe hierin de hand heeft gehad, zou men kunnen veronderstellen dat vooral betreffende de kloosters een beroep gedaan werd op de algemene bekendheid om het centrale bestuur van het departement te beïnvloeden en de indruk te geven dat het de publieke opinie was, die de kloosters zo hoog kwotiseerde; maar ook elders werd in een door Leuven gegeven advies over de protestbrieven beroep gedaan op de publieke opinie om een hoge kwotisatie te rechtvaardigen.

Het is zeker, dat men een schatting heeft gemaakt van het vermogen, evenals van het jaarlijkse inkomen. Alle opgegeven cijfers van het veronderstelde vermogen zijn afgerond tot een veelvoud van 1.000 en deze van het jaarlijkse inkomen tot een veelvoud van 100. Soms plaatste men de cijfers van het jaarlijkse inkomen tussen haakjes, elders werden enige bijzonderheden toegevoegd die ongetwijfeld op een schatting wijzen (bv. „ongeveer 10.000 pond per jaar”) (5). Of die schatting echter gebaseerd is op zo iets als het algemeen aanzien, is daarmee niet bewezen. Dit wordt echter éénmaal

(1) LSA, 10351.

(2) Cf. p. 11, n. 1 en p. 31, n. 1.

(3) LSA, 10367, nr. 783 : „ayant consulté dans la formation des rôles des contribuables dans l'emprunt forcé l'opinion publique très prononcée”.

(4) Een supplementaire rol verhoogde de lasten van 6 kloosters met 57.000 pond (cf. ARA, FF, port. 2176 (°), ch. 1 en p. 38).

(5) ARA, FF, port. 654, ch. 1 — *Rôle de la 16e classe (5 nivôse IV)* : „P. Piot, négociant... environ 10.000 L. par an”.

uitdrukkelijk gezegd in de lijsten zelf en meermalen in een advies over protestbrieven van burgers die zich te hoog belast achtten. Zo wordt het fortuin van Limminghe zoon op 1.000.000 pond geschat en in de kolom der opmerkingen zegt men : „te oordelen naar zijn levenswijze” (1).

Klaarblijkelijk heeft men te Leuven ook zekere inlichtingen gehad over het bezit aan onroerende goederen van de meeste leners en heeft men daarop gesteund om het vermogen vast te stellen; maar dat men hierbij ook meestal voortging op een zekere schatting en hetgeen de publieke opinie zei, blijkt dus duidelijk uit talrijke besluiten of adviezen van het departementale bestuur en van Leuven i.v.m. het bezit of veronderstelde vermogen der burgers. Een paar konkrete gevallen : de door de vrouw van J. Piot ingezonden uitgebreide goederenstaat wordt onjuist geacht; er zouden goederen verzwegen zijn, die de publieke opinie als zeer waardevol aanziet; nochtans, zo gaat het besluit betreffende haar petitie verder, is haar fortuin niet zo groot als men eerst had verondersteld, maar, vermits de leners meestal 30 to 40 % winst maken door te betalen met reskripties, moet men geen vermindering toekennen (2); men staat hier dus werkelijk voor een uitdrukking van de openbare mening t.a.v. een deel van de goederen van J. Piot, terwijl anderzijds wordt toegegeven dat de eerste schatting van het vermogen overdreven was; ook tegen de petitie van J. P. Pierlet (3) wordt de publieke opinie, die hem een veel hoger fortuin toekent dan hij aangeeft, aangevoerd om zijn klacht te verwerpen; ook voor M. De Cupere de Riemen, De Crabbé, wed. D'Onyn is de algemene bekendheid een argument om hun elke vermindering te weigeren (4).

Waarschijnlijk beschikten de opstellers der rollen dus over bepaalde positieve gegevens betreffende het bezit van de meeste leners, maar hebben ze vooral ook gesteund op het algemeen aanzien dat de meeste leners genoten aangaande hun fortuin; en hierin moet dan blijkbaar ook de verklaring gezocht worden voor talrijke achteraf toegestane verminderingen van te hoge lasten. Indien men ieders

(1) *Ibid.* — *Rôle supplémentaire du Canton de Louvain* (27 nivôse IV). Limminghe werd echter niet opgenomen in de lijst B, opgesteld door het departementale bestuur (cf. p. 34), klaarblijkelijk omdat hij elders gedomicilieerd was en niet te Leuven diende belast te worden (zijn naam komt inderdaad niet voor in de bevolkingsstatus van 1796, noch in die van 1798-1799).

(2) ARA, FF, port. 654, ch. 1.

(3) ARA, FF, port. 653, ch. 1.

(4) ARA, FF, port. 654, ch. 1.

fortuin positief had kunnen bepalen, zou men nadien niet zovele rektifikaties moeten aanbrengen hebben. Al die verminderingen komen hoofdzakelijk voor omdat het veronderstelde vermogen door Leuven verkeerdelijk werd aangegeven, en dit wordt ook zo vermeld (1).

4. DE TUSSENKOMST VAN HET DEPARTEMENTALE BESTUUR.

a) *In het opstellen van de lijsten.*

Het gemeentebestuur te Leuven had als opdracht, rollen op te zenden van alle burgers die voldoende kapitaalkrchtig geacht werden om aan de gedwongen lening deel te nemen, en tevens de cijfers op te geven van hun veronderstelde vermogen en jaarlijkse inkomen. Het departementale bestuur zou op basis van deze gegevens de leners in klassen indelen en aldus hun bijdrage bepalen volgens een vooropgesteld tarief.

Om die kwotisaties aan een kritiek te onderwerpen, vergelijkt men lijst A en lijst B of rangschikt men eenvoudig de leners per klasse, achter hun namen het veronderstelde vermogen en jaarlijkse inkomen aanduidend (2).

Men stelt dan dadelijk vast dat in de 16^e klasse alleen burgers voorkomen met een fortuin van 500.000 pond of meer, zoals de wet het voorschreef. In de 15^e klasse zijn praktisch alle leners bezitters van een fortuin gaande van 100.000 tot 400.000 pond; uitzonderingen vormen Sangers, die verward werd met T. Santels, Verlat, die op een toegevoegde lijst voorkomt, en Van Vlasselaer, met een fortuin van 500.000 pond door Leuven voor de 16^e klasse aangeduid en door het departementale bestuur nochtans in de 15^e klasse geplaatst alhoewel aangegeven was dat hij zijn fortuin had verworven dank zij de Revolutie (dit was rechtstreeks in strijd met de gegeven instructies!); afgezien van de onbillijkheid, dat al die leners 1.200 pond moesten betalen, wat deels te wijten was aan het systeem van de

(1) In de tabellen in LSA, 10318, f. 185-188 komen de beschouwingen voor die het eerste bureau te Leuven aanvoerde om desgevallend een bijdrage te verhogen of te verlagen. Van 18 leners wordt gezegd dat hun fortuin verkeerdelijk werd geschat, terwijl uit andere opmerkingen blijkt dat men soms over meer positieve inlichtingen beschikte om een lener naar waarde te belasten.

(2) We hielden daarbij geen rekening met achteraf toegekende verminderingen, maar namen de lijsten zoals ze door Leuven en door het departementale bestuur werden opgesteld.

klassenindeling (1), kan men ook hier eigenlijk niet van een onregelmatige klassifikatie spreken. Dit laatste geldt ook voor de 14^e klasse, waarvan alle leners 80.000 pond bezitten.

Voor de 13^e en de 12^e klasse echter is ontegensprekelijk een tussenkomst van het departementale bestuur aan te stippen en stelt zich de vraag waarom een aantal leners niet in een hogere klasse voorkomen; in de 12^e klasse treft men zelfs leners aan met een fortuin van 100.000 pond en meer die men normaal in de 15^e klasse zou verwachten. Ook in de 11^e, 10^e en 9^e klasse treft men burgers aan met een fortuin gelijk aan dat van lieden der 15^e klasse. Wie zijn die leners en hoe groot is hun veronderstelde vermogen en jaarlijkse inkomen?

12 ^e klasse	Claes	100.000 en	4.000 pond
	P. Hendrickx	150.000	6.000
	Heppens en zusters	100.000	6.000
	Leunckens en broers	100.000	—
	Loos (wed.)	200.000	3.000
	Schutgens	100.000	2.000
	Vanderbelen (wed.)	200.000	—
11 ^e klasse	D'Elderen	100.000	4.000
	Van Gobbelschroy	100.000	4.000
10 ^e klasse	Hambrouck	100.000	15.000
9 ^e klasse	Boon	150.000	6.000
	B. Janssens	200.000	8.000
	Thibault	150.000	4.000
	P. C. Weber	200.000	3.000

Kan voor de rangschikking van deze mensen een andere verklaring gelden dan een arbitraire tussenkomst van het departementale bestuur? Hendrickx heeft veel kinderen, wat Leuven ook neerschreef in de kolom van de opmerkingen, naast het veronderstelde vermogen. Hetzelfde geldt voor wed. Vanderbelen, Thibault en Weber. Heppens en zusters, wed. Loos en ook Thibault hebben veel te lijden gehad van de opeisingen. Dit zou een reden kunnen zijn waarom zij lager werden belast, alhoewel dat nog niet uitlegt waarom bv. Weber in de 9^e en Hendrickx in de 12^e klasse werden geplaatst. Wat de overigen betreft, is er moeilijk een verklaring te vinden voor het feit dat zij

(1) Waarom plaatste het departement bv. niet alle leners met een fortuin van 300.000 pond in de 13^e klasse, die met 200.000 pond in de 12^e die met 100.000 pond in de 11^e? Men weet, dat per departement een gelijk aantal leners per klasse moest bereikt worden, en dit vormde een hinderpaal voor een dergelijke meer billijke klassifikatie.

door het departement in een lagere klasse werden gerangschikt, tenzij men partijdigheid of vriendjespolitiek moet aannemen van degene die de departementale lijst heeft opgesteld.

Problematischer wordt het nog, wanneer men de 14^e, 13^e, 12^e, 11^e en 10^e klasse onderling vergelijkt. Die klassen bevatten weinig leners. De 14^e bestaat, zoals gezegd, volledig uit leners met 80.000 pond. In de 13^e klasse vindt men hoofdzakelijk lieden met 50.000 pond, maar ook drie personen met 80.000 pond. Bij de 12^e klasse dan, kan het er helemaal niet meer door : van de 12 leners zijn er 8 met 100.000 pond en meer, 2 met 50.000, 1 met 40.000 pond en een laatste van wie het fortuin niet werd aangegeven omdat hij op een later toegevoegde lijst voorkwam; rekening houdend met de hoger aangeduide veronderstelling dat enkelen onder hen min hoog werden belast omwille van hun talrijke kroost of vroegere opeisingen, heeft men toch nog 4 leners over die niet op hun plaats lijken te zijn. De 11^e en 10^e klasse zijn regelmatiger, hier lijken er slechts 3 niet op hun plaats met een fortuin van 100.000 pond; terwijl echter de bezitters van 60.000 pond hoofdzakelijk in de 10^e klasse gerangschikt zijn (in de 13^e en 12^e klasse zijn er geen, in de 11^e klasse 2) en in die klasse, met uitzondering van een lener met 100.000 pond, geen anderen voorkomen, zijn er in de hogere klassen 12 te vinden met 50.000 pond : 5 in de 13^e klasse, 2 in de 12^e en 5 in de 11^e. Moeilijk kan men hier — de 12^e klasse uitgezonderd — nog van partijdigheid spreken, en ongetwijfeld is het de vereiste numerieke gelijkheid der klassen per departement die de opstellers heel wat hoofdbreken bezorgd heeft en die ongelijke verdeling moet verklaren. Die numerieke gelijkheid zou, zoals hoger reeds werd aangeduid, als volgt bekomen worden : wanneer bij het departementale bestuur de lijsten van alle kantons waren binnengekomen, moesten de bezitters van 500.000 pond en meer afgezonderd worden om de 16^e klasse te vormen; in elke lagere klasse moest dan 1/15 van de overige leners geplaatst worden. Men begrijpt nu zeer goed, dat het aantal bezitters van bv. 100.000, 80.000 of 50.000 pond hoegenaamd niet zou overeenkomen met het vooropgestelde getal per klasse. Als men bovendien weet, dat talrijke lijsten van kantons slechts laat binnenkwamen bij het centrale bestuur, en er rekening mee houdt dat alles vlug moest gebeuren, dan moet men voor de verklaring van de onrechtvaardige verdeling per klasse niet veel verder zoeken; voorbehoud dient echter gemaakt voor de hoger genoemde leners met 100.000 pond en meer die in de 12^e, 11^e en zelfs 9^e klasse zijn gerangschikt; daar-

buiten stelt men vast dat de 14^e klasse leners bevat met 80.000 pond, dat de 10^e, 9^e en 8^e klasse hoofdzakelijk die met resp. 60.000, 50.000 en 40.000 pond, de 6^e, 5^e en 4^e hoofdzakelijk die met resp. 30.000, 20.000 en 10.000 pond. Er lijkt dus wel een juiste klassifikatie betracht te zijn, maar de vooropgestelde numerieke gelijkheid der klassen heeft het blijkbaar noodzakelijk gemaakt, te dun bezaaide klassen aan te vullen en overbevolkte te ontlasten, wat onvermijdelijk tot een onjuiste verdeling moest leiden (1).

Voorbehoud werd gemaakt voor enkele hoger aangehaalde leners die opvallend lager gerangschikt werden dan men zou verwachten; voor hen zou men partijdigheid kunnen veronderstellen; het zijn (met naam en verondersteld vermogen en jaarlijks inkomen) (2) :

15 ^e klasse	Van Vlasselaer	500.000 en	—	pond
12 ^e klasse	Claes	100.000	4.000	
	Leleux	200.000	4.000	
	Leunckens en broers	100.000	—	
	Schutgens	100.000	2.000	
11 ^e klasse	D'Elderen	100.000	4.000	
	Van Gobbelschroy	100.000	4.000	
10 ^e klasse	Hambrouck	100.000	15.000	
9 ^e klasse	Boon	150.000	6.000	
	B. Janssens	200.000	8.000	

Wanneer men deze personen opspoort in de originele lijsten (3), dan stelt men vast dat de namen van D'Elderen en Hambrouck resp. in de 15^e en 12^e klasse werden geschrapt en in de 11^e en 10^e bijgevoegd. Dit is echter nog met vele anderen het geval en kan ook duiden op de moeilijkheden bij het streven naar de combinatie van de numerieke gelijkheid der klassen met een zo rechtvaardig mogelijke verdeling. Anderzijds zijn de acht overigen normaal aangegeven, zonder enige aanduiding van mogelijke klassenverandering; wanneer men voor D'Elderen en Hambrouck zou aannemen dat hun namen werden geschrapt en verplaatst door een ambtenaar die er belang bij had die personen in een lagere klasse te brengen, dan blijven dus nog de overigen te verklaren.

(1) Een duidelijker beeld zou men krijgen, zo men de lijsten van alle kantons van het Dijledepartement zou vergelijken.

(2) We laten degenen weg voor wie men het aantal kinderen of de opeisingen als verklaring kan aanvaarden.

(3) De dubbele lijst B, waarvan de eerste versie talrijke korrekties bevat.

Er is echter nog de eveneens originele lijst D, die niet gedateerd is en die werd verondersteld te zijn opgemaakt naar aanleiding van de wet van 26 pluviôse (omdat naast het veronderstelde vermogen ook het vijftigste deel ervan staat aangegeven). De leners van wie hier sprake, evenals de hoger genoemden die mogelijk hadden kunnen aanspraak maken op hun talrijke kroost of op vroegere opeisingen, werden ook in deze lijst doorgehaald. Het waren alleen deze leners, d.w.z. de bezitters van 100.000 pond en meer die opvallend in een lagere klasse werden gerangschikt.

Werden deze leners alleen verplaatst om de numerieke gelijkheid der klassen te verkrijgen? Dit is moeilijk te aanvaarden en toch moet men het aannemen. Immers door de wet van 26 pluviôse IV (15 februari 1796) werd de numerieke gelijkheid niet meer vereist; vóór die datum waren echter de hoogste klassen reeds klaar en dit met een gelijk getal leners per klasse; dit verklaart waarom op lijst D geen doorhalingen meer voorkomen in de 10^e en volgende lagere klassen, maar wel in de 15^e, 14^e, 13^e, 12^e en 11^e klasse; de lijsten voor Leuven waren klaar op 17 ventôse IV (17 maart 1796) en het werk was kunnen beginnen iets na 15 nivôse IV (5 januari 1796), datum waarop Leuven zijn lijsten verzonden had; men heeft na 15 februari de groepering der eerste vijf klassen niet meer hernomen, maar die gelaten zoals ze was.

Daarmee is echter nog niet uitgemaakt, waarom juist die leners en geen andere in een lagere klasse zijn terechtgekomen. De keuze lijkt hoogst willekeurig en het vermoeden is zeer sterk dat er partijdigheid mee gemoeid was, maar dan alleen omdat de numerieke gelijkheid der klassen vereist werd (1). Wanneer men dan constateert dat de kommissaris van het eerste bureau van het departementale bestuur, die belast was met de verdeling der lasten van de gedwongen lening, een Leuenaar was, nl. Joseph Deberiot (2), dan is er geen twijfel; het is natuurlijk niet gezegd, dat hij persoonlijk de lijsten

(1) De veronderstelling is dus de volgende : er zijn te veel leners voor de 15^e klasse, enkelen onder hen moeten naar een lagere verplaatst worden en wel naar de klasse die te weinig leners bevat; welke leners worden verplaatst, is dan bepaald door willekeur, partijdigheid of vriendendienst.

(2) Joseph Deberiot werd later burgemeester van Leuven (22 juni 1800 tot 17 maart 1808). Men leze over hem E. VAN EVEN, *o.c.*, p. 96. Zijn funktie als kommissaris van het eerste bureau bij het centrale bestuur van het departement van de Dijle wordt hier afgeleid uit de korrespondentie betreffende de gedwongen lening, waarvan het grootste deel door hem werd ondertekend als kommissaris van het eerste bureau; bovendien wordt hij bij zijn benoeming te Leuven, oud-administrateur bij het centrale bestuur van het Dijledepartement genoemd (LSA, 10504).

heeft opgesteld, maar als kommissaris was hij de verantwoordelijke. Kunnen we niet bewijzen dat er inderdaad partijdigheid is geweest, dan is het toch zo dat voor enkele leners, zij het een klein aantal, het aandeel in de lasten willekeurig werd vastgesteld door het departementale bestuur.

Dit bestuur kwam dan niet alleen tussen in het opstellen van de lijsten, het besliste eveneens over de protestbrieven : het kende verminderingen toe aan te hoog belasten en verhoogde de bijdragen van te laag belaste burgers.

b) *De uitspraken over de protestbrieven.*

Van 731 leners tekenden slechts een honderdtal protest aan tegen de van hen geëiste som. Dat de overigen dat niet deden, kan er op wijzen dat ze in een betrekkelijk juiste verhouding tot hun fortuin of althans niet te hoog werden belast. Juist door het feit nu, dat ook iemand met een te lage schatting niet zou protesteren, bieden de protestbrieven geen afdoende controle op de lijsten van de gedwongen lening. Maar er is meer.

Reeds de instructie van 29 frimaire bepaalde, dat de rollen van de lening moesten gepubliceerd worden (1). Die publikatie vormde een belangrijke faktor om zoveel mogelijk alle willekeur of partijdigheid uit te sluiten, ze zou de overheden in staat stellen de juistheid van hun kwotisatie te controleren en ze zou hen tevens de mogelijkheid bieden om sommige gefortuneerden die nog niet opgenomen waren, te leren kennen dank zij de afgunst en het gebrek aan solidariteit van de bevolking.

Die maatregel heeft ook te Leuven het beoogde doel bereikt. Sommige leners hebben inderdaad in hun protestbrieven namen genoemd van rijke burgers die zij te laag belast achtten. Zo verklaarde Jos. Boels (2), dat hij op onrechtvaardige wijze even hoog werd aangeslagen als rijken zoals Nelis, Brenart en anderen; P. Dauw (3) noemt geen namen, maar vermeldt toch dat er brouwers zijn die

(1) LSA, 10313, f. 34 — Besluit van de administratie van het Dijledepartement (29 frimaire IV) : „...les rôles des prêteurs à cet emprunt seront rendus publics par la voie de l'impression”.

(2) ARA, FF, port. 654, ch. 1 — (petitie van Jos Boels) : „... que d'ailleurs il ne possède qu'une fortune très médiocre et que pourtant il a été classé dans la 15e classe de l'Emprunt forcé pour 1.200 L. en numéraire, somme égale à celle à laquelle sont portés plusieurs richards de cette commune comme les Nélis, Brenart, et autres”.

(3) *Ibid.*

tweemaal per week bier brouwen (terwijl hij dit slechts eenmaal per week deed), zesmaal meer fortuin bezitten dan hij en nochtans maar aangeslagen werden voor 300 pond, d.i. de helft van hetgeen hij moest betalen. Op de supplementaire rol der verhoogde schattingen komen inderdaad Nelis en Brenart voor (1); dit bewijst wel dat het departementale bestuur op zulke inlichtingen heeft gesteund; dit is waarschijnlijk ook het geval geweest, toen genoemd bestuur op eigen initiatief een supplementaire rol opstelde van personen die nog niet aangeslagen waren (2).

Niet alleen de lijsten van de leners werden aldus aan de openbaarheid prijsgegeven, doch ook de namen van degenen die een petitie inzonden moesten worden gedrukt en geafficheerd (3). Op 19 pluviôse (8 februari 1796) besloot het departementale bestuur van de Dijle inderdaad over te gaan tot de publikatie van de petities (4). Het is duidelijk dat dergelijke chantagemiddelen niet zonder resultaat gebleven zijn; de bedoeling was immers, dat de burgers uit afgunst en om vermindering te bekomen hun medeburgers zouden aanklagen in de zin van „burger x of y moet slechts zoveel betalen en ik zoveel meer”.

Kwam het departementale bestuur op de aangeduide manier tussen om zo nauwkeurig mogelijk de werkelijk gefortuneerden te treffen, de samenwerking tussen Leuven en het centrale bestuur is nog meer releverend voor de bekommernis om niet alleen niemand te laten ontsnappen maar ook om zo rechtvaardig mogelijk de lasten te verdelen.

Die samenwerking heeft heel wat korrekties aangebracht aan de oorspronkelijke rollen. Het onderzoek van de briefwisseling met betrekking tot de protestbrieven laat duidelijk blijken, dat men begane

(1) *Ibid.*

(2) LSA, 10315, f. 119 — J. Deberiot, kommissaris van het eerste bureau, eerste sekte bij het centrale bestuur van het Dijledepartement, aan de municipaliteit van Leuven : „...Je vous joins ici, citoyens, une liste de quelques personnes de votre commune, qui n'ont point été portées aux rôles de l'Emprunt forcé. Cette liste est formée d'après divers renseignements que j'ai recueillis et qui ont été donnés à mon bureau...”

(3) Cf. p. 16.

(4) LSA, 10313, f. 68-69 : „...l'administration centrale du Département de la Dyle prévient en conséquence tous ses administrés, qu'elle va offrir au public les tableaux des réclamants portés dans les rôles de la 16e classe de l'emprunt forcé, et successivement les tableaux des réclamans compris dans les rôles des classes inférieures... on ne peut le dissimuler que par la confection rapide avec laquelle ces rôles ont dû se faire et devront se faire encore, il n'y sera glissé quelques erreurs, mais que le plus grand nombre de ceux qui réclament sont souvent ceux qui sont les moins fondés”.

vergissingen heeft willen herstellen en zoveel mogelijk ook alle partijdigheid heeft willen vermijden.

L. Stappaerts en J. Deridder werden in de 16e klasse geplaatst met een bijdrage van 2.000 pond; Leuven had hen aangegeven met een hoog fortuin en gekwalificeerd als lieden die rijk geworden waren dank zij de Revolutie. Uit hun protestbrief bleek dan dat hun handelszaak niet zo winstgevend was geweest; hun beklag werd aanvaard, nadat het centrale bestuur verdere inlichtingen had genomen over hun fortuin; de vermindering bedroeg 1.400 pond (1). Ook in het besluit betreffende de petitie van Leunckens, gewezen brouwer, is er sprake van inlichtingen die het centrale bestuur over de toestand van de aangeslagene in kwestie inwon, en wordt erkend dat het rechtvaardig is een vermindering toe te staan (2). In een besluit van 13 messidor IV werd aan niet minder dan 22 leners een vermindering toegerekend; hierbij wordt eveneens melding gemaakt van verschillende inlichtingsbronnen die werden geraadpleegd (3).

Dezelfde samenwerking stelt men vast waar Leuven verhogingen en verminderingen voorstelt en advies geeft over verscheidene leners (4). Dit advies werd door het centrale bestuur niet blindelings gevolgd; alvorens een uitspraak te doen, werd het gekonfronteerd met andere inlichtingen.

Wanneer men vaststelt dat over een honderdtal petitiees uitspraak werd gedaan, vaak na een nauwkeurig onderzoek, dat bovendien tussen Leuven en het centrale bestuur werd beraadslaagd over een veertigtal personen die niet waren aangeslagen en in een supplementaire rol werden opgenomen, evenals over 53 personen die in aanmerking kwamen voor verhoging of vermindering van hun bijdrage, dan kan men wel besluiten dat de rollen der gedwongen lening geen lukrake weergave zijn van de gegoede stand in het kanton Leuven. Om tot een positief resultaat te komen, is het nochtans noodzakelijk beroep te doen op andere bronnen die zo onafhankelijk mogelijk zijn van de rollen der gedwongen lening.

(1) LSA, 10316, f. 315-316 en f. 332-334.

(2) LSA, 10317, f. 338-339.

(3) *Ibid.*, f. 405 : „L'administration centrale du Département de la Dyle, qui a vu les réclamations de plusieurs prêteurs du canton de Louvain contre leurs taxes dans l'Emprunt forcé; vu l'avis de la municipalité de la dite commune sur plusieurs de ces pétitions et ses observations générales sur les rôles de toutes les classes de son canton, considérant qu'il conste de toutes ces pièces et des renseignements que l'administration s'est acquis par d'autres voyes que plusieurs des prêteurs du canton de Louvain méritent d'obtenir des réductions dans leurs taxes respectives...”

(4) LSA, 10318, f. 185-188.

5. DE ROLLEN DER GEDWONGEN LENING EN DE BEVOLKINGSSTATUS VAN HET JAAR IV (1).

Terwijl de gedwongen lening haar beloop kreeg, werd te Leuven een bevolkingsstatus opgemaakt; deze status van het jaar IV werd beëindigd vóór 14 floréal IV (3 mei 1793) (2). Zowel met het oog op de identifikatie van de leners als met het doel een vergelijkende kritiek op te maken van de rollen der gedwongen lening, werden deze laatste met de voormelde status nominatief vergeleken.

Die status vermeldt naast de naam van de inwoners ook de leeftijd, het beroep, de woonplaats, de datum van vestiging te Leuven, het getal kinderen onder de twaalf jaar en opmerkingen betreffende het logies. Voor elk huis wordt normaal eerst het gezinshoofd aangegeven, daaronder de naam van de echtgenote, die van de kinderen boven de twaalf jaar, desgevallend ook die van de meiden en knechten en andere mogelijke bewoners van het huis.

De identifikatie bracht moeilijkheden mee, omdat in de lijsten der gedwongen lening slechts de familienaam en het beroep werd aangeduid en soms een adres. Wanneer de rollen van de lening bv. vermelden „Van Gobbelschroy, boucher” en niets meer, en er in de bevolkingsstatus 6 personen voorkomen met dezelfde naam en hetzelfde beroep, is identifikatie eenvoudig niet mogelijk. Bovendien komen er talrijke andere schrijfwijzen van namen voor in de rollen van de lening; vooral zijn soms de namen van de edelen niet volledig aangegeven (bv. Spoelberch in plaats van de Spoelberch), zodat de alfabetische klassifikatie van de leners soms „foutief” was en een aantal personen aldus aan de aandacht kunnen zijn ontsnapt. Het merendeel der leners kon nochtans aan de hand van de bevolkingstabellen geïdentificeerd worden. Van de 731 werden er 114 niet teruggevonden in de bevolkingslijsten; dit aantal is wel niet zo groot te noemen, indien men rekening houdt met de hoger vermelde moeilijkheden en met het feit, dat personen in de bevolkingsstatus kunnen ontbreken omdat zij op het ogenblik van de registratie uitgeweken waren (3) — en blijkbaar waren meestal juist die personen

(1) Cf. W. G. JONCKHEERE, *Bevolking en Mortaliteit. Aspecten van de Demografische Evolutie te Leuven onder het Franse Bewind (1794-1814)* (onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Leuven, 1960), dl. I, p. 39-52. Voor wat die bevolkingsstatus aangaat, steunen we uitsluitend op deze studie, die een nauwgezette beschrijving en kritiek ervan bevat.

(2) *Ibid.*, p. 47. De bevolkingsstatus is bewaard in ARA, FF, port. 332^a-333.

(3) *Ibid.*, p. 49-50.

kandidaten voor de lening —, en dat hun uitwijking niet belette dat ze in de rollen van de lening werden opgenomen.

Kan men nu aan de hand van de bevolkingsstatus nagaan of al dan niet alle gegoeden voorkomen in de rollen van de lening? Om deze controle enigszins mogelijk te maken, moest vooropgesteld worden, dat een inwoner met een, twee of meer dienstboden tot de gegoede stand behoorde en bijgevolg ook diende opgenomen te zijn in de rollen. Nu waren er 58 personen die een meid of knecht in dienst hadden, 25 met twee, en 6 met drie of meer meiden of knechten, die in genoemde rollen niet werden teruggevonden. Die cijfers lijken dan eerder miniem, te meer daar het helemaal niet zeker is, dat iemand die een meid of knecht in dienst had, noodzakelijk een gegoede moest zijn. Het resultaat van die vergelijking wijst dus op een grote mate van volledigheid inzake de opneming van de gegoeden in de rollen van de gedwongen lening.

BESLUIT

De wetgeving betreffende de gedwongen lening van het jaar IV is uiterst onstabiel en verward geweest. De wetgever stelde echter alles in het werk om de lening financieel te doen slagen. Vandaar de bekommernis om zo weinig mogelijk gegoeden te laten ontsnappen. Niet alleen de aangeslagenen in de belastingen moesten in de rollen van de gedwongen lening opgenomen worden, doch ook zij die geen belasting betaalden, maar niettemin belastbaar waren. Vooral de nieuwe rijken mocht men niet vergeten, en ook moest men de mensen zonder vast domicilie, zoals militaire agenten, opsporen. Alwie enige rijkdom bezat, kon volgens de wet verplicht worden tot deelneming aan de lening. Normatief gezien bood de wetgeving alle kansen om de gegoede stand te benaderen, vooral omdat men niet uitsluitend op de rollen der belastingen doch ook op de publieke opinie moest steunen om de lijsten op te stellen; iemand die geen belasting betaalde, maar de faam genoot er goed in te zitten, kon evenzeer belast worden als een belastingbetaler. Het feit, dat de wet naast de aanslag in de belastingen ook die norm van de algemene bekendheid der middelen voorzag om de gegoeden te onderkennen, pleit voor het doorzicht van de wetgever, die daarmee vooral de nieuwe rijken wou treffen en alwie op enigerlei wijze plots rijkdom had verzameld. Het ware niet onverdienstelijk, met het oog op het achterhalen van nieuwe rijken, de lijsten der militaire kontributie met die der gedwongen lening te vergelijken, ook al is er tussen de redactie van beide slechts een tijdspanne van ongeveer anderhalf jaar (juli 1794-januari 1796) geweest (1).

Te Leuven is de uitvoering van de wet, althans wat het opstellen van de lijsten betreft, zeer vlot gebeurd. De lijsten waren klaar op de door de wet voorziene data; dit is wel erg uitzonderlijk, over het algemeen kwamen de lijsten eerder veel te laat binnen bij het departementale bestuur (2). Die spoed moet dan vooral te danken zijn aan een municipaliteit die hoofdzakelijk uit fransgezinden bestond. Hij veroorzaakte onnauwkeurigheden in de kwotisatie evenals tekorten

(1) Voor Leuven zou dit werk voor een groot deel onnodig zijn, vermits op de lijsten van de lening de nieuwe rijken speciaal aangeduid werden.

(2) Te Sint-Niklaas bv. was het gemeentebestuur bepaald wederspanning (cf. G. WILLEMSSEN, o.c., p. 7-11).

in de lijsten zelf. De achteraf bepaalde verminderingen en verhogingen der lasten en de door het departementale bestuur opgestelde supplementaire lijst ruimden de nadelen ervan grotendeels uit de weg; dat in laatstgenoemde lijst van 34 personen niemand voorkomt met een hogere bijdrage dan 400 pond, bewijst wel dat de Leuvense municipaliteit weinig werkelijk rijke burgers aan de aandacht liet ontsnappen.

Partijdigheid en onrechtvaardigheden waarbij goed gefortuneerden lager, en min gefortuneerden hoger werden belast, zijn er zeker geweest, ook te Leuven. Doch dat werd nadien eveneens grotendeels goedge maakt door de verminderingen en verhogingen. Ook in dit verband heeft de wet een handje toegestoken, waar ze voorschreef, dat de lijsten evenals de namen van degenen die protest hadden aangetekend, moesten gepubliceerd worden. Aldus zijn voor die latere veranderingen niet alleen de besturen van gemeente en departement verantwoordelijk, maar ook de burgers in het algemeen; dezen hebben inderdaad niet nagelaten, enkele te laag belaste rijken aan de overheden te signaleren. Er zij nog op gewezen, dat de controle van het departementale bestuur, dat zijn inlichtingen zowat overal inwon, een degelijke garantie bood tegen mogelijke vooringegenomenheid of vergetelheid van de municipaliteit te Leuven, die op haar beurt niet heeft nagelaten het departementale bestuur op onnauwkeurigheden in de verdeling van de lasten opmerkzaam te maken.

Dat alles wijst er op, dat de rollen van de gedwongen lening een goed beeld moeten geven van de goeode stand. Deze laatste is dan wel eerder als een vermogensgroep te bestempelen en dit des te meer naarmate men rekening houdt met de supplementaire rollen en de achteraf doorgevoerde wijzigingen in de lastenverdeling. Maar bij het opmaken van de rollen der lening heeft de publieke opinie voorzeker ook een aantal mensen doen opnemen wier fortuin in korte tijd door de economische crisis, de opeisingen en zo meer zeer geslonken was, mensen die niettemin nog tot de goeode stand in de zin van een sociale groep behoorden, zodat men niet met een zuivere vermogensgroep te doen heeft. Misschien zouden de lijsten van de militaire kontributie kunnen uitwijzen, in hoeverre die financieel vervallen goeoden in de rollen van de lening al dan niet werden opgenomen. De publieke opinie heeft dan blijkbaar ook, door de inlichtingen die ze gaf omtrent het vermogen en de jaarlijkse inkomsten, de structuur die men wilde kennen een wat meer sociaal karakter

gegeven; uiteindelijk heeft men echter toch eerder met een vermogensstructuur te doen. Het feit nu, dat de bronnen een structuur aanduiden, biedt het voordeel, dat men gemakkelijk een categorie kan laten vallen; zo zou men zich voor bepaalde detailstudies tot de meer of meest gegoeden kunnen beperken.

Intussen is het duidelijk, dat de waarde van het bronnenmateriaal van de gedwongen lening voor verschillende plaatsen van zeer ongelijke waarde kan zijn (1), maar over het belang ervan dient wel niet verder uitgeweid. Voor Leuven verschaft dat materiaal belangrijke inlichtingen over nieuwe rijken en geeft het een zeker beeld van de verdeling der rijkdommen. Bij een vergelijking ervan met gelijkaardige bronnen van vóór de Franse periode en van het einde van die periode zou men een beeld kunnen krijgen van de belangrijke verschuiving der vermogens aan het einde van de XVIIIe eeuw. Indien men de gegoede families aldus een voor een over een periode van twee of drie generaties volgt, zou men bij een doelmatige en kritische aanwending van het materiaal een verantwoorde studie kunnen maken van de Leuvense burgerij uit die tijd. Deze bijdrage vormt slechts een klein onderdeel van het voorbereidende werk dat het aangeduide onderzoek zou vergen; zij moge echter toegelaten hebben meer vertrouwd te worden met de eigen aard en de bruikbaarheid van belangrijk bronnenmateriaal voor de sociale geschiedenis onder het Franse bewind.

(1) Voor Mechelen bv. lijken de rollen der lening niet dezelfde garanties te bieden als die der militaire kontributie; te Sint-Niklaas zouden deels hulpbehoevenden in de rollen van de lening aangetekend zijn en hetzelfde geldt voor IJzendijke. Cf. S. VERVAECK, *Enkele bronnen uit de Franse tijd...*, p. 39 en 41.

INDEX VAN DE PERSOONSNAMEN

- Aerts (Pierre) : 40.
 Baelmans (J. F.) : 37.
 Baelmans (Wed.) : 32, 33, 37, 38, 64, 65.
 Bauwens (J. B.) : 39.
 Beckx (J. J. C.) : 39
 Bisschop (P. J.) : 39
 Blyckaerts (Wed.) : 39.
 Boels (Jos) : 39, 73.
 Boon : 69, 71.
 Brabant : 39.
 Brenart : 64, 73, 74.

 Cambon (Joseph) : 5.
 Cannart : 39.
 Chaprei : 9.
 Claes (Michel) : 41, 45, 56, 69, 71.
 Coetermans (B.) : 40.
 Corthout (B.) : 39, 62.
 Craninckx (L.) : 40.
 Cremers (H. J.) : 39.
 Culens (Wed.) : 39, 62.

 Dauw (A.) : 40.
 Dauw (P.) : 39, 73.
 Deberiot (Joseph) : 72, 74.
 Deberiot (S. J.) : 35.
 De Bontridder (J. F.) : 39.
 De Borman (A. E.) : 40.
 de Bouteville : 99, 60.
 De Bruyn (E.) : 40, 41.
 De Bruyne (Wed. en zoon) : 32, 33, 37, 43.
 De Crabbé : 32, 33, 37, 43, 64, 67.
 De Cupere de Riemen (M.) : 32, 33, 38, 67.
 De Dieudonné : 64.
 d'Elderen (A. J.) : 63, 69, 71.
 Defré (K.) : 39.
 De Loen de Roosbeek : 64.
 De Gaethotius d'Attenhoven : 32, 33, 37, 42, 64.

 de Grez (Juffrouw) : 64.
 Dehuttebize (zoon) : 57, 58, 59, 61.
 Dejongh : 57.
 Delahamaide (Juffrouw) : 64.
 De L'Escaille : 64.
 De Merville (T. J.) : 39, 64.
 De Moor (J. C.) : 39.
 Deneeff : 58.
 de Potter (Louis) : 59.
 De Pretere (P.) : 40.
 De Ridder (J.) : 32, 33, 38, 39, 42, 43, 75.
 De Troostenbergh (Wed.) : 64.
 De Wijls : 64.
 Dirix (Juffrouwen) : 63.
 Donneux : 39, 41.
 d'Oyn (Wed.) : 32, 33, 38, 64, 67.
 d'Udekem (Ridder) : 64.
 d'Udekem d'Acoz (Baron) : 64.
 Dumoulin : 40.
 Dupont de Nemours (Pierre-Samuel) : 7, 9.
 De Zangré (M. C.) : 40.

 Faipoult De Maisoncelle (Guillaume-Charles) : 10, 16, 18, 29, 48, 49, 50, 51, 54.
 Frantzen (Wed.) : 39.
 Fred de Loen (Baron) : 64.
 Finoulst (G. H.) : 40.

 Gaethovius (Broeder) : 64.
 Gauthier (A.) : 39.
 Gens (P.) : 43, 59.
 Gillis (P.) : 40.
 Godfrin (P.) : 43, 59.
 Grégoire (Wed.) : 39.

 Haenen (G. C.) : 40.
 Haenen (Wed.) : 40.
 Hambrouck (A.) : 40, 69, 71.
 Hambrouck (J. B.) : 40.
 Hendrickx (P.) : 39, 68.

- Heppens : 69.
 Herckenrode : 64.
 Hermans (P.) : 41.
 Hermans (T. F.) : 39.
 Huybrechts : 59.

 Jacquelart : 40.
 Jacquin (C.) : 40.
 Janssens (B.) : 63, 69, 71.

 Kelecom (J. C.) : 39.
 Kennis (Wed.) : 39.

 Lambrechts (G.) : 39, 42, 43, 60.
 Laureys (L.) : 39.
 Leleux : 41, 71.
 Lerat : 58.
 Leunckens (G. H.) : 40, 69, 71, 75.
 Leunckens (Wed.) : 41.
 Leunis (J.) : 40.
 Liekens (J. F.) : 40.
 Limminge (Zoon) : 31, 34, 64, 67.
 Lints : 63.
 Loos (Wed.) : 69.

 Maes (B.) : 39.
 Marcelis (Benoit) : 58.
 Marcelis (J.) : 8, 41.
 Marcelis (P.) : 57.
 Marchall : 32, 33, 37, 43.
 Marchant : 64.
 Mastraeten (P.) : 40, 41.
 Meduyts (T.) : 40, 41.
 Mertens (P.) : 40.
 Muls (G.) : 39.

 Neerdaels (F.) : 39.
 Neerdaels (J.) : 39.
 Nelis : 32, 73, 74.

 Oosters (Wed.) : 40.

 Parmentier : 64.
 Peeters (J. A.) : 40.
 Peeters (J. B.) : 39.
 Pelckmans (M. F.) : 30, 37, 57, 59.
 Philippi : 64, 65.
 Philippi de Lepoly : 64.

 Philippi Van Beysem : 64.
 Pierlet (J. P.) : 32, 33, 38, 42, 43, 67.
 Pierson (Wed. en Zoon) : 32.
 Piot (Jean) : 32, 33, 38, 42, 43, 56, 67.
 Piot (P.) : 66.
 Pira (Wed.) : 40.
 Poels : 40.
 Pouillet (P. J.) : 39.
 Prévinaire (J. J.) : 39.

 Ramel De Nogaret (Jacques) : 6.
 Ramel Nogaret (Dominique-Vincent) :
 6, 7, 53.
 Rodolfe (A.) : 40.
 Roose (F. J.) : 39, 64, 65.
 Rouppe (N.) : 43, 46, 57, 59-61, 66.

 Sangers : 68.
 Santels (T.) : 41, 68.
 Schotte (C. A. F.) : 31, 34, 36, 38, 64.
 Schuermans (J. B.) : 39.
 Schutgens : 39, 69, 71.
 Sieyès (Emmanuel-Joseph) : 6.
 Sneyers (R. A.) : 39.
 Spithal (Wed.) : 64.
 Spoelberg (Wed.) : 64.
 Spoelberg de Lovenjoul : 32, 34, 36,
 38, 57, 64, 76.
 Spoelberg d'Eyndhout : 64.
 Stappaerts (L.) : 32, 33, 38, 39, 42, 43,
 75.
 Stroykens (G.) : 40.

 Tallon (F. M.) : 40.
 Thibault : 69.
 Thielens (M.) : 57.
 Thielens (P.) : 39.

 Ulens (Jean) : 39.

 Van Arenberg (G.) : 41.
 Van Bommel : 64.
 Van Berchem : 39.
 Van Billioen (P. E.) : 39.
 Van Binst (J. J.) : 39.
 Van Brabant (J. F.) : 40.
 Vandennest : 63.
 Vandenschriek : 32, 33, 37, 42, 43, 64.

- Vandenschriek (Juffrouwen) : 63.
 Vanderbelen (Wed.) : 69.
 Vanderbuecken : 41.
 Vandereycken (C.) : 40, 62.
 Vanderhaert (F. P.) : 39.
 Van der Stegen de Putte : 32, 33, 38,
 64.
 Vandertaelen (J.) : 39.
 Vanderveken (A.) : 39.
 Van Elewijk (Wed.) : 39.
 Van Gobbelschroy : 69, 71, 76.
 Van Haesendonck (C.) : 39.
 Van Hal (L., Wed.) : 40, 41.
 Van Langendonck : 32, 33, 38, 42, 43,
 64.
 Van Leempoel : 57.
 Vannes (B.) : 39.
 Van Ophem (J. L.) : 40.
 Van Roost : 57.
 Van Villers (Wed.) : 40.
 Van Vlasselaer (L.) : 32, 34, 39, 68, 71.
 Verhagen (G.) : 41, 63.
 Verhoeven : 39, 41.
 Verhulst (J.) : 40.
 Verlat : 68.
 Verloye (Fr.) : 40.
 Vervoort : 40.
 Wantelé (G.) : 40.
 Weber (P. C.) : 39, 69.
 Zanino : 57.
 abdij van St.-Gertrudis : 66.
 abdij van Park : 34, 36, 43.
 abdij van St.-Maarten : 42, 43.
 abdij van Vlierbeek : 34, 36, 42, 43.
 groot-begijnhof Leuven : 36.
 klooster der Alexianen : 42.
 klooster van Betléem : 43.
 klooster der Ierse Predikheren : 39, 41.
 klooster der Witte Zusters : 42.

INHOUDSTAFEL

WOORD VOORAF	3
SIGELS EN VERKORTINGEN	4
HOOFDSTUK I — De algemene wetgeving inzake de gedwongen lening	5
I. Genese van de basiswet	5
II. De basiswet van 19 frimaire IV (10 december 1795).	7
III. Instructie van minister Faipoult	10
IV. De verdere evolutie van de wetgeving inzake de gedwongen lening.	12
1. Faciliteiten voor sommige leners	12
2. Wetsvoorstel tot verhoging van de bijdragen der 16 ^e klasse.	13
3. Wetten inzake de betalingen in assignaten	13
4. Dwangmaatregelen en andere schikkingen om de betalingen te bespoedigen	14
5. Herzieningswetten	17
a. Nieuwe schikkingen betreffende de betalingen	17
b. De reskripties.	18
c. Wetten van 26 pluviôse en 18 ventôse IV	19
d. Laatste uitstel van betaling in assignaten	21
6. De territoriale mandaten	21
7. Supplementaire schatting voor eigenaars van onbewoonde appartementen	22
V. Openbare proklamatie tot het Franse volk	23
VI. De uitvoeringsrapporten	24
VII. Wetten tot sluiting van de gedwongen lening	25
1. Wet van 30 thermidor IV	26
2. Wet van 5 ventôse V	26
VIII. Wetten inzake de terugbetaling der gedwongen lening	28

HOOFDSTUK II. — De gedwongen lening te Leuven . . .	29
I. Hoeveel personen werden te Leuven aangeslagen? — De lijsten	30
II. Protestbrieven en wijzigingen der schattingen	36
III. Dwangbevelen	42
IV. Rekeningen	45
 HOOFDSTUK III. — De gedwongen lening en de kennis van de goeude stand te Leuven	 47
I. De normatieve bronnen	47
1. Wie zijn de goeude burgers?	47
2. De norm der belastingen	50
3. De norm der publieke opinie	51
4. De indeling in 16 klassen	53
5. De verdere instructies	54
II. De Leuvense lenerslijsten	55
1. Welke lijsten zijn er?	55
2. Wie heeft de lijsten opgesteld?	57
3. Hoe werden de lijsten opgemaakt?	61
4. De tussenkoms van het departementale bestuur . .	68
a. In het opstellen van de lijsten	68
b. De uitspraken over de protestbrieven	73
5. De rollen der gedwongen lening en de bevolkingsstatus van het jaar IV	76
 BESLUIT	 78
INDEX VAN DE PERSOONSNAMEN	81
INHOUDSTAFEL	85

N.V. DRUKKERIJ ERASMUS LEDEBERG/GENT

- Bijdragen 11.** **Cahiers 11.**
S. Vervaeck, De samenstelling van de gegoede stand te Mechelen op het einde van de XVIIIe eeuw en in het begin van de XIXe eeuw (1796-1813). Een methodologisch onderzoek. 1960.
 Uitverkocht / in herdruk — épuisé / en réimpression
- Bijdragen 12.** **Cahiers 12.**
M. De Vroede, De Vlaamse Pers in 1855-56. 1960.
 fr. 80 (abonnement fr. 68)
- Cahiers 13.** **Bijdragen 13.**
J. Dhondt & S. Vervaeck, Instruments biographiques pour l'histoire contemporaine de la Belgique. 1960.
 Épuisé / en réimpression — uitverkocht / in herdruk
- Cahiers 14.** **Bijdragen 14.**
A. Simon, Inventaires d'archives. (Famille Licot. Papiers de Missiessy. Nonciature de Bruxelles. d'Ansembourg. Rédemptoristes (Bruxelles). d'Anethan. de Bethune. 't Serstevens. Evêché de Liège.) 1960.
 fr. 60 (abonnement fr. 51)
- Cahiers 15.** **Bijdragen 15.**
Paul Gérin, Bibliographie de l'Histoire de Belgique, 1789-1831. 1960.
 fr. 300 (abonnement fr. 255)
- Cahiers 16.** **Bijdragen 16.**
Jacques Willequet, Documents pour servir à l'histoire de la presse belge, 1887-1914. 1961.
 fr. 80 (abonnement fr. 68)
- Cahiers 17.** **Bijdragen 17.**
Aloïs Simon, Réunions des Evêques de Belgique, 1868-1883, Procès-Verbaux. 1961.
 fr. 160 (abonnement fr. 136)
- Bijdragen 18.** **Cahiers 18.**
H. Balthazar, J. De Belder, J. Hannes, J. Verhelst, Enkele Bronnen voor de sociale Geschiedenis van de XIXe Eeuw, 1961.
 fr. 60 (abonnement fr. 51)
- Cahiers 19.** **Bijdragen 19.**
Bertrand Gille, Crise politique et crise financière en Belgique; Lettres adressées à la maison Rothschild à Paris par son représentant à Bruxelles, (1838-1840). 1961.
 fr. 390 (abonnement fr. 332)
- Bijdragen 20.** **Cahiers 20.**
Romain Van Eenoo, De Pers te Brugge 1792-1914. Bouwstoffen. 1961.
 fr. 250 (abonnement fr. 213)
- Cahiers 21.** **Bijdragen 21.**
Aloïs Simon, Evêques de la Belgique Indépendante (1830-1940), Sources d'archives. 1961.
 fr. 100 (abonnement fr. 85)
- Bijdragen 22.** **Cahiers 22.**
Vervaeck, Solange, Enkele bronnen uit de Franse tijd. Hun belang voor de sociale geschiedenis. 1962. fr. 110 (abonnement fr. 94)
- Bijdragen 23.** **Cahiers 23.**
Van Eenoo, Romain en Vermeersch, Arthur, Bibliografisch repertorium van de Belgische pers 1789-1914. 1962.
 fr. 90 (abonnement fr. 77)

- Cahiers 24. Bijdragen 24.
M. Colle-Michel, Les Archives de la s.a. Métallurgique d'Espérance-Longdoz des origines à nos jours. 1962. fr. 70 (abonnement fr. 60)
- Cahiers 25. Bijdragen 25.
Caulier-Mathy, Nicole, Statistiques de la province de Liège sous le régime hollandais. 1962. fr. 160 (abonnement fr. 136)
- Bijdragen 26. Cahiers 26.
Wils, Lode, De liberale Antwerpse dagbladen : 1857-1864. 1962. fr. 60 (abonnement fr. 51)
- Bijdragen 27. Cahiers 27.
Wouters, Hubert, Dokumenten betreffende de geschiedenis der arbeidersbeweging : 1831-1853 (ter perse).
- Bijdragen 28. Cahiers 28.
De Vroede, M., De Belgisch-Limburgse pers van 1830 tot 1860. 1963. fr. 230 (abonnement fr. 195)
- Cahiers 29. Bijdragen 29.
H. Haag, Les archives personnelles des anciens ministres belges. 1963. fr. 45 (abonnement fr. 38)
- Bijdragen 30. Cahiers 30.
D. De Weerd, Publications officielles de la Belgique contemporaine. 1963. fr. 430 (abonnement) fr. 365
- Bijdragen 31. Cahiers 31.
K. Vanden Abeele, De gedwongen lening van het jaar IV te Leuven. Bronnen materiaal voor sociale geschiedenis onder Frans Bewind. 1963. (ter perse)
- Cahiers 32. Bijdragen 32.
J. Lory, Panorama de la presse belge en 1870-71. fr. 45 (abonnement fr. 38)
- Cahiers 33. Bijdragen 33.
B. Gille, Lettres adressées à la maison Rothschild de Paris pour son représentant à Bruxelles (sous presse).
- Mémoires I. Verhandelingen I
R. Devleeshouwer, Les Belges et le danger de guerre (1910-1914). 1958. fr. 160 (abonnement fr. 140)
- Verhandelingen II. Mémoires II.
D. De Weerd, De Gentse textielbewerkeren en arbeidersbeweging tussen 1866 en 1881. Bijdrage tot de sociale geschiedenis van Gent. 1959. fr. 140 (abonnement fr. 120)
- Mémoires III. Verhandelingen III.
Colette Lebas, L'union des catholiques et des libéraux de 1839 à 1847. Etude sur les pouvoirs exécutif et législatif. 1960. fr. 260 (abonnement fr. 225)
- Verhandelingen IV. Mémoires IV.
Romain Van Eenoo, Een bijdrage tot de geschiedenis der arbeidersbeweging te Brugge (1864-1914). 1959. fr. 200 (abonnement fr. 170)

ÉDITIONS NAUWELAERTS

LEUVEN-LOUVAIN

BÉATRICE-NAUWELAERTS

PARIS